

#2 (42), 2019 część 5

Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe

(Warszawa, Polska)

Czasopismo jest zarejestrowane i publikowane w Polsce. W czasopiśmie publikowane są artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Czasopismo publikowane jest w języku polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim.

Artykuły przyjmowane są do dnia 30 każdego miesiąca.

Częstotliwość: 12 wydań rocznie.

Format - A4, kolorowy druk

Wszystkie artykuły są recenzowane

Każdy autor otrzymuje jeden bezpłatny egzemplarz czasopisma.

Bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej czasopisma.

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

#2 (42), 2019 part 5

East European Scientific Journal

(Warsaw, Poland)

The journal is registered and published in Poland. The journal is registered and published in Poland.

Articles in all spheres of sciences are published in the

journal. Journal is published in **English, German, Polish and Russian.**

Articles are accepted till the 30th day of each month.

Periodicity: 12 issues per year.

Format - A4, color printing

All articles are reviewed

Each author receives one free printed copy of the journal

Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
**Peter Clarkwood(University College
London)**
Igor Dziedzic (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**
**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**
**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**
**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**
Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 kopii.

**Wydrukowano w «Aleje Jerozolimskie
85/21, 02-001 Warszawa, Polska»**

**Wschodnioeuropejskie Czasopismo
Naukowe**

Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001
Warszawa, Polska

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com/>

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
**Peter Clarkwood(University College
London)**
Igor Dziedzic (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**
**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**
**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**
**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**
Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.

**Printed in the "Jerozolimskie 85/21, 02-
001 Warsaw, Poland»**

East European Scientific Journal

Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw, Po-
land

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com/>

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ткачук Андрій

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ДО
ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ.....4

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

Косаревский В.Г.

ПУБЛИЧНЫЕ БИБЛИОТЕКИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ: ПУТИ СОТРУДНИЧЕСТВА В
ПРОДВИЖЕНИИ ДЕТСКОГО И ЮНОШЕСКОГО ЧТЕНИЯ8

Панченко С.А.

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ12

Протас М.А.

ИСКУССТВО ЭПОХИ ПОСТКУЛЬТУРЫ: ПРЕОДОЛЕНИЕ ГИСТЕРЕЗИСА16

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Алимардонов Т.Т.

ТОТАЛИТАРНАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА ИЛИ ПРОТИВОРЕЧИЯ РЕАЛЬНОСТИ.....21

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Haidur N. M.

INTERACTION OF THE FACTORS OF MEDIA PRACTICE26

Tsulaya O.L., Abrakov S.L.

ANGLICISMS - THE ELEMENTS OF LANGUAGE COMMUNICATION
OF THE RUSSIAN STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES32

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

Квашин В.В.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПИТАННЯХ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....37

Колесніченко С.С.,

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЛАДИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ42

Кротенко И.А.

КАВКАЗСКАЯ СЕМИОСФЕРА (ПО РАССКАЗУ Л.ТОЛСТОГО «РУБКА ЛЕСА»)47

Ёркин З.Н.

ДИАЛЕКТИКА НАУЧНОГО И РЕЛИГИОЗНОГО В ПОЗНАНИИ МИРА50

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Богданевич Т. С.

ВИДИ ОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ.....53

Никифорчук Д.Й., Чемерис Д.Д.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ РОЗШУКУ БЕЗВІСНО ЗНИКЛИХ ОСІБ57

Сюйва І.С.

ГЕНЕЗА ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ61

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 303:328.132.4(477)

Tkachuk Andriy

*Candidate of Historical Sciences, Defense Attaché
Embassies of Ukraine in the Republic of Austria*

THE ROLE OF POLITICAL PARTIES IN SHAPING UKRAINE'S NATIONAL SECURITY POLICY: TO RAISE THE PROBLEM

Ткачук Андрій

*К.і.н., аташе з питань оборони
Посольства України у республіці Австрія*

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Abstract. This article examines the role of political parties in shaping and implementing the state security policy. The place of the problem of national security in the activities of Ukrainian parties that were represent in parliament was investigated. It was discovered that during the 1990s and 2000s, most of the political forces did not pay much attention to this issue, paying attention to the individual challenges faced by the state. The situation changed after 2000, when the Ukrainian politician gained real leverage of influence on articulation and the implementation of state policy in the field of national security. It is concluded that political parties in Ukraine are a powerful factor in the formation of the national security system. If they have their own political interests, which can often contradict the national one.

Анотація. У даній статті розглянуто роль політичних партій у формуванні та реалізації державної політики безпеки. Досліджено місце проблеми національної безпеки у діяльності українських партій, які були представлені в парламенті. З'ясовано, що впродовж 1990-2000-х рр. більшість з політичних сил не приділяли особливій уваги цьому питанню, звертаючи увагу на окремі виклики, що поставали перед державою. Ситуація змінилася після 2000 р., коли український політикум отримав реальні важелі впливу на артикуляцію та реалізацію державної політики у сфері національної безпеки. Зроблено висновки про те, що політичні партії в Україні виступають потужним чинником формування системи національної безпеки. При вони мають власні політичні інтереси, що нерідко можуть суперечити загальнодержавним.

Key words: political parties, national security, eurointegration, ideology

Ключові слова: політичні партії, національна безпека, євроінтеграція, ідеологія

Розвиток повноцінної демократичної держави неможливий без діяльності політичних партій та рухів, які об'єднують її населення на основі спільних інтересів та переконань. Зважаючи на різноманіття політичних течій в умовах розвиненої демократії та конкурентної політичної боротьби ці сили формують державну політику у всіх сферах суспільного життя. Від політичного «клімату» в державі великою мірою залежить і така важлива галузь як національна безпека, адже партії мають змогу через своє представництво у парламенті визначати державну політику у безпековій сфері не лише на початковому етапі артикуляції національних інтересів, але й на етапі їхньої практичної реалізації. Політичні партії є необхідним елементом механізму здійснення народовладдя, що активізують державний механізм та забезпечують його нормальне функціонування [10, с. 13].

Дослідження процесів формування національної безпеки та її залежності від політичних процесів всередині держави без сумніву є актуальним та потребує якісних теоретичних напрацювань. В українській історичній науці наразі є низка наукових праць де порушені окремі аспекти ролі політичних партій у державотворчих процесах. Окреслена проблема є новою для вітчизняної науки, хоча деякі її аспекти вже отримували своє висвітлення у

працях С. Пирожкова, В. Горбуліна, І. Бінька, В. Циганова, А. Гальчинського, А. Кудряченка та інших дослідників. Водночас в умовах російської агресії проти України відчувається певний дефіцит системних історичних студій, що розглядають взаємозв'язок між діяльністю політичних партій та політикою держбезпеки. Існуючі наукові студії, дотичні до заявленої теми, поки що не набули системного характеру. Саме тому метою цієї наукової статті є науково-теоретичне осмислення ролі українських політичних партій у формуванні політики національної безпеки України.

Національна безпека по своїй суті є системою засобів, що здійснює свій вплив на суспільні відносини й соціальні процеси та покликана захистити інтереси суспільства і держави. Через представництво у вищому законодавчому органі України – Верховній Раді, українські політичні партії мають змогу моделювати механізми реалізації національних інтересів у сфері безпеки. Це відбувається через ухвалення законів, що охоплюють цілий спектр питань як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Водночас, мінімізація різного роду неформальних відносин та закулісних домовленостей сприяє упорядкуванню різних ідеологій та поглядів, що сприяє розвитку держави [9, с. 250].

На початку 1990-х рр. відновлена Українська держава запозичила механізм взаємодії органів влади, а також систему політичного контролю над правоохоронними органами країни, що існувала в СРСР. Винятком стала українська армія, яка формуючись в умовах тоталітарної держави була змушена переймати досвід, а головне ідеологію, періоду Української революції 1917–1921 рр., щоб стати виключно новою військовою одиницею суверенної України. Цілком імовірно, що це послужило тому, що правоохоронна та військова системи України не спромоглися на формування власної політичної еліти. Як виняток можна назвати діяльність Спілки офіцерів України [1, с. 22–23], яка існувала на початок 1990-х рр. однак згодом фактично «розчинилась» в інших політичних проектах. Це значною мірою «заспокоїло» політичних лідерів від боязні втручання у політичний процес силовиків, однак і спровокувало відсутність реальних трансформацій органів безпеки [8, с. 157].

Політичний дискурс навколо питань нацбезпеки впродовж 1990-х рр. був обмежений вузьким колом фахівців з середовища українських парламентарів та визнаних експертів державних наукових інституцій. Готовність українського суспільства до життя у власній суверенній державі засвідчив референдум 1991 р. Однак на практиці очікуваного швидкого покращення соціального становища населення досягти не вдалося. Соціально-економічні кризи в цей період підживлювали існування в Україні єдиної альтернативи існуючому ладу, що обстоювалась «лівими» політичними силами – Комуністичною та Соціалістичною партіями України (КПУ та СПУ). Вона полягала у відновленні економічної та політичної моделі орієнтованої на «поглиблення», а фактично – реставрацію взаємин з Росією через входження до різного роду силових союзів та блоків. Протистояла «лівим» так звана «партія влади», яка по-суті відігравала ключову роль в ухваленні державницьких рішень. Основним центром розробки стратегічних питань, зокрема і в галузі національної безпеки була президентська інституція [7, с. 127]. Попри суттєвий фаховий рівень дискусій з питань політики національної безпеки така ситуація дозволяла політичним силам самоусуватись від розробки рішень державної ваги, обмеживши свою участь виключно в обговоренні на рівні Верховної Ради. Представлені в парламенті політичні сили самоусунулись від обговорення та прийняття стратегічних рішень на всіх стадіях процесу – від вироблення концепцій і стратегій до реалізації та контролю. З високою долею імовірності можна припустити, що сприяла цьому тогочасна президентсько-парламентська форма правління.

Будучи досить різноплановою та багаторівневою системою з власною структурою національна безпека по-суті залежала від низки складових компонентів, що мали різну функціональну спрямованість: гуманітарну/інформаційну, технологічну/екологічну, військово-політичну та соціально-економічну. Слід зауважити, що часто

інтереси безпеки на різних рівнях могли входити у суперечність один з одним через те, що в окремих випадках зовнішньополітична безпека могла йти окремо від економічної безпеки держави, а дотримання безпеки в екологічній площині могло становити певну загрозу для технологічного розвитку держави.

Інтереси національної безпеки значною мірою походять від базових інтересів окремих політичних партій, які через державницькі процеси отримали можливість набувати характер національних інтересів. Це пов'язано з тим, що в умовах демократичної держави саме політичні партії є найвищим засобом соціалізації інтересів певного індивідуума чи групи індивідів, що мають змогу і, зрештою, зобов'язані відстоювати суспільні інтереси на загальнодержавницькому рівні. Однак, на певному етапі історичного розвитку в Україні склався тісний взаємозв'язок між діяльністю політичних партій та їхніх лідерів і становленням та артикуляцією і реалізацією питань національної безпеки, а отже й національних інтересів. Звісно, що почати партії слід розглядати як складову еволюції суспільства, своєрідні незалежні інституційні сили, які визначають політичний розвиток і політику держави. Однак, події 2014 р. засвідчили, що впродовж тривалого періоду часу в нашій державі безперешкодно існували політичні сили, які перебували під цілковитим контролем російських спецслужб та не дбали за національні інтереси України, а сама збройна агресія стала наслідком стратегії «геополітичного реваншу», який Росія розробляла впродовж багатьох років [3].

Зважаючи на часту відсутність належної соціальної бази українські політичні партії та рухи не завжди виконували консолідуючу функцію, особливо під час вирішення проблем, що стосуються національної безпеки. Яскравим прикладом стало проведення виборчих кампаній в умовах яких нормальна політична боротьба набувала характеру відкритого агресивного протистояння політичних сил, що готові маніпулювати національними цінностями і основами стратегії національної безпеки задля власної політичної вигоди. В таких умовах ставала актуальною необхідність подолання електорального розколу суспільства та формування різного роду механізмів для підтримки балансу розвитку держави. Безсумнівно, що такий крок вимагав вироблення багатовимірної стратегії безпеки держави із застосуванням адміністративних та громадсько-політичних інструментів консолідації суспільства, що своєю чергою, були тісно пов'язані з характером розвитку суспільства та його політичних інституцій. Це вимагало закріплення на належному рівні дієвих правових механізмів для виокремлення та росту ролі політичних партій та рухів у формуванні політики національної безпеки. Чимала роль належала також і комунікативній функції партій, адже забезпечення динамічної рівноваги такої репрезентативності створювало усі умови для політичного рекрутування й політичної соціалізації.

Як уже було згадувано, на початку своєї незалежності Україна фактично перейняла існуючу систему політичних взаємозв'язків, що існувала в СРСР. Водночас політичні контакти із європейськими державами в умовах міцного існування радянської моделі владних взаємин призводили до перманентних ускладнень, що полягали у спробах фактичного запозичення західних норм без розуміння їхньої сутності та особливостей. Ключові недоліки були закладені у процесі побудови партійної системи, а тому у ній домінуючими стали неформальні механізми взаємодії.

Зі зміною складу політичної еліти в 2000-х рр. політичні партії та рухи прагнули сформувати нові правила гри та взаємин між владними інституціями, які б давали змогу проводити цивілізований діалог. З огляду на це, характерним явищем для політичної системи цього періоду став поміркований плюралізм. В ньому окремі соціально-економічні та політичні групи отримали можливість реалізувати свої інтереси на державному рівні. Однак на практиці це призвело до формування низки орієнтованих на політичних лідерів партій, які часто не мали чіткої програми дій та не асоціювали себе виключно з якоюсь однією ідеологією. Самі ж лідери політичних сил в основному не брали участі в обговоренні безпекових проблем. Багатство як основа доступу до влади і правління у власних інтересах, при ігноруванні інтересів суспільства спричинили олігархізацію партій і всього політичного процесу [6].

Державну монополію в галузі безпеки подолало посилення уваги вітчизняного політикуму до проблем формування державної політики у сфері національної безпеки. Це створило нові умови для ширшого погляду на задану проблему, диверсифікувало підходи до її розгляду та реалізації. В окремих випадках така увага щодо концепцій національної безпеки виражалась через діяльність громадських об'єднань та рухів, недержавних аналітичних центрів, тощо. Слід відзначити, що в цей час питання безпеки здебільшого розглядали крізь призму соціуму, а саме покращення соціального становища представників військової професії. Щоправда, поряд із озвученням наявних проблем та констатації потреби її вирішення, наявні політичні сили жодним чином не намагалися окреслити механізм виходу із ситуації, що склалася. Вочевидь розуміння відповідальності перед виборцями та ризик втратити значну частину прихильників через відстоювання рішучих, однак не популярних реформ, переважали необхідність брати на себе та виконувати політичні зобов'язання, а отже і нести відповідальність за формування політики національної безпеки.

В умовах парламентсько-президентської форми правління політична вага партій та рухів в Україні суттєво зросла. Закріплення в Конституції провідної ролі політичних партій у формуванні державної політики сприяло безпосередньому впливу на прийняття політичних рішень. Своєю чергою це

давало партіям усі важелі для розставлення ключових пріоритетів безпекової стратегії держави. Після цього діяльність політичних партій та рухів України у сфері політики національної безпеки можна окреслити наступними векторами:

- політична діяльність для захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз;
- зовнішньоекономічна політика України;
- соціо-культурна та гуманітарна політика;

Формування та реалізація такої політики стало явищем послідовним, що відбувається поступово. На першому етапі в певному політичному середовищі відбувалася кристалізація та артикуляція ідей, що охоплювали певне коло національних інтересів. Наступним кроком в цьому напрямку поставала необхідність популяризації конкретної візії національних інтересів, а також обґрунтування доцільності тих чи інших кроків на шляху з їхнього досягнення. Зрештою, третім етапом ставала послідовна реалізація запропонованої ідеї, що отримувала у більшості випадків статус стратегії. Зауважимо, що на останньому етапі найчастіше відбувалася зміна положень та понять початкової тези. Це було пов'язане з тим, що у більшості випадків визнані політичні діячі та їхні партії намагалися підлаштуватися до конкретних умов існування, виробити спільні «правила гри», що інколи вимагали відмови від низки своїх партійних вимог.

Беручи за основу діяльність політичних партій можна сформувати їхню схематичну класифікацію за критеріями їхньої ролі у забезпеченні національної безпеки:

1. Окреслення національних інтересів;
2. Послідовність щодо задекларованих позицій у сфері політичного, економічного, гуманітарного та соціального розвитку, як елементів національної безпеки;
3. Представництво партії у владних структурах та її ефективність;
4. Якість представництва партії у владі: її належність до власне «влади» і «опозиції», участь у формуванні органів виконавчої влади;

Після виборів до парламенту 2002 р. політична опозиція у вищому законодавчому органі влади формувалася в основному з центристських та «лівих» партій. Значна їхня політична вага впливала на визначення пріоритетів передусім зовнішньої політики та політики національної безпеки.

Намагаючись проводити так звану «політику багатовекторності» влада України намагалася не потрапити остаточно під вплив Кремля, одна з іншого боку, через налагодження тісних взаємин із Заходом намагався не зіпсувати відносини із Росією [2, с. 37–40]. Вже у 2003 р. побачив світ Закон України «Про основи національної безпеки України» [4], який враховував зазначені положення, а саме бажання України взяти участь у Україні в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки. З огляду на низку об'єктивних чинників успішно реалізувати євроінтеграційний курс в цей період не вдалося, а ідея євроінтеграції почала складати конкуренцію гаслам

необхідності встановлення тісних взаємин з Росією. Особливого поширення такі ідеї набули вже після виборів до Верховної Ради 2006 р., на яких знову активно використовувалась розроблена російськими політтехнологами теза про протистояння та геополітичне розмежування українців за напрямком «Схід–Захід». Цікаво, що в цих умовах політичні сили значну увагу у своїх програмах приділили комплексу зовнішньополітичних питань. Однак, на практиці появи зорієнтованих на ті чи інші соціально-економічні групи населення політичних сил не відбулося. Натомість дедалі більше партій починали відкрито розпалювати пристрасті на мовному ґрунті, пропагувати насильство за національною ознакою, зазіхали на державний суверенітет України. Функціональним завданням усіх без виключення політичних партій стало акумулювання загальносуспільних інтересів та їх реалізація і захист на державницькому рівні. Водночас через різного роду політичні обставини реалізація національних інтересів часто відбувалась вже поза межами партійних інституцій – в межах державної бюрократії, армії та інших суспільних утворень. Звісно, що партійна система залишалася дієвим із засобів забезпечення участі суспільства у виробленні та реалізації національних інтересів, однак її існування потребувало постійного вдосконалення нормативно-правової бази задля підвищення її ефективності. Таке вдосконалення відбувалося в двох напрямках:

- Нормативно-правовому, що полягав у впровадженні нових юридичних норм, які регулюють діяльність партій та їхній вплив на національну безпеку;

- конституційно-правовому, зміст якого був зведений до зміцнення засад державності, росту повноважень і відповідальності всіх суб'єктів політичної системи, передусім політичних сил, як безпосередніх суб'єктів політичного життя;

Водночас характерною тенденцією ставав відхід партій від ідеологічних меж, як своїх основних складових. Натомість значного поширення набули партії «універсального типу», що були орієнтовані на виборчі голоси усіх прошарків населення. Попри явище штучної деідеологізації партій у цілях політичного маркетингу, та орієнтування політичних сил на постать свого лідера, аніж на ідеологічну платформу [5, 71–75], значна частина з них продовжила перебувати під впливом власних ідеологічних засад. Однак не відмовилась від концепції необхідності виокремлення окремого політичного лідера.

На даному етапі історичного розвитку для реалізації інтересів національної безпеки потрібен відповідний апарат, що включає в себе відповідні міністерства й відомства створені за участю різних політичних сил. Хоча формально кожен із цих інститутів відповідає за один напрям зовнішньої або внутрішньої політики, на практиці вони часто доповнюють один одного. При належному законодавчому забезпеченні відбувається структуризація політичних сил, що сприяє незворотності прогресивних змін і стає важливою суспільно-політичною системою управління електоральним потенціалом нації. Формування потужних та впливових націо-

нальних демократичних політичних партій, створення відповідних умов для підвищення їхньої ролі у процесі формування і реалізації політики забезпечення національної безпеки відповідає національним інтересам України на сучасному етапі державного будівництва.

Висновки: Починаючи з 1991 р. партії поступово збільшували свою роль в політичному житті України, зокрема у прийнятті рішень, що стосуються національної безпеки. Функціонування впливових і сильних політичних партій стало важливим чинником поступального розвитку суспільства та демократизації держави. У сфері політики національної безпеки партії розгортали свою діяльність в мажах реалізації зовнішньої та внутрішньої політики, економічної діяльності, соціо-культурній та гуманітарній сферах виступаючи при цьому потужним чинником формування інституційної системи політики національної безпеки

Список використаної літератури

1. 25 років у строю. Українське офіцєрство у боротьбі за незалежність // «Універсум». № 5–6, 2016. – С. 22–23.

2. Віднянський С.В. Еволюція зовнішньої політики України (1991-2006 рр.) / Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 32–51.

3. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. Горбулін // «Дзеркало тижня». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html

4. Закон України Про основи національної безпеки України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.351. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

5. Касап Є.О. Ідеологічні трансформації політичних партій в Україні / Є. О. Касап // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер. : Політологія. – 2011. – Т. 155, Вип. 143. – С. 71–75.

6. Колодій А. Українські політичні партії перед викликами ХХІ століття / А. Колодій [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://political-studies.com/wp-content/uploads/2017/07/%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%86%D1%81%D1%82.pdf>

7. Корнієвський О. Роль політичних партій у формуванні державної політики у сфері національної безпеки / О. Корнієвський // Політичний менеджмент №4, 2009. – С.125–133.

8. Паламарчук М.О. Демократичне управління сектором безпеки України: перспективи розвитку / М.О. Паламарчук // Стратегічні пріоритети, № 2 (23), 2012. – С. 155–159.

9. Розова Т. В., Довгий С. В. Партійний сегмент як чинник демократичної інституціалізації українського соціуму / Розова Т. В., Довгий С. В. // Стратегічна панорама. – 2008. – № 2. – 249 – 253.

10. Юдин Ю. А. Политические партии и право в современном государстве / Ю.А. Юдин. – Москва: ИНФРА-М, : ФОРУМ. 1998. 285 с.

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

Косаревский В.Г.

директор

Центральной библиотеки №197 им. А.А. Ахматовой Западного административного округа г. Москвы.

ПУБЛИЧНЫЕ БИБЛИОТЕКИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ: ПУТИ СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОДВИЖЕНИИ ДЕТСКОГО И ЮНОШЕСКОГО ЧТЕНИЯ

Kosarevskiy V.G.

Director of the

Central Library №197 named after A.A. Akhmatova Western Administrative District of Moscow

PUBLIC LIBRARIES AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS: WAYS OF COOPERATION IN PROMOTING CHILDREN AND YOUTH READING

Рассмотрена проблема детского и юношеского чтения в условиях современной модели образования. Проанализированы методы взаимодействия и обмена опытом публичных библиотек Западного округа и образовательных учреждений. Составлен список основных направлений сотрудничества библиотек и образовательных учреждений на основе анализа деятельности SMART-библиотеки (Центральная библиотека № 197 им. А.А. Ахматовой). Определена дальнейшая перспектива взаимодействия публичных библиотек с образовательными учреждениями на основе комплекса инновационных технологий, внедренных в деятельность SMART-библиотеки с целью продвижения детского и юношеского чтения.

The article identifies the issue of children's and youthful reading in the condition of the modern educational model. Methods of interaction and exchange of experience between public libraries of the Western district and educational institutions are analyzed. The main directions of cooperation between public libraries and educational institutions are enumerated on the analysis of SMART-library No. 197 of A.A. Akhmatova activity. The further prospect of interaction between public libraries and educational institutions is defined on the basis of a complex of innovative technologies implemented in SMART-library's activity with the main aim – to promote children's and youth reading.

Ключевые слова: сотрудничество публичных библиотек и образовательных учреждений, образовательные технологии, библиотека виртуальных путешествий, продвижение детского и юношеского чтения.

Key words: the cooperation between public libraries and educational institutions, the educational technologies, the library of virtual travels, the promoting of children's and youth reading.

Согласно исследованиям в области культуры чтения, повсеместно в мире наблюдается снижение интереса к чтению. Причинами этого кризиса и, как следствие, падения грамотности населения принято считать мировую глобализацию, бесплатный доступ к электронным изданиям в сети Интернет, деградацию модели книжной торговли, сформированной в советские годы, а также отсутствие системы навигации в документальном потоке, особенно в потоке детской и юношеской литературы. В соответствии с распоряжением Правительства РФ от 3 июня 2017 г. №1155-р: «Поддержку и развитие детского и юношеского чтения необходимо рассматривать как приоритетное направление в культурной и образовательной политике государства, имеющее важнейшее значение для будущего страны»¹. Как видим, проблема детского и юношеского чтения остаётся актуальной и требует постоянного мониторинга для выработки системы факторов оценки и

комплексов программ по предотвращению дальнейшего спада интереса к чтению.

Фундаментом детского образования является классическая художественная, учебная и научно-популярная литература, предрасположенность к которой формируется у детей с самых ранних лет как в семье, так, в равной степени, и в образовательных учреждениях. Однако за последние несколько лет восприятие детьми и юношеством книги претерпело весомые изменения. В статье И. Шутовой «В фокусе: Детское и юношеское чтение»², передающей основное содержание научно-практической конференции в Москве в Доме русского зарубежья им. Александра Солженицына (тема: «Программа поддержки и развития детского и юношеского чтения: проблемы и перспективы») присутствует отсылка к выступлению В.П. Дёмина, академика, секретаря отделения образования и культуры Российской академии наук, согласно которому в школьной

¹Концепция программы поддержки детского и юношеского чтения в РФ : Распоряжение Правительства РФ от 3 июня 2017 года №1155-р. URL: http://mcbs.ru/files/2017/programma_chteniya/Kontseptsiya.pdf (дата обращения: 06.12.2018).

²Шутова, И. В фокусе: Детское и юношеское чтение [Текст] / И. Шутова // Современная библиотека. – 2018. – №1. – С. 62-65.

программе существует большая проблема преподавания дисциплин: «программа предусматривает прохождение, а не изучение материала», что подразумевает поверхностное изучение основ общеобразовательной программы. Отчасти из-за этого, по мнению В.П. Дёмина, проблемы с русской речью и русским языком приобретают национальный масштаб: должны быть созданы условия для продвижения чтения, особенно по направлению изучения языка.

Встает вопрос, какие технологии использовать в привлечении современного юного читателя, какие мероприятия на базе публичных библиотек можно проводить, основываясь на программе образовательных учреждений, для достижения обоюдной цели поддержания культуры чтения. Согласно последним тенденциям педагогической практики, учителя всё чаще опираются на принцип визуализации в прохождении нового материала, особенно в младших классах. На основе исследований С.В. Арановой³ и Т.Н. Жуковой, преобразование текста учебных материалов в графическую форму, путём составления таблиц, диаграмм и макетов улучшает зрительное восприятие информации и выполняет сразу несколько задач:

1. обеспечение интенсификации обучения;
2. активизация учебной и познавательной деятельности;
3. формирование и развитие критического и визуального мышления⁴.

Особую роль в учебно-воспитательном процессе играют визуализация и интерактивность, направленные на развитие коммуникативных навыков, творческого мышления и активное взаимодействие всех субъектов, учащихся или студентов, как, например, участие в совместной проектной деятельности или настольной бизнес-игре. Внедрение интерактивных педагогических технологий, которые ориентированы, в первую очередь, на дополнительное образование, только начинается в системе образования. Эти технологии включают: дискуссионные, тренинговые и игровые, а также технологии творчества⁵.

В «Основах государственной культурной политики» заявляется о необходимости «принятия мер по возрождению интереса к чтению», «расширению доступности для граждан произведений классической и современной отечественной и ми-

ровой литературы, детской литературы, произведений, созданных на языках народов России», и ставится задача «сохранения библиотек как общественного института распространения книги и приобщения к чтению, принятия мер по модернизации их деятельности»⁶. В современных отечественных библиотековедческих исследованиях развивается утверждение о том, что именно библиотеки являются основным звеном в структуре культурного и человеческого капитала⁷.

В то время как в некоторых публичных библиотеках эти методики и инструменты включены в повседневную деятельность.

Так, например, благодаря московскому проекту по реновации библиотек «Точки роста», большинство культурно-досуговых учреждений стали учебно-медийными центрами, в которых пользователи получили возможность приобщиться к актуальным информационным потокам и развить навыки, необходимые в глобализованном мире. Интеллектуальные способности, нейротестирование, цифровые навыки, компетенции и профессии будущего, «умные» среды для «умных» городов, бизнес-эрудиция – неполный перечень того, что стало доступным в библиотеках нового формата, одной из которых, по праву, можно считать SMART-библиотеку.

Основная из миссий SMART-библиотеки это популяризация чтения через разработку междисциплинарной научно-методической программы по дополнительному образованию, которая поможет «закрепить» учащимся новый материал благодаря инновационным технологиям, интерактивным мастер-классам или настольным играм.

Примеры образовательных услуг SMART-библиотеки достаточно наглядны:

1. Настольная игра «Мир профессий будущего». Как было указано выше, одна из наиболее эффективных методик знакомства с новым материалом является игра. В SMART-библиотеке каждую среду для всех желающих и во время экскурсий с учащимися 8-9 классов проводится настольная профориентационная игра «Мир профессий будущего», разработанная на основе «Атласа профессий будущего» Агентством стратегических инициатив (АСИ) и бизнес-школой «Сколково». Участники игры получают представление о траектории развития рынка труда в ближайшем будущем, спектре необходимых надпрофессиональных навыков для

³ Аранова, С. В. К методологии визуализации учебной информации. Интеграция художественного и логического [Электронный ресурс] / С. В. Аранова. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-metodologii-vizualizatsii-uchebnoy-informatsii-integratsiya-hudozhestvennogo-i-logicheskogo> (дата обращения: 08.12.2018).

⁴ Жукова, Т. Н. Роль визуализации в школьном образовании [Текст] / Т. Н. Жукова // Санкт-Петербургский образовательный вестник. – 2016. – №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/rol-vizualizatsii-v-shkolnom-obrazovanii> (дата обращения: 06.12.2018).

⁵ Швецова, И. В. Интерактивные педагогические технологии в системе дополнительного образования / И. В.

Швецова // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. – 2013. – С. 324-331.

⁶ Указ Президента РФ от 24 декабря 2014 г. № 808 «Об утверждении Основ государственной культурной политики» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.garant.ru/70828330/#ixzz5S1uwjPU2/>.

⁷ Шлыкова, О. В. Библиотечное дело: инвестиции в человеческий капитал / О. В. Шлыкова // Вестник культуры и искусств. – 2018. – № 3 (55). – С. 25–32; Никонорова Е.В. Устойчивое развитие культурного и человеческого капитала: роль библиотек и ее оценка// Библиотековедение. – 2017. – Т.66. – №1. – С.19-28.

успешной работы и новых информационных технологий, оценивают перспективность той или иной профессии и формируют отношение к школе, как к трамплину во взрослую жизнь.

2. «Библиотека виртуальных путешествий». В ней создана уникальная площадка, позволяющая смотреть фильмы VR-360. Коллекция виртуальных образовательных экскурсий, созданных Департаментом образования города Москвы, включает следующие направления: «Москва многоконфессиональная», «Биоразнообразие Москвы», «Электроэнергетика Москвы», «Освоение космоса», «Москва Серебряного века».

Включение виртуальных путешествий VR-360 в работу городских библиотек способствует расширению их возможностей для всех возрастных групп населения: школьников, их родителей и представителей старшего поколения. Технологии виртуальной реальности позволяют учителям проводить урок на базе библиотеки, используя дополнительный материал с наглядными примерами, что способствует быстрому освоению материала учащимися и приобщению к культуре чтения.

3. Комикс-центр. Представляет в открытом доступе коллекцию из 2000 комиксов краудфандингового проекта «Соберем библиотеку комиксов». Центр культуры комиксов организует различные активности: интерактивные лекции, встречи, мастер-классы, используя современные мультимедийные технологии. Сегодня Комикс-центр это коллекция графических романов, где любой найдёт произведение по вкусу: в фонде есть издания на основе классических произведений (Гюго В. «Собор Парижской Богоматери», Брэдли Р. «451° по Фаренгейту»), биографии великих художников (Сальва Р. «Моне. По ту сторону холста»), комиксы о супергероях, а также образовательные графические романы по алгебре, физике, экономике и другим дисциплинам.

Так, SMART-библиотека заняла активное место в обмене опытом с образовательными учреждениями района Крылатское, она также приглашает школы с экскурсиями из Калуги, Коломны, Домодедово и других городов Подмосковья [Таблица 1]:

Таблица 1

Направления сотрудничества SMART-библиотеки с образовательными учреждениями

Учреждение и класс	Дата	Программа посещения	Количество посетителей
Центр образования №1471	03.09.2018	Посещение школы в рамках городской акции «Первоклассный читатель». Презентация библиотеки, викторина.	98
ГБОУ Школа №1440, 2 класс	12.09.2018	Экскурсия: «Привет, библиотека!»	34
ГБОУ Школа №1440, 9 класс	14.09.2018	Настольная игра «Мир профессий будущего», ознакомление с «Библиотекой виртуальных путешествий».	28
ГБОУ Школа №1593, 3 класс	18.09.2018	Библиотечный урок: библиотека, электронный каталог, расстановка книг по системе ББК.	27
Московская экономическая школа, 9 класс	24.09.2018	Экскурсия по библиотеке, игра «Мир профессий будущего».	29
ГБОУ Школа №1120, 2 класс	26.09.2018	Экскурсия «Привет, библиотека!», литературные игры.	25
ГБОУ Школа №1471, 3 класс	27.09.2018	Экскурсия «Привет, библиотека!», квест «Библиотека тайн и приключений».	29
Все школы района Крылатское	29.09.2018	Районный конкурс по скорочтению «Юный интеллектуал 2018».	56
ГБОУ Школа №1371, 4 класс	03.10.2018	Экскурсия «Знакомство с библиотекой».	29
ГБОУ Школа №1371, 3 класс	05.10.2018	Квест «Библиотека тайн и приключений».	33
Школа ЭУК "Развитие", 8 класс	15.10.2018	Лекция «Сатира в русских комиксах».	24
ГБОУ Школа №1593, 2 и 3 классы	17.10.2018	Квест «Библиотека тайн и приключений».	54
Школьники города Калуги (6, 7, 8 классы)	01.10.2018, 17.10.2018, 25.10.2018	Экскурсия по библиотеке, ознакомление с «Библиотекой виртуальных путешествий».	97

Таким образом, сразу после официального открытия Библиотека начала приглашать школы и проводить экскурсии, лекции и настольную игру «Мир профессий будущего», строго ориентируясь на своего юного адресата: для учащихся начальной

школы SMART-библиотека проводит квесты, литературные конкурсы и игры, а для средней и старшей школы профориентационные мастер-классы.

Надо отметить, что при некорректном использовании средств визуализации и при подаче информации в готовом виде, дети перестают критически

мыслить и анализировать материал. Именно поэтому требуется усиление интеграции библиотек и образовательных учреждений. Тенденция перекладывать материал урока на презентации нередко приводит к бездумному скачиванию этой презентации у учителя без последующего осмысления информации. Постоянное «пролистывание» комиксов о супергероях представляет исключительно досуг, но не самообразование. Сейчас перед публичными библиотеками и образовательными учреждениями стоит важная задача разработки единой концепции просвещения в широком смысле, при которой сложные моменты в новом материале будут наглядно представлены с помощью виртуальных экскурсий или интерактивных занятий для развития моментального анализа ситуации.

Весь этот дополнительный материал будет дан в виде рекомендательного списка литературы или ссылок для ознакомления в библиотеке нового типа – многофункциональном учебно-медийном центре, где фактически в потоке образовательной литературы читатель будет получать доступ к базам данных и виртуальным экскурсиям для успешного выполнения домашнего задания и проектов. И ядром такого центра выступает «менеджер знания» – библиотекарь, выполняющий миссию просветителя, который не только интегрирует потоки разных типов информации (в том числе и учебной), но и выступает координатором гуманитарных исследований и проектных практик, в т.ч. онлайн-ового взаимодействия современных пользователей. Это значительно расширяет спектр библиотечных благ – от консультирования, профессиональной цифровой грамотности, доступа к электронным хранилищам, поиску информации, менеджмента цифровых проектов до продвижения и маркетинга результатов собственно библиотечно-библиографической и шире – образовательной деятельности.

В этом смысле нельзя не согласиться с исследователями относительно того, что «для современных стратегов сферы культуры важно увидеть библиотеку в широком контексте социоэкономических трансформаций. Только такой взгляд позволит провести эффективную модернизацию всей вертикали библиотечного хозяйства – от подготовки кадров

до получения уникального библиотечного продукта, востребованного потребителем будущего»⁸.

Справочная литература

1. Концепция программы поддержки детского и юношеского чтения в РФ : Распоряжение Правительства РФ от 3 июня 2017 года №1155-р. URL: http://mcbs.ru/files/2017/programma_chteniya/Kontseptsiya.pdf (дата обращения: 06.12.2018).

2. Шутова, И. В фокусе: Детское и юношеское чтение [Текст] / И. Шутова // Современная библиотека. – 2018. – №1. – С. 62-65.

3. Аранова, С. В. К методологии визуализации учебной информации. Интеграция художественного и логического [Электронный ресурс] / С. В. Аранова. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-metodologii-vizualizatsii-uchebnoy-informatsii-integratsiya-hudozhestvennogo-i-logicheskogo> (дата обращения: 08.12.2018).

4. Жукова, Т. Н. Роль визуализации в школьном образовании [Текст] / Т. Н. Жукова // Санкт-Петербургский образовательный вестник. – 2016. – №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/rol-vizualizatsii-v-shkolnom-obrazovanii> (дата обращения: 06.12.2018).

5. Швецова, И. В. Интерактивные педагогические технологии в системе дополнительного образования / И. В. Швецова // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. – 2013. – С. 324-331.

6. Шлыкова, О. В. Библиотечное дело: инвестиции в человеческий капитал / О. В. Шлыкова // Вестник культуры и искусств. – 2018. – № 3 (55). – С. 25–32;

7. Никонорова Е.В. Устойчивое развитие культурного и человеческого капитала: роль библиотек и ее оценка // Библиотековедение. – 2017. – Т.66. – №1. – С.19-28.

8. Указ Президента РФ от 24 декабря 2014 г. № 808 «Об утверждении Основ государственной культурной политики» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.garant.ru/70828330/#ixzz5S1uwjPU2/>.

⁸ Шлыкова, О. В. Библиотечное дело: инвестиции в человеческий капитал / О. В. Шлыкова // Вестник культуры и искусств. – 2018. – № 3 (55). – С. 32.

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Panchenko Svitlana

PhD in Cultural studies, associate professor of the Art-management and event technologies chair,
the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
ORCID ID 0000-0001-8010-8318SOCIAL TOURISM AS AN IMPORTANT FACTOR OF DEVELOPMENT OF TOURISM IN
UKRAINE

В статті автор розглядає соціальний туризм як важливий чинник в розвитку туризму в цілому. Аналізуються питання, пов'язані з такими видами туризму як сільський (зелений) туризм, агротуризм, екотуризм.

The article is devoted to development of social tourism in Ukraine. In the article the author analyzed such kinds of tourism: village (green) tourism, ecological tourism, agrotourism and development these kinds of tourism in Ukraine.

В статье автор рассматриваем социальный туризм как важный элемент в развитии туризма в целом. Автором проанализированы вопросы, которые рассматривают сельский (зеленый) туризм, агротуризм, экотуризм.

Ключові слова: соціальний туризм, сфера туризму, види туризму

Keywords: social tourism, sphere of tourism, kinds of tourism.

Ключевые слова: социальный туризм, сфера туризма, виды туризма.

Актуальність теми дослідження. В сучасному глобалізованому світі значення туризму у формуванні особистості, її свідомості є досить вагомим. В Стратегії розвитку туризму і курортів, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6.08.08 за № 1088-р [1], серед основних напрямів реалізації Стратегії передбачається «розробити механізм державної підтримки впровадження туристичного продукту соціального характеру».

Туризм є засобом соціалізації людини, під час туристичної подорожі відбувається процес засвоєння індивідом системи знань, норм, цінностей, що дозволяє йому функціонувати як повноправний член суспільства, який духовно освоює і духовно присвоює культуру світу. Туризм допомагає індивіду або групі засвоювати ціннісні орієнтації і загальні норми поведінки, перетворювати їх у мотиви і діяльнісні принципи соціальної активності. В результаті відбувається інтерналізація особистості [2].

Вивченням соціальних аспектів туристичної діяльності, осмислення її ціннісного значення займаються сучасні філософи, науковці, мислителі: В.Пазенок, М.Попович, А.Єрмоленко, В.Лях, Я.Любимий, С.Горський, В.Малахов, В.Табачковський, М.Кисельов, В.Федорченко, С.Соляник, О.Кручек, І.Зорін, В.Квартальнов. Загальні питання територіальної організації туризму розглядали вітчизняні вчені М. Крачило, О. Бейдик, В. Бабарицька, О. Любіцева, О. Ігнатенко, І. Твердохлебов, М. Багров, Л. Багрова, В. Шумський, І. Карташевська, І. Яковенко.

Виклад основного матеріалу. У сфері туризму людина реалізує свої базові потреби, росте

духовно, самоудосконалюється а також реалізує рекреаційні потреби, емоційні потреби, пізнавальні потреби, потреби у самореалізації.

Концепція соціального туризму в Україні базується на трьох основних принципах:

- забезпечення відпочинком і оздоровленням кожного члена суспільства шляхом залучення в середовище туризму людей з низьким рівнем доходів;
- субсидування туристських поїздок незможних громадян;
- участь державних і суспільних структур у розвитку туризму.

За словами І. Кураса: «Туризм – це, насамперед, людське підприємництво, до якого людина вдається аби задовольнити свої світоглядні та духовні потреби, пізнати навколишній світ, реалізувати свою особистість у просторі «Іншого»: інших культур, звичаїв, способів життя» [3, с. 6-12].

До категорії соціального туризму можуть бути віднесені:

- дитячо-юнацький туризм,
 - молодіжний (студентський) туризм,
 - туризм літніх людей,
 - туризм інвалідів,
- а також за мотиваційною ознакою:
- спортивний туризм,
 - зелений (сільський) туризм,
 - агротуризм.

Особлива роль туризму виявляється у формуванні високого рівня моральної солідарності, що впливає із незацікавлених у комерційному зиску мотивацій масового суб'єкта туристичної діяльності. Турист, зазвичай, сплачує певну суму грошей за туристські послуги, але при цьому прагне цікаво й пізнавально провести час, відпочити. Це створює

передумови для того, щоб суб'єкт туристичної діяльності вже заздалегідь сформував собі соціальну й культурологічну орієнтацію на позитивний результат подорожі – відпочинок, пізнання й освоєння навколишнього соціокультурного світу і прагнув здебільшого позитивно проявити себе в іншому соціальному й культурному середовищі. Досить цікавим і пріоритетним є розвиток в Україні внутрішнього туризму для вітчизняного туриста [4, с. 44].

Ось чому суспільно важливим і пріоритетним для держави є зелений (сільський туризм). Зелений (сільський) туризм в Україні перебуває на стадії формування. Як показує досвід європейських країн, зелений туризм сприяє ефективному господарюванню, поліпшенню благоустрою та санітарного стану населених пунктів, зокрема садіб селян, об'єктів соціальної сфери на селі й туристських об'єктів. При цьому підвищує зайнятість сільського населення, відроджуються народні промисли, зростає виробництво. Розвиток екологічного туризму України сприятиме створенню освітніх екологічних програм для широкого загалу населення, розробці туристських маршрутів заповідними територіями з метою збереження природного середовища.

Мета сільського (зеленого) туризму полягає у тому, що сільські господарі, які мають досить обладнаний будинок, здають його повністю або частково мешканцям міст на час відпусток чи канікул. Як правило, крім житла, селяни забезпечують туристів харчуванням і знайомлять з найцікавішими куточками свого села чи місцевості.

Сільський туризм обходиться значно дешевше, ніж мандрівки на море чи за кордон. У вигазі - обидві сторони туристичної оборудки: господар будинку отримує гроші, турист - економить кошти.

З огляду на це селянам варто звернути увагу на дві категорії потенційних сільських туристів:

- міські жителі України, які не мають фінансової змоги відпочивати на морі чи за кордоном;
- іноземні гості, яким хочеться відчути української сільської екзотики.

Основними проблемами забезпечення відповідних умов для розвитку туризму на селі є:

- низький рівень якості та комфорту, які необхідні для задоволення потреб як вітчизняних, так і іноземних туристів.
 - погане транспортне сполучення;
 - низький рівень надання послуг;
 - нестача цілісних туристичних пропозицій, що містять продукти, орієнтовані на новий тип туристів;
 - низький рівень маркетингу, недостатнє методичне забезпечення та відсутність цілеспрямованої діяльності;
 - існує сильна конкуренція з боку сусідів, які пропонують кращу інфраструктуру та сполучення, менш суворі візові вимоги та більш прогресивну систему оподаткування, яка сприяє розвитку туризму [5, с. 473].

Розглянемо наступний вид туризму – екологічний. Організацією Об'єднаних Націй 2002 рік був

оголошений Міжнародним роком екотуризму. За словами Франческа Франжіаллі – колишнього Генерального секретаря ВТО – «*екотуризм це усі форми туризму, в яких головною метою туристів є спостереження та розуміння високої цінності природи, що сприяє збереженню і мінімізації шкідливого впливу на природне середовище та історичну спадщину*». **Соціальний туризм** пов'язаний із реалізацією держави своєї соціальної політики та виконанням соціальних функцій громадськими організаціями. На Манільській Всесвітній конференції з туризму (1981 р.) зазначалося, що соціальний туризм - це мета, до якої суспільство повинно прагнути в інтересах найменш забезпечених громадян. В Україні соціальний туризм здійснюють профспілкові організації, фонди, що присвячують діяльність такій меті [17].

Екотуризм є вирішальним чинником збалансованості, стабільності та відповідальності туристичного сектору. Результатом осмислення даних проблем стала розроблена Всесвітньою туристською організацією (UN WTO), Всесвітньою радою подорожей та туризму (WTTC) та організацією «Зелений світ» концепція сталого розвитку туризму в XXI столітті: «Agenda 21 for travel and tourism industry».

В «Agenda 21» сформульовані загальні принципи розвитку туризму:

- подорожі і туризм повинні допомагати людям досягти гармонії з природою;
- подорожі і туризм повинні зробити свій внесок в збереження, захист та відтворення екосистем;
- подорожі і туризм повинні базуватися на життєздатних моделях виробництва і споживання;
- захист навколишнього середовища повинен стати невід'ємною складовою процесу розвитку туризму;
- проблеми розвитку туризму повинні вирішуватись за участю зацікавлених громадян, місцевих жителів шляхом узгодження даних рішень з тими, які були прийняті на місцевому рівні;
- держави повинні попереджати одна одну щодо природних катаклізмів, які можуть торкнутись безпосередньо туристів чи туристської сфери;
- подорожі і туризм повинні сприяти створенню робочих місць для жінок і місцевих жителів;
- розвиток туризму повинен забезпечувати і підтримувати культуру і інтереси місцевих жителів;
- індустрія туризму повинна базуватись на міжнародному праві у сфері захисту навколишнього середовища [6].

Ці положення співпадають з основними принципами екологічного туризму і відповідно стали базовими для його розвитку. Екологічні проблеми знайшли своє відображення в матеріалах нарад ВТО в Лондоні та Джакарті (лютий і листопад 1997 р.). В резолюціях даних нарад було зазначено, що екологічні податки повинні бути справедливими і недискримінаційними, а отримані кошти ін-

дустрії туризму повинні бути направлені на охорону навколишнього середовища; освіта в сфері охорони навколишнього середовища повинна бути посилена особливо в навчальних закладах які готують персонал для готелів і туристичних фірм [7].

Екотуризм, разом зі спортом, природним та культурним туризмом, дає можливість задовольнити безмежну потребу відкриття та подорожі, не призводячи до неприйнятних та невиправних наслідків. Як підкреслювалося на зустрічі у Квебеці, яка проводилась у травні з ініціативи ВТО та ЮНЕП, ця діяльність виявляє найкращі якості туризму: його здатність створювати добробут та робочі місця у найбільш розвинених регіонах, де немає іншої можливості знайти заміну традиційному устрою, що розпадається (наприклад, тваринництву та землеробству). Екотуризм – це туризм майбутнього для такої країни, як Україна, з її великою територією, значною кількістю сільського населення, старовинною культурою та вражаючими уяву природними ресурсами [8, с. 11].

Як екологічно чиста індустрія, туризм йде врівень з галузями, що конкурують з ним, у створенні доданої вартості, але він завдає значно меншої шкоди природному середовищу та населенню, якщо він розвивається раціонально і враховує місткість туристичних об'єктів. За самою своєю природою туризм поєднує створення добробуту та розвиток міжнародних економічних відносин, скорочення різниці рівнів життя та турботу про навколишнє середовище у місцях туристичної активності [8, с. 14].

Базою для екологічного туризму повинні стати національні природні парки та території призначені для збереження і підтримання різноманітних природних і культурних ландшафтів. Саме в таких парках можливий комплексний розвиток сфери послуг, організація маршрутів різної тематичної направленості, може бути організована сітка екологічних маршрутів з обладнаними на них стоянками для туристів (із запасом палива, сміттєзбірниками, туалетами і т.п.). Такі парки здатні зберегти більшу частину території в первозданному стані. Безперечно, на початковому етапі необхідна фінансова підтримка даних нововведень. При цьому розвиток таких парків може забезпечити чималі економічні і фінансові перспективи, оскільки, по своїй суті, екологічний туризм потребує значно менших організаційних і фінансових витрат на розвиток інфраструктури ніж інші види туризму [8, с. 15].

Визначення сутності екологічного туризму також було зроблено Міжнародною організацією екотуризму (TIES). В матеріалах даної організації зазначалось що екотуризм – це відповідальні подорожі до природних зон регіонів, збереження навколишнього середовища і підтримка добробуту місцевого населення.

Для більш чіткого розуміння даного виду подорожей в матеріалах TIES було сформовано 10 заповідей екотуриста:

1) пам'ятати про вразливість Землі;

2) залишати лише сліди, виносити лише фотографії;

3) пізнавати світ у який потрапив: культуру народів, географію, тощо.

4) поважати місцевих жителів;

5) не купувати продукцію, виготовлення якої згубно впливає на навколишнє середовище;

6) завжди йти лише протореними стежками;

7) підтримувати програми по захисту навколишнього середовища;

8) де можливо, використовувати методи збереження навколишнього середовища;

9) підтримувати організації які сприяють захисту природи;

10) подорожувати з фірмами які підтримують принцип екотуризму [9].

Наступний вид туризму – зелений туризм. Зелений туризм - це туристична діяльність на території натуральних природних ландшафтів з елементами благоустрою, де існують умови для короткотривалого відпочинку (від 5-10 годин до 1-2 днів), збору ягід, грибів, відпочинку на пляжі та інших цілей. До категорій об'єктів зеленого туризму належать лісопарки, гідропарки, дендрологічні парки, ботанічні сади та інші ландшафтні комплекси. Цих ресурсів, а саме: лук, лісів, річок, озер, водоканалів, рослинного та тваринного світу; зелених зон міських поселень; садів і парків досить для організації повноцінного зеленого туризму на Україні. Зелений (сільський) туризм в Україні перебуває на стадії формування. Як показує досвід європейських країн, зелений туризм сприяє ефективному господарюванню, поліпшенню благоустрою та санітарного стану населених пунктів, зокрема садів селян, об'єктів соціальної сфери на селі й туристських об'єктів. При цьому підвищує зайнятість сільського населення, відроджуються народні промисли, зростає виробництво. Зелений туризм дозволяє залучити зовнішні інвестиції в фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи та особисті селянські господарства для створення умов стійкого розвитку сільськогосподарського виробництва і туризму, що відповідають європейським стандартам туристичної індустрії. Також дає можливість європейському споживачу дізнатися про смакові властивості овочевої, ягідної, фруктові, виноградової продукції, що виробляється в цьому регіоні.

Досить перспективним є агротуризм - туристична діяльність на території сільськогосподарських угідь, тобто перетворених, змінених людиною територій. На цих територіях існують умови як для вироблення агропромислової продукції, так і для відпочинку населення з добровільним залученням до деяких видів роботи (збір фруктів, овочів, ягід, догляд за свійськими тваринами та ін.). Існують різні види поселень, на території яких реалізується агротуризм. Це, перш за все, агрорекреаційні села, агропарки, села з прилягаючою ландшафтною територією. Такі ж туристичні функції характерні для фермерських господарств.

Отже, екологічний, зелений, агротуризм додають в сільський туризм елементи екологічного виховання, оздоровлення, добровільної участі у деяких видах сільськогосподарських робіт.

Україна велика агропромислова країна, виходячи із потреб звичайного туриста можна зрозуміти, що більшість українців надають перевагу сільському (зеленому) туризму із його обов'язковими похідними: екологізацією, оздоровленням, а також добровільним залученням до сільськогосподарської роботи. Ми маємо величезний потенціал для розвитку сільського туризму і завдання влади, економічної науки та освіти створити належні умови, підготувати кваліфіковані кадри для того, щоб ефективно ці можливості використати.

Визнаючи природний туризм та екотуризм як найцінніші форми, що справляють особливо збагачуючий вплив на людину, слід водночас добиватися захисту природничого спадку, який складається з екосистем і біологічної різноманітності. Учасники туристського процесу, і особливо професіонали сфери туризму, мають погоджуватися з певними обмеженнями на діяльність в особливо вразливих місцях і заповідниках (зони «проблемної екології»). Людина що подорожує, як і будь-який суб'єкт господарчої діяльності має, нарешті, зрозуміти свою відповідальність за збереження природи. Адже, це – не просто «довкілля», «оточуюче середовище», а органічна частка самого людства. Ми здатні вижити і розвиватися «тільки усвідомивши себе синами і доньками землі в природній спільноті та сприйнявши позалюдську природу як наш природний спільно світ [10, с. 65-70]» – зазначає німецький філософ Клаус Міхаель Маєр-Абіх.

Соціальний туризм в Україні знаходиться в стадії розвитку, лише створена в державі система соціального туризму на сучасному етапі здатна дати повноцінний туристський продукт, який би задовольняв потреби учнівської та студентської молоді, людей пенсійного віку, інвалідів та інших соціально вразливих верств населення у відпочинку, оздоровленні, пізнанні навколишнього світу. Тому наступним кроком повинно стати прийняття Закону України «Про соціальний туризм», адже в нинішніх умовах, в існуючому нормативно-правовому полі соціальний туризм ефективно розвиватися не в змозі [11, с. 3-5].

Висновки. Отже в туризмі XXI століття соціальний зміст повинен бути збережений, але при цьому запропоновані і здійснені його нові форми. Це повинен бути туризм, наповнений більш глибоким соціоетичним змістом, заснований на принципах стійкого розвитку, солідарності у доповненні до його традиційного соціального сенсу.

Таким чином, прийняття Закону «Про соціальний туризм» стане базою для цього виду туризму, соціальний туризм який включає в себе: дитячо-юнацький туризм, молодіжний (студентський) туризм, туризм літніх людей, туризм інвалідів, а також за мотиваційною ознакою: спортивний туризм, зелений (сільський) туризм, агротуризм, екотуризм стане повністю доступним, сповнений глибокого

культурного змісту. Туризм повинен стати місцем, в якому людина завдяки організації, прийому, спілкуванню не лише розкривається як особистість, а й збагачується знаннями про інші країни, місцевості.

1. Степин В. С. Філософія и эпоха цивилизационных перемен / В.С. Степин // Вопросы философии, 2006. – №2. – С. 16-26.

2. Соляник С.Ф. Туризм як соціоетичний чинник суспільного життя: автореф. дис. на здобуття наук. канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / С.Ф. Соляник. – Київ, 2011. – 22 с.

3. Курас І. Ф. Філософія і туризм / І. Ф. Курас // Філософські нариси туризму : наук.-навч. видання. – К. : Укр. Центр духовної культури, 2005. – С.6-12.

4. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму. Науково-навчальне видання. / – К.: КУТЕП, 2008. – 825 с.

5. Copyright. World Tourism Organization. Global tourism forecasts to the year 2000 and beyond, 1995.

6. www. UN.org /russian / conferen / wssd / agenda 21 / index. htm [Електронний ресурс].

7. http: // zakarpatije.org.ua / predposylki _zaozdeniya.html [Електронний ресурс].

8. Франческо Франжіаллі. Тенденції розвитку міжнародного туризму / Франческо Франжіаллі. – К.: КУТЕП, 2002. – С.11.

9. http: // goodhous. com, ua /ecology /stori / sid = 465 [Електронний ресурс].

10. Маєр-Абіх Клаус Міхаель. Відповідальність за природу / Маєр-Абіх Клаус Міхаель // Питання на захист природи. Від довілля до спільно світу [переклад з нім., післямова, примітки Анатолія Єрмоленка]. – К. : Лібра, 2004. – С.65-70.

11. Колотуха О. Соціальний туризм в Україні. Проблеми та перспективи розвитку / Олександр Колотуха // Краєзнавство. Географія. Туризм. – № 20 (649), травень 2010. – С.3-5.

12. Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня 2001 р.). – К.: Знання України, 2002. – С. 473.

13. UNWTO Tourism Highlights, Edition 2010. World Tourism Organization [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.unwto.org/index.php>.

14. Туризмологія (теорія туризму). Навч.-метод. посібник зі спецкурсу. / Пазенок В.С., Федорченко В.К., Кручек О.А., Мініч І.М. – К.: КУТЕП, 2010. – 70 с.

15. Gaworecki W. Turystyka. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne / W. Gaworecki. – Warszawa, 1997.

16. Rozycki P. Zarys wiendzy o turystyce / P. Rozycki. – Krakow, 2006.

17. Манильская декларация по социальному воздействию туризма от 22.05.97 г. / www.unwto.org.

Протас Марина Александровна

кандидат искусствоведения, ведущий научный сотрудник,
Институт проблем современного искусства Национальной академии искусств Украины

ИСКУССТВО ЭПОХИ ПОСТКУЛЬТУРЫ: ПРЕОДОЛЕНИЕ ГИСТЕРЕЗИСА

Protas Maryna

Ph.D. in Art history, Leading research associate,
The National Academy of Art of Ukraine Modern Art Research Institute

THE POST-CULTURE EPOCH: OVERCOMING HYSTERESIS

Аннотация: Изучается генезис и последствия кризисных процессов искусства посткультуры, с подключением значительной аргументационной базы западной и восточноевропейской аналитической мысли, где первостепенное значение отводится критике реификации современной культуры, акцентируются риски влияния коммодифицированного сознания на искусство, провоцирующего редукцию художественного высказывания. Критика культуриндустриальных технологий модернизации художественного бытия, отказывающихся эстетическому опыту прошлого, демонстрирует небезопасное состояние гистерезиса когнитивных инноваций, предлагая переосмысление восприятия времени и истории в творческом акте.

Summary: The genesis and consequences of the crisis processes of postculture art are studied with the methodological approach being based on the substantial argumentation base of Western and Eastern European analytical thought where criticism of nowadays culture's reification becomes of utmost significance and the risks of the influence of the commodified mind on art provoking the reduction of artistic expression are emphasized. Criticism of cultural and industrial technologies of the modernization of artistic being, which rejects the aesthetic experience of the past, demonstrates the unsafe state of cognitive innovations' hysteresis, suggesting a rethinking of the perception of time and history in the creative act.

Ключевые слова: посткультура, кризис искусства, культуриндустрия.

Key words: post culture, crisis of art, culture industry

Постановка проблемы. В миллениум в пространстве Украины стали происходить трансформации, связанные с адаптацией творческой элитой и молодой генерацией парадигмы contemporary art, чему активно способствовало участие украинских художников в Венецианской Биеннале, создание PinchukArtCentre (генеральный директор: Эххард Шнайдер), а с 2009 года учреждение Art Prize, международной премии этой негосударственной институции, где в конкурсном отборе приняли участие представители сразу 125 стран. Между тем, несмотря на сформировавшуюся молодую когорту кураторов и критиков визуальных практик, публикующих статьи и каталоги, в которых теоретически осмыслились и популяризировались новейшие веяния художественного бытия Украины, присоединившейся к современным творческим интенциям мирового сообщества, в сугубо научной сфере культурологических и искусствоведческих исследований, опирающихся на фундаментальный структурно-типологический анализ современного материала, встроенного в контекст миросистемного и философско-эпистемологического изучения цивилизационной эволюции, проведено не было. Вследствие этого кризисные явления, приводящие к деградации искусства, редукции современных творческих интенций, все еще не получили всеохватного осмысления в Украине, хотя западные специалисты накопили достаточно солидный опыт разносторонней критики посткультурной стагнации.

Анализ последних исследований и публикаций. Начиная с середины XX столетия западная гуманитарная мысль все чаще обращается к изучению проблем генезиса и следствий тотального кризиса посткультуры, пытаясь найти адекватные пути его преодоления, с тем чтобы модернизация материальной сферы цивилизационного бытия не противоречила бы социальным правам и духовно-эпистемологической эволюции человечества. С этой целью, например, 12 интеллектуалов размышляют о пересмотре основ мультикультурной демократии Европейского Союза, подписывая в Париже 2017 года Декларацию «А Europe we can believe in» [27]; другие ученые анализируют западный посткультурный коллапс с позиций деградации гражданско-политической культуры, чему способствовала Болонская система образования, отвергшая классические ценностные критерии обучения молодой генерации специалистов [23]; либо ученые фокусируют внимание на критике идеологии транснационального капитализма [9; 21; 22]; и акцентируют основополагающий фактор «духовного недуга» цивилизационной культуры как утрату веры [6], десакрализацию когниции социумом и индивидуумом, а «новое "искусство", творимое конструкторами», — «симптомом нарушенного общего состояния человека», принявшего планетарный масштаб [11, с. 230, 233]. Наконец, отдельную группу аналитиков составляют те, кто изучают проблемы посткультурной стагнации на примере ускоряющихся инноваций современного

искусства в контексте критики общественно-политического устройства современных государств. Среди них ведущие позиции занимает британский исследователь постмодернизма П. Андерсон [2], который, продолжая критическую традицию Франкфуртской философской школы, констатирует: после Второй мировой войны харизма техники утратила магию для искусства, а когда в 1960-х годах западный модернизм при содействии политической оттепели стал проникать в пространство советского искусства, и когда, спустя еще 10–15 лет, капитализм освоил стратегии транснациональной глобализации, а теоретики постмодерна, упреждая художников, сформировали концепцию нового экспериментального движения, на первых порах не отличающегося от модернизма, то на рубеже 1970–1980-х годов постмодернистская парадигма уже обрела черты гибридности посткультуры, пастишной фрагментарности, апатии к смыслам истории, традициям эстетического опыта, место которого заняла повышенная чуткость к колебаниям рыночно-аукционных систем [2, с. 113–119]. Искусство, став товаром, реагирует на биржевые спады, и весной 1962 года абстрактный экспрессионизм, триумфально покорявший Европу при содействии The Congress for Cultural Freedom [25], испытал коллапс, а внимание мирового сообщества в текущем десятилетии перешло к поп-арту, минимализму и концептуализму, окончательно аннигилировавшему объект искусства. И как резюмирует Ф. Джеймисон, Contemporary art коррелирует с техникой, стремясь освободить искусство от понятия *произведение*, замещая его опредмеченным информационным суррогатом, который «завладевает нами и проплывает над глубокой нигилистической пустотой, которую оставила в нашем бытии неспособность контролировать нашу собственную судьбу» [9, с. 356].

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. Опираясь на накопленный аргументационный опыт западной критики посткультурной стагнации, статья констатирует действенность и актуальность для анализа современного материала диагностической системы Франкфуртской философской школы, когерентной миросистемному анализу И. Валлерстайна.

Цель статьи: высветить кризисные явления современного искусства, усугубляющие посткультурную стагнацию чрезмерной рассудочностью мышления, как следствия комодификации, адаптации стратегий техно-разума с игнорированием трансцендентной полноты образного высказывания, а также отрицания когниции сущности искусства в аспекте алетей; — с тем чтобы перезапустить «трансцендентный» проект Г. Маркузе [16, с. 480] во имя «вечного образа человека» [11, с. 239].

Изложение основного материала. Современное искусство подтверждает отмеченную еще в начале XX столетия тенденцию: оно не хочет быть искусством, его манит техническая

рациональность, бытийная конкретность рефлексии, а комодифицированное сознание в условиях рыночного капитализма становится «единственной для всех <...> структурой сознания» [14, с. 194]. Вот почему Contemporary art распространяется по миру с невероятной скоростью, а художник как новейший сервильный класс прекариат проявляет типичные для наемников черты, где «продавец своих объективированных и овеществленных духовных способностей» занимает созерцательную позицию по отношению к событиям, к функциям своих способностей: рационализация творческого процесса и собственно художественного сознания превращает художника, позволившего себе стать частью «абстрактных механистических закономерностей», в обычного ремесленника с утраченной личностью, машинально функционирующей в чужой ему системе «изолированным абстрактным атомом» [14, с. 185]. Тейлоризация овеществленного сознания в гипер-потребительском обществе, по мнению П. Дениско, разделяющего позицию Ф. Джеймисона, привело к тотальному омассовлению «я», ибо «потребительские паттерны превратили саму человеческую идентичность в товар», и художник демонстрирует себя «как конкурентоспособный товар в привлекательной упаковке», убеждая публику «сделать "правильный" потребительский выбор и воспользоваться рекламируемыми услугами, способностями, навыками или результатами работы» [8]. Таким образом, искусство отдает «дань той социальной власти, которая сосредоточена в руках индустрии культуры», но то, «что эта позиция утверждения жизни, возможно, остается неосознанной, не делает ее менее опасной...» [1, с. 40]. Перцепция заменена политизированной социальной рефлексией, трансформируя даже такое традиционное искусство как тибетская танкха: стараниями директора учрежденного в нидерландском Эммене летом 2017 года The Museum of Contemporary Tibetan Art Таши Норбу (Tashi Norbu) [26], получившего образование в Бельгии (The Saint Lucas Academy of Visual Arts, Гент), народные традиции Тибета формализуются западными принципами визуального высказывания, где образ Будды теряет глубины своей философско-этической сущности, превращаясь в плакатный знак урбанистического дизайна. Мечта Г. Маркузе о «трансцендентном проекте» цивилизационной культуры человечества упрощается до одномерности призыва к объединению людей для борьбы с тотальной экологической катастрофой. Безусловно, экологическая проблема важна, но искусство не сводится к информационным и пропагандистским клише; его многомерная природа образного высказывания «источает в творении истину сущего», о которой говорил М. Хайдеггер, предупреждая о необходимости внутреннего осмысления и «приуготовления к становлению искусства» как истока «совершенно-исторического здесь-бытия народа», ибо мы стремимся

постичь прошлое как судьбу, что ожидает человечество, пока мы не начнем мыслить навстречу ему, сверяя с ним сознание и творчество [17, с. 217]. Приверженцы Франкфуртской философской школы, среди них украинский эстетик В. Возняк, также полагают, что триумф рассудка, просветительская деятельность которого в итоге изгнала кантовско-гегелевскую парадигму мышления, рискованно упростила многомерную ткань бытия социума до «катастрофической деструкции самой этой "ткани"», приведя «к перерождению бытия людей не в сторону "преображения", а к деградации» [7, с. 81]. Поэтому сегодня склонны отрицать возможность таксономии «современного» искусства в планетарном масштабе. К. Бишоп считает очевидным тот факт, что попытки периодизации современного искусства тщетны, они не смогут охватить всего многообразия творческих экспериментов, происходящих во всем мире, вследствие чего теоретики предпочитают рассматривать современное искусство как дискурсивную категорию [4]. Но именно в этом формальном плюрализме и заключен признак гистерезиса, ибо, подчеркивает В. Возняк, разум, вырождаясь в рассудок, страдает амнезией, он не помнит и не хочет помнить о своем первородстве [7, с. 53, 58]. Вследствие чего, культуриндустрия доминирует над сущностью искусства, низводя творческие интенции до уровня поп-культуры. Случается, что рассудочную концептуальность современных проектов художники и кураторы пытаются оправдать плохо понятыми идеями Канта, но философы парируют: деформация эпистемологической активности субъекта есть итогом преобладающего в ментальности современника отказа от поиска и утверждения истины, что ведет к разрушению нравственности индивида и общества; тем более что «философские корни конструктивистов расположены ниже "уровня" Канта», который «вывел философию с того гносеологического тупика, в который она зашла в работах эмпириков-сенсуалистов, субъективных идеалистов и рационалистов — настоящих предшественников современного (постмодернистского) конструктивизма» [10].

Наблюдая триумф рыночных отношений, дегтерминирующих художественный рынок, апологеты Франкфуртской философской школы все же питают надежды на возвращение объединяющего трансцендентного взгляда на мир, способного позволить искусству избавиться от стагнации. Правда, Г. Маркузе и Д. Лукач, а сегодня украинский философ А. Босенко [5], подчеркивают: буржуазные наука, мировоззрение не способны искать истину, ибо культуриндустриальная эмпирия доминирует над сущностью искусства [16, с. 335], причиной чего является капиталистическое разделение труда с дальнейшей тейлоризацией реификованого сознания, распространением cento-коллажа, фрагментарности цитат и собственно мышления; между тем калькулирующий формализм требует анализа посредством «внутренне объединяющего философского метода» [14, с. 202-203]. Только так станет очевидной опасность «превращения всех сфер че-

ловеческого бытия в кладовую средств», что приводит, по справедливому замечанию А. Юдина, критикующего технократическую цивилизацию, к разрушению современника как субъекта, а поскольку у общества нет трансцендентной ему цели, «практика тотальной инструментализации, то есть практика господства становится самоценной»; и «если у кого-то еще можно найти индивидуальность в нашу эпоху, то не в идолах поп-культуры, а в мучениках сопротивления», что идут по пути «самокритики разума во имя принципа истины» [19, с. 219–221]. Тем не менее культуриндустрия оставляет в стороне предупреждения аналитиков, как в 1980–1990-х годах оставались не востребованными касающиеся *пост*-культуры (с обязательным курсивом префикса) разработки В. Бычкова [6], с аргументированной аналитической критикой, составляя ценное наследие гуманитаристики по сей день, которое, кстати, не противоречит критике логики культуры позднего капитализма, осуществленной американским теоретиком Ф. Джеймисоном. Но чем значимее духовные ценности культуры, чем выше их смысл, тем скорее они теряют свою ценность в модернизированном обществе, на такую закономерность обращали внимание стоящие у истоков осмысления посткультуры (в контексте которой развились этапы модернизма, постмодернизма, *post*-постмодернизма) такие выдающиеся аналитики, как: А. Тойнби, Д. Лукач, М. Хайдеггер, В. Беньямин, Н. Бердяев, Ш. Бодлер, Т. Адорно, М. Хоркхаймер, Г. Маркузе и другие ученые, усматривающие за изменением социально-политических структур и императивов, дегтерминирующих генетическую трансформацию художественных принципов творчества, диалектические законы цивилизационного развития, знание которых позволяет человечеству выбирать продуктивные стратегии культурной эволюции. Правда, размышляя над синонимичным понятием «посткультуры» — «постсовременностью», даже Ж.-Ф. Лиотар, не имел полной ясности относительно терминологического смысла, по крайней мере в 1985 году ученый считал проект эмансипации человечества наряду с верой в общий цивилизационный прогресс абсолютно провальным, ведь непрерывное развитие искусств, технологий, знания не избежало кровавых преступлений против человечества, где Auschwitz как символ болезни Духа времени лишь свидетельствует о том, что «не существует положительного вектора, который мог бы открыть перед нами какую-нибудь новую перспективу», а технократический процесс только усилил этот недуг [13], о котором еще Г. Маркузе заметил: ликвидация утонченно-многомерной культуры происходит не посредством отбрасывания «культурных ценностей», а с помощью их встраивания в порядок массового воспроизводства, причем культуриндустрия незаметно смешивает искусство, политику, религию, философию с коммерческой рекламой, так что «котируется не истинная ценность, а меновая стоимость» [16, с. 320, 340]. Так в сферу культуры, говорит Маркузе, входит новый тоталитаризм, а вездесущий плюрализм аннигилирует конфликты до безразлично сосуществующих противоречивых друг другу произведений и истин. В этих условиях вероятность суще-

ствования критического мышления и дифференцированного восприятия информации невелика, поскольку власть в сочетании со СМИ, уже подчеркивает Э. Аппелбаум, сравнивая современность с оруэлловской антиутопией, «могут затопить информационное пространство ложной, отвлекающей или несоответствующей информацией, чтобы люди затруднились понять то, что является действительным, а что — фальшивым. < ... > В новом информационном мире это реальные угрозы как для свободы слова, так и для цивилизованного публичного дискурса, и даже для самой демократии» [20]. История циклична: в миллениум искусство вновь испытывает интерес уже к высоким технологиям, создавая иммерсивные версии музейных digital-экспозиций, мультимедийных театральные постановки, шагая в городское пространство, где виртуальные образы оживают в архитектурной среде, среди улиц и парков. Однако, как демонстрирует современный гуманитарный контент: постоянное ускорение когнитивных инноваций в динамичных культурах содержит существенную зону риска, снова грозящую культурным гистерезисом на фоне тотальной модернизации и технического совершенствования посткультурного бытия. Немецкий философ Г. Люббе полагает когнитивные инновации культуры вообще непредсказуемыми, ведь возможности человека осознавать ускоряющееся движение изменений имеет предел, и это влияет на качество адаптированного знания, поэтому в «динамических цивилизациях очень старое, классическое, имеет весьма важное преимущество, поскольку устаревает не так резко», а «с растущей культурно-массовой продукцией связана как раз не массовизация, а, наоборот, дифференциация и плюрализация», причем, критерии культурного отбора знаний зависят от разным образом сформированных профессиональных и социальных требований [15]. Это значит, что современное искусство, значительно сокращая момент настоящего в погоне за временем, эпатажным формальным экспериментом, детерминированным концептуально-рассудочным контентом, не в состоянии преодолеть глобальный кризис в силу того, что отказало основанной на эстетическом опыте и восприятии чувственно-трансцендентной парадигме становления, функционируя в очень ограниченном пространстве десакрализованной логомахии рассудочных конструкций, где мгновенно устаревает теперешнее, а digital технологии в обществе посткультуры, по замечанию Р. Колхаса, лишь множат эрзац-рефлексию на мусорное пространство города-генерика [12]. Кроме того, с изменением восприятия времени у общества потребления изменится отношение к прошлому, предается забвению его историческая ценность, а также потенция вневременной полноты, раскрывающая «вечное в человеке» [11, с. 228]. Теория катастроф предупреждает: в момент обострения кризиса особенно опасно подменять утонченно-метафизический опыт культуры техногенным фактором развития, сводя трансцендентную полноту искусства к рассудочной фрагментарности, ибо такие стратегии ведут к ситуации гистерезиса, закономерного следствия процессов овеществления, комодификации сознания, что привело к регрессивным тенденциям движения искусства «не по дороге

теургической эстетики, а по проспекту конструктивизма, органично вросшего в техногенную цивилизацию» [6, с. 119], вопреки утверждениям классиков: искусство является не столько оформлением в конечном творческом продукте, не объективацией, сколько раскрытием бесконечного, полетом в бесконечность, трансцендированием, экстазисом [3, с. 244–245, 246; 7]. Так ощущение времени подверглось опространствованию, лишив возможности ускользнуть в абсолютное до-время, но последствия этой культурной энтропии анализируют культурные деятели, которые отстаивают возрождение духовных глубин средиземноморских цивилизационных традиций, в частности, подписанты Парижской Декларации [27], призывающей нации к перезагрузке самопознания, осмыслению глубокого кризиса посткультурного бытия «в фальшивой Европе», где деструктивные иллюзии «либертарианского гедонизма», деформированный универсализм и бессодержательный индивидуализм, приводят к «утрате нашего дома», поэтому необходимо «возродить чувство духовной мощи», освободить культуру от комодификации, пустоты массовых развлечений, обратиться к цивилизационным, христианским истокам, наследию античного мира, как надежной основе дальнейшего развития истинной культуры, преодолевая деградацию искусств, подчиненных политической пропаганде. Только перезагрузка коллективного сознания социума избавит творческие интенции от калькулирующей рассудочности инструментального разума, подобного «канцелярской папке, которая предусматривает создание порядка, но никак не связность» [18, с. 156]. В современном информационном обществе информация, как и столетие назад, не является условием эстетического опыта, а подражание техноидного искусства (Г. Зедльмайр) искусственному разуму разрушает творческое видение, эстетическое восприятие, возможность трансцендирования в сверхчувственное. Иначе говоря, в области искусства становление исторического сознания начинается с глубинных усилий самопознания, познания современности, осознания роли и места в структуре социума, ибо генезис встроен в тот же самый процесс становления, что и история, поэтому так важно качество мыслей и действий в ситуации посткультурной бифуркации, где, по убеждению Д. Лукача, И. Валлерстайна, каждый должен решать: либо принять бессмыслицу существования эмпирии, как это делает культуриндустриальная идеология, или адаптировать трансцендентный принцип активного влияния на бытие, и такой путь выбирают творческие пассионарии, способные противостоять ошибкам и иллюзиям посткультуры.

Выводы. Катастрофическая редукция понимания того, что же есть «искусство», техно-зависимость художественного высказывания, доминирование рассудочных, примитивных, натуралистических тенденций в нарративном и визуальном продукте, стали следствием резкого развития сначала просветительской рассудочности, затем индустриального прогресса капиталистической системы, затем и цифровых технологий общества потребления. Неслучайно картины выжженной духовной пустыни посткультуры теперь пугают не только восточноевропейских аналитиков, западные

тоже пытаются выяснить роль цифровых инноваций в культурно-художественном бытии цивилизации, где техническое развитие угрожающе опережает совершенствование самосознания современника [24], требуя переосмысления восприятия времени, истории и самого творческого акта.

Очевидно нужно уметь использовать классические постулаты в изменившихся условиях культурно-художественного бытия, где первостепенные позиции занимают виртуальные анимации, другие формы дизайна, которые отстранили искусство от новоевропейских (антично-винкельмановских) критериев эстетического опыта. Однако инновационные технологии не способны изменить фундаментальные постулаты эстетики цивилизационной культуры, формировавшейся тысячелетиями. Поэтому высокое искусство, несмотря на пренебрежительное отношение тех, кто считает его отжившим анахронизмом, продолжает возглавлять иерархическую таксономию даже в условиях посткультуры, слепота которой является временной.

Bibliography / Referencje / Список литературы:

1. Адорно Т. Избранное: Социология музыки / Пер. с нем. Москва: РОССПЭН, 2008. 448 с.
2. Андерсон П. Истоки постмодерна / Пер. с англ. Москва: «Территория будущего», 2011. 208 с.
3. Бердяев Н.А. Самопознание (Опыт философской автобиографии). Москва: Мир книги, Литература, 2010. 416 с.
4. Бишоп К. Радикальная музеология, или Так ли уж «современны» музеи современного искусства? Москва: Ад Моргином Пресс, 2014. 96 с.
5. Босенко А. Ходы. Шестая. Пасторальная. Киев: Феникс, 2017. 424 с.
6. **Бычков В.** Триалог: Разговор Первый об эстетике, современном искусстве и кризисе культуры. / Бычков В.В., Маньковская Н.Б., Иванов В.В. — Москва: ИФРАН, 2007. 239 с.
7. Возняк В. Метафизика рассудка и разума. Опыт несистематической самокритики. Киев, «Самватос», 1994. 340 с.
8. Дениско П. Комодифіковане «Я» — новий тип персональної ідентичності // Філософська думка, 2017, № 4. с. 82.
9. Джеймисон Ф. Постмодернизм, або Логіка культури пізнього капіталізму/ Пер. з англ. Київ: «Курс», 2008. 504 с.
10. Жилин В.И., Ефимова С.Е. И. Кант против конструктивистов // Наука о человеке: Гуманитарные исследования. Омская гуманитарная академия. №4 (18). 29 декабря 2014. С.10-18.
11. Зедльмайр Х. Утрата середины / Пер. с нем. С. Ванеяна. Москва: Прогресс-традиция; Изд.дом «Территория будущего», 2008. 640 с.
12. Колхас Р. Мусорное пространство / Пер. с англ. Москва: Арт Гид, 2015. 84 с.
13. Лиотар Ж.-Ф. Заметка о смыслах «пост» / После времени: французские философы постсовременности // Иностранная литература, 1994, №1, СС. 54-56.
14. Лукач Г. История и классовое сознание. Исследования по марксистской диалектике / Пер. с нем. Москва: Логос-Альтера, 2003. 416 с.
15. Люббе Г. В ногу со временем. О сокращении нашего пребывания в настоящем // Вопросы философии. 1994, № 4. С. 94–113.
16. Маркузе Г. Одномерный человек / Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: Исследование идеологии развитого индустриального общества / Пер. с англ. Москва: Изд-во АСТ, 2003. 526 с.
17. Хайдеггер М. Истина и искусство. / Хайдеггер М. Исток художественного творения. / Пер. с нем. Москва: Академ. Проект, 2008. 528 с.
18. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика просвещения: Философские фрагменты. Москва – Санкт-Петербург, 1997. 312 с.
19. Юдин А. Макс Хоркхаймер: от марксизма к негативной философии / Хоркхаймер М. Затмение разума. К критике инструментального разума / Пер. с англ. А. Юдина. Москва: «Канон+», «Реабилитация», 2011. 224 с.
20. Applebaum A. The new censors won't delete your words — they'll drown them out. // The Washington Post. 8 February 2019. — URL https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/the-new-censors-wont-delete-your-words--theyll-drown-them-out/2019/02/08/c8a926a2-2b27-11e9-984d-9b8fba003e81_story.html?fbclid=IwAR0JzMyMjPTXxct-fcZMrHRctkXg6Tb-HdMntpAShY1noi7Bioz9nYkN9IY&noredirect=on&utm_term=.8138252eae06
21. Bloom A. The Closing of the American Mind. New York: Simon & Schuster, 1987. 392 p.
22. Jacoby S. The Age of American Unreason. Pantheon, 2008. 384 p.
23. Kolkman M. 27. Kongress der Deutschen Vereinigung für Politikwissenschaft. — URL <https://blogs.urz.uni-halle.de/politikwissenschaft/2018/09/27-kongress-der-deutschen-vereinigung-fuer-politikwissenschaft/>
24. Postmodernism: the 10 key moments in the birth of a movement // The Guardian — URL <https://www.theguardian.com/artanddesign/2011/sep/20/postmodernism-10-key-moments>
25. Saunders F. Modern art was CIA "weapon" // *The Independent*. 1995. — URL <http://www.independent.co.uk/news/world/modern-art-was-cia-weapon-1578808.html>
26. Tashi Norbu — URL <https://www.tashinorbu.com/>
27. The Paris Statement: A Europe we can believe in — URL <https://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/>

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Алимардонов Тулкин Турдиевич,

доктор политических наук, профессор

*Национальный университет Узбекистана Имени Мирзо Улугбека
г.Ташкент, Узбекистан*

ТОТАЛИТАРНАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА ИЛИ ПРОТИВОРЕЧИЯ РЕАЛЬНОСТИ

Аннотация: В статье рассматриваются противоречивые тенденции развитие демократических систем, изменение ценности, понятие справедливого общества. Анализируются методы и средства государственной политики демократических устройств. Даются оценки процессов демократизации и перехода к рыночным отношениям. Раскрывается рост и углубление государственной монополии ведущей к тоталитарному режиму управление. Проводится сопоставительный анализ между теориями демократии и тоталитаризма.

Summary. The article deals with contradictory trends in the development of democratic systems, changing values, the concept of a just society. The methods and means of state policy of democratic devices are analyzed. The author assesses the processes of democratization and transition to market relations. The growth and deepening of the state monopoly leading to the totalitarian regime is revealed. A comparative analysis between the theories of democracy and totalitarianism is carried out.

Ключевые слова: государства, общество, человек, политика, система, институты, демократия, тоталитаризм, республика, справедливость, парламент, президент, процесс, власть, мораль, ценность, интересы, позиция, конфликт, отношение, интеллект, разум, традиция, история, нация.

Keywords: state, society, person, policy, system, institutions, democracy, totalitarianism, Republic, justice, Parliament, President, process, power, morality, value, interests, position, conflict, attitude, intelligence, mind, tradition, history, nation.

Хотя политика проявляется как система конкретных интересов определенных социальных групп, политических институтов, партий и движений, является их отражением, однако источником и творцом политики является человек. Человек проявляет себя в общественной деятельности как политическая сущность, различающая политические и социальные процессы с точки зрения отношения, выражающая свое отношение к справедливости и несправедливости, дающая оценку интересам человека.

Тот или иной политический режим в обществе возникает, исходя из целей и задач политики, общественно-политического устройства общества, его экономической базы и отношения к нему государства, а также культурно-духовного уровня человека. То есть государство формируется как продукт культурного мышления человека. Потому что воздействие политики на общественную жизнь выражается через систему интересов человека. При этом соответствие или несоответствие политики интересам человека проявляет свой характер в зависимости от уровня его нравственного потенциала и установленного в обществе политического режима.

Режим политической власти в качестве критерия интересов считается важным звеном при стабилизации взаимоотношений человека и различных социальных групп. Однако политика в начале процессов социализации человека и осознания им своих интересов приводит к появлению различных социальных групп, возникновению в рамках интересов общественно-политических потребностей, а затем и противоречий. Кроме того, духовная жизнь (религия, обычаи, традиции, ритуалы, их упорядочение в отношениях государства и человека) разрешение противоречий создает необходимость во

власти, имеющей определенные общественные силы в политической структуре общества. Они, наряду с выражением общественных интересов, играют важную роль в осуществлении таких функций, как сохранение единства общества, регулирование взаимоотношений. Такие потребности в управлении обществом возникают постепенно, в форме определенных политических систем и превращаются в важное звено политики. И если это так, когда же происходит злоупотребление властью, а точнее – деградация? В этом отношении в оценках, данных природе человека со стороны Дайсаку Икеда и А.Тойнби, мы наблюдаем тесно связанные с природой власти качества. Так, “Власть одного или нескольких человек над другими людьми – это неизбежный фактор человеческой жизни, потому что человек – это общественное животное, и власть автоматически порождается общественными отношениями. Конечно, имеется возможность использовать власть во благо вместо зла, но поскольку каждое живое существо по своей природе эгоистично и жадно, человек, обретая власть, испытывает сильное искушение злоупотребить ею ради своей собственной эгоистической выгоды за счет интересов находящихся под его властью людей [1, с. 254]. Процессы отхода власти от демократических принципов начинаются с выражения таившегося в психике человека невежества.

С этой стороны, власть не только является отражением в сознании человека всех связанных с политической жизнью понятий и их взаимоотношений, но и отражением социальных отношений субъектов, их критериев социальной справедливости, активного воздействия в рамках человеческих интересов.

В настоящее время, в XXI веке, злоба и насилие, происходящее в деятельности государств и в процессе международных политических отношений, приводят к возникновению противоречивых ситуаций в осознании сущности человека, политики и демократических понятий. В этом смысле, тревожит смешивание в обществе понятия «политика» с понятиями «демократическая политика» и «тоталитарная политика». Все исследователи, занимавшиеся этой проблемой, в той или иной степени согласны с мнением, что «тоталитаризм – высшая норма или крайняя точка лишения человека свободы» [2]. При этом явным образом проявляется, что анализ тоталитаризма в связи с сознанием и мышлением человека раскрывает современный вид некоторых проблем. То есть, интерпретируется как уничтожение демократических основ общества, за глушение или преследование свободы. Проблема в том, что господство этих интерпретаций в демократических обществах никого не волнует.

Итак, чем же на самом деле является «Тоталитаризм»? «Тоталитаризм», - по мнению Ханны Арендт, – это режим на основе столкновения людей с реальностью, которую невозможно принять, стремящуюся к идеальным мечтам и социальным мифам. «Тема Рая» в повседневном мышлении вытесняет здравомыслие. Массы не верят в реальную действительность. Это общие и при взгляде с внешней стороны безобидные мифы, что приводят к обожествлению власти.

Тоталитарная политика общества основывается на неосознанном инстинкте толпы и опирается на агрессивные и бескомпромиссные действия, ограничивает в обществе деятельность граждан. Ограничиваются негосударственные структуры, альтернативные системы. В экономической жизни падает авторитет непосредственных производителей материальных предметов. Устанавливается государственная собственность на имущество и возникает общее обезличивание, падает творческая активность. В обществе возникает такая элита, которая отчуждается от жизни общества, берет себе отдельные привилегии.

В тоталитарном обществе, как говорил Э.Фромм, «человек становится рабом не только индивидуальной психологии, но в то же время и массовой психологии». В таком обществе индивид теряет самобытность, полностью принимает на себя образ лица на основе общепринятого тоталитарного шаблона» [3, с. 159]. Согласие народа не спрашивается, все решается в узких кругах.

Тоталитаризм по мнению профессор В.П.Пугачев – способ политической разработки подчинения всего общественного строя целям коллектива и официальной идеологии, который характеризуется контролем со стороны власти над обществом и личностью со всех сторон» [4, с. 190].

Насколько изменились эти способы в сегодняшней демократической государственной политике? Мнение профессор И.А.Ильина поможет осветить нашу тему. В частности, он говорит: «Еще

тридцать лет тому назад никому и в голову не приходило включать в науку права понятие "тоталитарного" государства: не потому, чтобы идея такого государства никогда не появлялась на горизонте истории, а потому, что такой режим казался невозможным и никто его не злоумышлял... Но вот тоталитарный режим стал историческим и политическим фактом, и мы вынуждены с этим считаться: и люди нашлись, и учреждения развернулись, и техника явилась к услугам людей [5]. В чем же причина? Выражение желаний толпы в психике человека, в которой течение столетий глубоко укоренилась тоталитарная психология и не смогла измениться? Либо это результат реформ демократического государства на пути перехода к рыночной экономике во владении имуществом? Почему нация, страдавшая от тоталитарной политики, снова возвращается к ней, – к единой цельности? Мы становимся свидетелями, когда как тоталитарный режим создает политический строй, внедряющий обязательный порядок вмешательства в личную жизнь граждан и расширяющий управленческие полномочия. Тоталитарная политика государства под маской выражает режим, целиком охвативший всю общественно-политическую жизнь. Причины их проявления, прежде всего в том, что не поддерживается самостоятельная и инициативная деятельность граждан, в опасности для свободы и справедливости. Формируется единый центр власти; он должен знать обо всем, все предвидеть, планировать и определять. Политическое и правовое сознание также формируется на основании этих определенных установок. Границы свободы, владения собственностью определяются законом, личная деятельность людей ограничивается на основании закона. В демократическом обществе потенциал и талант человека направлены на обеспечение баланса жизни общества, но при тоталитарной политике свобода в обществе превращается в преступление и наказание. Так формальная демократическая процедура превращается в противоположность.

Исследования показывают, что в течение последних 30 лет в ряде постсоветских республик были созданы новые виды демократии. Были сформированы правовые основы подчинения ветвей государства воле единой власти, среди не оппозиционных, игрушечных партий была создана партия власти. Плюс ко всему имеющиеся партии не могут превратиться в выразителя демократических идей и интересов человека. В результате появилось монопольное государство, в качестве работодателя завладевшее всеми полномочиями. Возвращены в практику взаимное доносительство и тайное преследование инакомыслия. Путем «нравственных» скреп независимость печати была поставлена в зависимость от государства. Организованы массовые, но связанные с личными интересами избирательные мероприятия. В результате этого была создана властвующая политическая аристократия. Президенты вопреки Конституциям руководят по 30 лет и оставляют после себя на этом кресле своих детей.

В звеньях государственных административных учреждений представители власти избираются по спискам. В некоторых республиках не избирается исполнительная власть. К тому же независимость судебной власти подчинена Президенту. Такая вот цельная организационная структура государства и является сама по себе тоталитарным режимом.

Тоталитарная сущность псевдо демократического государства направлен на обеспечение не законами, хотя и законы поддерживают данный режим, а в основном на административные указания и инструкции. Правовое сознание и гражданская ответственность заменены страхом, оскорблениями, преследованиями. Творческий труд превращен на уровень физического давления. Каждая организация и учреждение обязаны выполнять установленные свыше планы, подчиняться им. Показатель подчиненности и верности определяется исполнением данных приказов. Судьба и слава также определяются этим «умением». Если ты недоволен нами либо не хочешь быть в наших рядах, иди в третий сектор! Ну а третий сектор давно уже натянут на шаблон. Поэтому тоталитарный режим демократии не является государством с приматом законов и политикой, формируемой на основе воли народа. Это огромная государственная машина управления, в которой укоренились страсть и раболепие, гипнотизированная в толпу, но замешанная на идеях «гуманитаризма». Другими словами, тоталитарное государство, в отличие от предшественников, это не партия, а политизированная и формализованная предпринимательская организация довольно просвещенных отдельных групп.

Американский ученый профессор Майкл Паренти следующим образом определяет состояние демократических процессов в петле государства: «За демократическим фасадом государственной власти стоят полиция, суды, тюрьмы и различные агентства национальной безопасности, готовые защищать существующий политический и экономический порядок. Хотя нас и учили считать, что закон является нейтральным инструментом на службе всего общества, однако он зачастую пишется и проводится в жизнь ярко выраженным классовым образом, оказывая предпочтение богатым перед всеми остальными членами общества.» [6, с. 91]

Кажется конец советского тоталитаризма положил начало либерально-демократическому тоталитаризму. Если когда-то в рамках идеологических противоречий властвовала политика владения миром, то ныне это осуществляется через тотальную коммерциализацию под маской демократии. Тоталитарная политика в демократических государствах проявляется именно в функциональных задачах государственной машины. Таким образом, эта машина выражается защитой интересов господствующих классов через принуждение граждан, держа их в подчинении и страхе. Изучение проблемы показывает, что анализ сущности тоталитаризма предопределяет не только показ его описательных свойств, но и через политический анализ

становится возможным осознать разницу между тоталитарным и демократическим режимами.

Общая тенденция в развитии тоталитаризма состоит в том, что каждый период создавал условия для сохранения опасности возврата к тоталитаризму, Потому что демократизация общества противоречит природе тоталитарного общества и ужиться они между собой не могут. В такие моменты растет количество «демократических» обещаний. Но исподволь политическая элита с целью сохранения своих политико-общественных, экономических, моральных позиций начинает еще больше пользоваться силой государственной власти. А это снова приводит к тоталитаризму.

Приход к политической власти определенных сил, склонных к тоталитаризму (раньше оно основалось за идею, теперь оно выражается на капитале), создание соответствующего этому политико-экономического базиса и надстройки приводит к усилению тоталитарной ситуации в обществе. Вместо демократических процессов, наоборот, происходит их ограничение. Люди лишаются возможности непосредственного управлять обществом, пользоваться своими правами, исчезает доверие к нему. Возникает ситуация «аффекта» к политике и власти.

Сегодня демократические ценности перестали являться удивляющими людей моральными критериями. Граждане выделяются показом исполнительского мастерства роботизированного мышления. В постсоветских государствах, где не развита система демократических процедур, наоборот, видно, что в задачах государственного управления, обеспечении социальной стабильности, в темпах экономического роста, развитии частной собственности, организации здоровой духовной жизни это приводит к отрицательным социальным изъясам, превращению в мираж идей свободы и справедливости.

И это обстоятельство, в свою очередь, создает потребность в критическом взгляде на исторические корни государственности, их ревизии. Сегодня мир становится свидетелями роста бескомпромиссного неведения к демократическим ценностям. Например, представляем вашему вниманию один из таких взглядов в книге «Проект Россия»: «Демократические выборы власти можно назвать мощнейшим средством ослабления и развала любой страны, и крупной особенно. При демократии битва за власть превращается в битву технологий манипуляции сознанием. Фактически система выборов осуществляет селекцию кадров, пропуская к «рулю» только тех, чьи обещания более правдоподобны. Такой принцип комплектации руководящих кадров означает, что все ключевые посты должны занять люди с психологией хищника. Осознавая временный характер своей власти, они будут стремиться взять как можно больше, а дать как можно меньше. Власть никогда не будет пониматься ими как бремя и способ служения народу и Отечеству. Для победивших на выборах власть в первую очередь есть «халявный» ресурс, позволяющий решить

вопросы материального и амбициозного характера [7, с. 38].

Читая эти заключения, приходим к выводу, что в обществе, психике людей исчезает вера в демократические ценности. Выходит, вера не исчезает сама по себе, не будет преувеличением сказать, что в результате усиления тоталитарной политики государства отступают демократические принципы. Выходит, что ошибки, допускаемые в демократической системе, становятся причиной стимулирования в психике людей животных страстей через средства государственного управления. Интенсификация в обществе таких «аукционов» вредит идеям гуманности. Поэтому каждое очередное новое поколение вместо идей справедливости выбирает путь к занятию определенного социального авторитета в обществе и через представительство определенных слоев формировать умение жить с целью завладеть своей долей общественного пирога. Потому что ни государство и ни общество уже не дает ему возможность пользоваться демократическими ценностями.

Таким образом, возникает вопрос, насколько важное значение сегодня приобретает «неординарная мысль» неординарного государственного деятеля, зверски убитого политическими врагами М.Каддафи, о демократии? Согласно его мнения, политическая проблема человеческого общества – это проблема орудия власти. Какими ценностями мы вооружим власть, такой результат она и преподносит. Поэтому до сих пор не найдено демократическое решение проблемы власти. Все имеющиеся политические системы и проекты лишь приводят к борьбе за овладение орудием управления. А проигравшей стороной в такой борьбе остается народ. Например, получивший в результате политической борьбы 51% голосов избирателей кандидат устанавливает диктаторское правление. Остальные 49% не проголосовавших остаются подчиненной воле того «победившего» большинства. Это наглядное проявление диктатуры. В этом состоит настоящее лицо существующих в мире демократических политических режимов. В частности, М.Каддафи говорит: «Парламенты составляют основу существующей традиционной современной демократии, но представительство народа в парламентах является обманом, а парламентаризм – это порочное решение проблемы демократии. Основное назначение парламента – выступать от имени народа, что само по себе недемократично, поскольку демократия означает власть самого народа, а не власть тех, кто выступает от его имени. Сам факт существования парламента означает власть без народа. Подлинная демократия возможна лишь при участии самого народа, а не его представителей.» [8, с. 3]

После распада бывшего СССР можно наблюдать в мире спад массовых репрессий. Но они теперь проявляются в виде международного терроризма, основанного на внутренних интересах государств. Такие политические события на самом деле выражаются как продукт тоталитарной политики,

ведущейся сегодня демократическими государствами. Следует различать преследуемые тоталитарной политикой государства цели и интересы от взаимовыгодного международного сотрудничества. Взаимовыгодное сотрудничество между государствами ведется на основе взаимного равенства, невмешательства во внешние дела, признания независимости и суверенитета. Основанные же на тоталитаризме цели и интересы основываются на совершенно других принципах. Из-за такой политики, к сожалению, виды споров и разногласий между государствами лишь усиливаются. В результате чего на повестку дня выносятся не вопросы взаимного сотрудничества, а наоборот, стремление уйти от такого «сотрудничества», достижение независимости и свободы, политические цели. По этой причине сегодня ни один международный институт не может выразить принципы защиты демократических и общечеловеческих ценностей. Такие же противоречия можно наблюдать в отношении между западными и не западными государствами. Гегемонистское устремления великих держав не только создают и укрепляют гибельную атмосферу, состоящую из классовости и пренебрежения окружающими, но и определяют, что эта цивилизация была внедрена насильственным путем, дискриминируют национальное самодушие и гордость, растаптывают национальные культуры и духовные ценности, всех без исключения.

И наконец, укоренившая привычка управлять и наставлять, вера в свою непогрешимость приводит к принятию стратегически ошибочных решений. Последствия этих решений служат взрывчаткой для самой империи. Заклучая, можно сказать, что независимость, свобода, демократия не могут быть совмещены с целями и интересами тоталитаризма. Тоталитарный строй обречен на неизбежную гибель. Потому что он приводит к разрушению естественных отношений между людьми, вернее, в нем тоталитаризм и находит свое выражение. Он перестает вмещаться и в рамки целей и интересов простых людей. Происходящие в обществе коренные изменения показывают, что, даже если тоталитаризм и разрушился в качестве строя, стремление его воссоздать – не то, что исчезнет само по себе. Стремление сохранить свойственные тоталитаризму господствующие позиции, обосновать его различными способами, взглядами, идеями, продолжить в иных формах до сих пор сохраняется в политической деятельности различных государств.

Политические силы, желающие продолжать тоталитарную политику, предпочитающие имперское мышление и сознание и далекие от здравого смысла, предлагают его внедрить и использовать в новых условиях. К их числу можно отнести и отметить следующее:

- 1) угроза насилием в отношении развивающихся государств;
- 2) пересмотр внешних долгов на основе жестких условий;
- 3) проведение политики лицемерия и двойных стандартов;

- 4) угроза территориальными претензиями;
- 5) защита интересов национальных групп и пр.

К сожалению, мы являемся свидетелями, что тенденция такого одностороннего взгляда на судьбу развивающихся государств до сих пор приводит к сохранению тоталитарной политики и иногда к ее совершенствованию. Мы видим, что в течение двух десятилетий нового века распад государств, эскалация религиозных и этнических конфликтов, рост террористических атак приводит к нарушению международных правовых отношений и возникновению других подобных конфликтов. В чем же причина? В том, что устанавливается тоталитарная политика, основанная на господстве в своих интересах путем насилия, расширении геополитических возможностей. Каким же тогда будет судьба некой «последней надежды человечества» – демократии? «Холодные игры», последовавшие за периодом холодной войны, через совершенствованные идеологические программы, приводят к длительным «цветным» революциям на различных клетках «великой шахматной доски». Изменение государственного строя, создание террористических групп, финансирование радикальных и террористических сил и их поддержка превратились в новое политическое «занятие» ведущих государств. Осуществленный в последние годы на Украине государственный переворот и возрождение нацизма, и самое прискорбное, появление их политических спонсоров раскрывает тоталитарную политику сверхдержав и доказывает ее живучесть.

Американский ученый политолог Д. Шарп дает такое заключение к проводимой в последние годы ведущими государствами политике: «Иностранные государства в своих экономических и политических интересах помогают и государствам, основанным на диктатуре. Если же эти соглашения вдруг перестанут соответствовать их интересам, то они могут и отказаться от взятых обязательств. Они могут предоставлять свою помощь в основном лишь в экономических, политических и военных вопросах для установления своего контроля»[9, с. 15]. Выходит, все идеи о демократии и правах человека являются лишь маской? Подобный двойной стандарт приводит к сохранению на международной арене аморальной политики и появлению против него других более жестоких сил. К тому же, в последнее время в странах, таких как Соединенные Штаты, в которых административный контроль распространяется во все возрастающее количество социальных сфер, возникло некоторое беспокойство по поводу опасности поворота к уничтожению демократии, следовательно, к фашизму. Хотя фашизм и демократия фундаментально противоположны, первый на самом деле иногда скрывается под маской демократии. Действительно, демократия может быть благоприятной почвой, на которой прорастают семена фашизма [1, с. 250].

Таким образом, можно заключить, что если в прошлом веке тоталитарная политика возникла под

маской фашизма и коммунизма, то ныне она проявляется под маской демократии. Множество накопившихся проблем в системе действующих международных процедур, справедливости и равенства, мира и стабильности, суверенной независимости народов, уважения их интересов создают риск непредсказуемых международных конфликтов. Эти риски свидетельствуют, что судьба человечества оказывается тупике. Не будем забывать, что причиной возникновения мировых войн являются взаимные противоречия тоталитарных режимов между собой. Изучение причин происхождения этих явлений, как представляется, ставит сегодня перед политическими, в частности социально-гуманитарными науками, новые и ответственные задачи.

История свидетельствует, что в основе нарушений демократических принципов, идей о возможности «отступлений», «обходов» на пути естественного развития общества, стремлений выступить «старшим братом», «определить пути развития» против воли тех или иных народов лежали тайные политические цели. Такая политика не служила развитию народов и стран, а становилась причиной больших социально-политических, экономических, духовных потерь.

Развитие общества не является простым спонтанным, не опирающимся на закономерности процессом, а имеет связи, напрямую связанные с интеллектом и разумом человека. История ведает о том, что пренебрежение этим, попытки насильственным путем внедрить искусственные, противоречащие воле народа, полностью несоответствующие его «пути строительства общества» всегда заканчивались ничем и в конце концов завершались победой независимости и свободы. Итак, каждый народ по своей воле должен выбрать путь строительства определенного общества, который должен соответствовать его национальным и историческим традициям, закономерностям естественного развития на пути к цивилизованной, следовательно национальной государственности.

Литература

1. Избири жизнь. Диалог Арнольда ДЖ. Тойнби и Дайсаку Икеды. Изд. Московского университета. 2007.
2. Ханна Арендт. Вирус тоталитаризма. Новое время. 11, 1991.
3. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1990.
4. Основы политологии. М., 1992.
5. И.А. Ильин. О тоталитарном режиме. //gosudarstvo.voskres.ru/ilin/nz/nz-43.htm
6. Майкл Паренти. Демократия для избранных. Изд. Поколение. 2006.
7. Проект Россия. «Эксмо» Москва 2010.
8. Муаммар Ал-Каддафе М.: Изд: Международные отношения. 1989.
9. Шарп. Д. От диктатуры к демократии: Стратегия и тактика освобождения. М.: 2012.

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Haidur N. M.

*postgraduate student of the faculty of Journalism in
International University of economics and humanities named after academician Stepan Demianchuk*

INTERACTION OF THE FACTORS OF MEDIA PRACTICE

Annotation. In the context of modern media practice, its factors are analyzed, which, through the achievement of certain media effects, interact with the purpose of attracting the maximum possible audience. It is also noted that the audience itself does not trust propaganda, whereas the audience entrusts the mass media, which act as the bearers of a particular propaganda. Through the prism of the phenomenon of communication reflux, the content of individual media groups is analyzed. It is noted that communication becomes exhausted, its real functional capacity, pursuing the interests of the future, is reduced for the present, for relevance, for the actual needs of the audience. The audience is not able to respond to effects, structural manipulation, and processes that can lead to a cessation of the mass media's presentation of deformed reality that is spreading in society.

Аннотация. В контексте современной медиапрактики анализируются ее причины, благодаря определенным медиаэффектам ее факторы взаимодействуют с целью привлечения максимально возможной аудитории. Отмечается, что сама аудитория не доверяет пропаганде, зато аудитория доверяет средствам массовой информации, которые выступают носителями какой-то конкретной пропаганды. Через призму феномена коммуникационного рефлюкса анализируются контенты отдельных групп медиа. Отмечается, что коммуникация становится истощенной, ее реальная функциональная способность, преследуя интересы будущего, снижается для настоящего, для актуальности, для актуальных потребностей аудитории. У аудитории нет возможности реагировать на эффекты, структурное манипулирование, на процессы, которые могут привести к прекращению подачи СМИ деформированной реальности, распространяемой в обществе.

Key words: audience, communication, manipulation, media effects, media criticism, reflux.

Ключевые слова: аудитория, коммуникация, манипуляция, медиаэффекты, медиакритик, рефлюкс.

Introduction. The science of social communications does not have any noticeable observations or effects arising from the media (for example, how to be protected from manipulative actions, how to focus on deformed reality, how to self-restrict communication with mass media, how to reform the rules for choosing mass media etc.) or by the environment (the more common term is the media landscape, proposed by sociologist Arjun Appadurai [1]) - in the form of admissible, correct in view of the morale and the right to boycott the media.

Mass media may soon appear in a miserable position - another great master of futuristic forecasts Marshall McLuhan wrote [19]. If we insist on the need for a simple search for media effects, then they can be found in the form of motivations for the primitive outline of human differences - it's like class, racial or any other artificial, false dissimilarity.

But the mechanism for selecting specific content in the media, through which you can follow the rational, intellectual consumption of this content, requires the use of completely different analytical markers. We have to keep in mind that the mechanism of selection depends on the specific situation: the status of the media, readiness of the audience, social constitution of a third-party observer. We deal with media criticism - and, consequently, with the scientific assertion of knowledge about the activities of the mass media, with cognitive achievements, with the elements of institutionalization of the mass media themselves and the professional level of journalists (authors in general). And if the difference between criticism (in this case - mediacritics) and theory (in this case, the theory of social communications) was historically tangible, then

today there is no serious division of analytic roles between the authority of theorists and practitioners.

Brief review of publications. The scientific achievements of media analysts have recently been reminiscent of an analysis of the connection between the media and mass media. The introduction of mass media, media criticism, media literacy, and the disturbance in the training of journalists limit the functionality of media research. Not every form of criticism in the media takes into account the possible consequences, and this should be done by media criticism, based on the use of scientific knowledge.

Of course, in addition to a specific form of criticism in the media, the media system is overloaded with typical forms of socio-political reflexion associated with increasing social complexity, or already mentioned above reflux, adapted to the content problem.

On a bit higher - in relation to media criticism - the analytical level journalist takes his place. The journalist works in the most compressed current rhythm and is interested in the systematic and functional mode of his work. An inexperienced journalist, less sensitive to time, can survive this phenomenon longer, mixing genres, trends, waves, contexts. An experienced journalist, if he responds to media criticism, interprets it himself while working as a media critic, because he analyzes a complex situation, monitors the perspective, summarizes and relies on phenomena, which are usually fixed in the form of normative content wrapped in genre requirements. Journalistic criticism is based on the development of media effects, those which are located precisely in normative structures.

Aim. Media practices serve as the object of the study while the subject matter lies in the specificity of

the interaction of factors of media practice. Our goal is to work out the main factors of media practice, which are based on media influences.

Results and discussion. The media have a concrete effect on what actually is a reality. It should be noted that the way in which the presence and activity of the media are observed, how this mass of content perceived by the mass media through the society - can only be accepted as an assumption. Media influences, according to Niklas Louman, remain without consequences [17]. After all, media influence can not be considered something automatically recorded in the minds of the audience - they are likely to be the result of a certain communication reflux [25], monitoring the frame of the media.

Communicative reflux is considered to be an important feature of social communication. It is a question of the fact that the characteristics of a particular mass media are often presented in general, the mass media are usually regarded as a particular social add-on (as indicated by V. Rizun [26]), they are suspected of producing essentially three main effects:

firstly, the effects of manipulation (conscious interpretation of facts),

secondly, deformation effects (transformation of reality),

thirdly, the effects of novelty (changing views on society) – quoting to Natalia Alyushin [4].

It is clear that this is not about functional media descriptors, since the main functions of the media - manipulation of facts, deformation of consciousness and the creation of new societies - surprisingly fit into the key factors of the effects of the media. This parallelism makes it possible to understand the media not as an autonomous, introverted, or autopoietic factor in the social system (see Umberto Maturaini [20]), but most likely as an outsider instrument.

The exploitation of media effects does not work in cases when even an insignificant, primitive content transmits rather mediocre knowledge and is likely serves to build the position of a particular observer. At the same time, the legitimacy of those applied methods of influence on the audience, through which the media construct (produce) media effects, sharply decreases.

The emergence of the media reality in relation to the material factors of the present is often accompanied by epistemologically normative structures as "desirable reality" and "unwanted reality". The effect of the "new society" serves a certain source of indescribable concepts of social change, but the factor of the anthropocentric perspective of human development as elements of society is primarily connected with technological determinism (read by Georgiy Pocheptsov [24]).

This effect can be stylized as follows: through the media, we live in a new world, which is mostly formed by the media itself, but in relations with this new reality public opinion and public knowledge tend to deformate, the domination of Baudrillardian hyperrealism becomes notable [5], creating the false image of reality, imposed by the unreal, virtual (in the broadest sense of this meaning) world of the media. Propaganda

becomes a key factor not only in the mass media practice, but also in the financial control of the media, both by the state (government) and by the media owners (quoting to Petro Verbytsky: "Creation of information resources and control of these resources at the national level, are largely subordinated to the improvement of needs, expansion of influence and confirmation of the reliability of the power system" [8]).

However, at the same time, communication becomes exhausted, its real functional capacity, pursuing the interests of the future, is reduced for the present days, for its urgency, for the actual needs of the audience. As for the classical, traditional mass media, the audience is not able to react to effects, structural manipulation, or processes that can lead to a cessation of the mass media's presentation of deformed reality that is spreading in society.

Media practice differs from media criticism, mediacritics are different from the science of media, primarily because in different situations we use different analysis tools. When we use the distinction between media criticism and media practice, we mean the difference between descriptive and analytical tools, methodological and analytical requirements for processes.

What is important to note here that in the triangle of "media practice - media criticism - media science", the construction of the semantics of critical structures does not occur directly from the bottom up, from the spatial layers to the academic strata [10]. The semantics of critical structures embraces only social systems, not interactive ones.

Since scholars who study social communications are related to a particular field of science, they can not afford the use of self-identification and self-organization capabilities in multiparadigm – unlike literary critics can. The science of social communication exists in the context of various scientific "schools". After all, the support of specific scholars, institutions, the creation of scientific articles, participation in conferences, the circulation of specialized literature, forced mediocrity, etc. - this creates the space of artificial association, the flow of tacit knowledge, implicit theories, discrete consensus. It represents a certain power of the science of social communication.

However, the categories of scientific nature mentioned above may also be a definite obstacle to the development of the science of social communications. Mediaticritics, existing in articles and other texts on social communications, operates with media effects that are "smuggled" through the texts. Thus, the scientific sphere becomes connected with the media sphere.

The formulation of consensus in the triangle of "media practice - media criticism - the science of media" is more intense when certain theoretical bases in the science of social communications become more questionable, on the basis of which a conceptual apparatus of media effects is created. The generalized effects achieved by the media, in terms of normativity, have an undeniable advantage: they allow

unconditional participation of the media when it comes to moral judgments. Media effects can be considered a critical media bar, metaphor for natural disaster. Mass media live in floods, murders, rapes, which mass media are overwhelmed. Any modern "information bomb" does not at all lead to an explosion of the media, it is a simple annexation of the part of the life of the audience.

The frames of this metaphor are quite obvious: the media often represent something alien, unnatural to man, even dangerous; thus, a passive, weak in nature, person may appear to be a passive observer for the incarnation of content in his consciousness. The media are active - people are passive, the media are strong - people are weak, the media are trying to do something to the audience, the audience has no practical value from the media. It is a matter of the fact that both a simple audience and media analysts, and social scientists studying, can only observe the influence of the media on society.

Media effects are closely linked to media influences, which is usually carried out on the culture of audience behavior. Media influences are a factor in the imagination of a broad audience about the functions of the media, but at the same time, the influence of media analysts acts as a fertile ground for media criticism [23]. Consequently, media influences act as a theoretical and empirical prerequisite for a certain rethinking of those meanings, to which either the broadly presented viewer - the reader - the listener or the narrow specialist is not indifferent. And the more senses can be rethought with the help of media, the greater the understanding of facts, theses, theories, including irrelevant or axiomatic ones.

Media influence can not be understood as something stable or unambiguous. Media influence is based on media metaphorization of any content: it is a chaotic sequence of content layers of messages, manipulation of facts, propaganda of ideas, it seems to be an explicit brainwashing. An empirical response to the question "what was the media effect", "for what it was created", "who is calculated", etc., should be sought within the limits of media practice. The combination of two important media concepts - "fact" and "media influence" - may indicate a partial or complete compromise on controversial issues. The fact is fixed, the media influence interprets the fact to let the audience understand: what is reported is still a fact or not. A lot of heterogeneous content elements are associated with each other, and these elements are interpreted (see Michelle Cullon and Bruno Liaart [3]).

An array of knowledge that carries the media itself can not be developed without the use of media criticism. To apply the abovementioned communication reflux, we must reduce the share of criticism in the mass media, but there is no barrier for operational constructivism at all. Under the phenomenon of immediate media influence, which is considered problematic for us because of the obscurity of content presented in such cases, is usually masked by metaphorisms. Literally, media content is not liquid, it needs sharp analytical work, and because the metaphorical content of the media is not only closely

related to content convergence, it often acts as synonymous with it [11].

Tetyana Kuznetsova notes that the influence on the media and on communication in general is still burdened with an ontological factor of content [15] - hence, media literacy can be considered as a "moving metaphor", since it not only uses content or is based on the content, but also attracts huge audience strokes.

The audience in question, feeling the impact of the media and media influences at the time merges into one environment. The causes and consequences of the relationship posed between them are psychologically uneven. This is about the behavioral function generated by the media. What will be the intentions, goals and plans of the audience, scale and range of their behavior in the future.

Mass media monitoring records the direct relationship between the increase in the brainwashing effect and the funding of the media. But another question arises: will the media continue to learn to mitigate the negative effects of media influences? The mass media itself has no effect on media critics, because institutionalized, science-intensive criticism of the media does not work in the event of such relationships.

As for the audience, the problem of its resistance to media influences is not as clear as it can be imagined. While influence is less realized, opposition is possible, opposition from a certain part of the audience, the media itself has no meaning until it becomes stronger. Sociologists [13] emphasize that auditorium resistance is taken into account by the media themselves, who are looking for opportunities for increasing influence.

In the sociology of social communications, the history of the media influences study is short enough, the material for ample analytics is very small [13]. And this is not because media influences are weak instruments - both psychological and empirical.

It's about the fact that any content (text, visual, musical, etc.) that underlies media influence focuses on influence. Influence moves to the consciousness of the audience with the help of a variety of factors (psychological, sociological, geographic, etc.), having the expectation that these factors will end productive. The media's withdrawal from any influence is motivated rather by its cognitive weakness, the inability to create stable facts.

The same thing happens in the science of the media, the theory of social communications, because the scientific accuracy and bases of any thoughts on the activities of the media should be based on stable, logical judgments. Unfortunately, the scientific discourse itself in our scientific field has ceased to be considered a stable fact, it has been re-thought and differentiated. This is partly due to the fact that among scientists there is no common understanding of the outline of the media site and the assessment of the components of media influences (see Denis McQuail [18]).

But as long as the whole range of media influences is not used, criticism in the media will ignore controversy and clashes of interests. The attitude

towards efficiency, towards the factors of time, which are transformed by mediacritics, will play a decisive role in this case. This happens due to a number of reasons.

Firstly, the science of social communication - is the movement of scientific discipline to a certain autonomy of this branch of science. But the autonomy of social communication itself does not arise in a bare place; autonomy is never obtained from the very beginning, from a clean sheet of paper. The ideas embodied in the essence of scientific autonomy must evolve, become a certain initial mass, which should be based on specific theories, model examples, observation methods, a network of scholars, and so on. The autonomy of the scientific branch is the diversification of ideas and views on the scientific problem; in this context, the scientific branch is a certain self-limitation, which captures not only the scientific convergence of objects and subjects of research, but also the absorption of sciences. For example, sociology becomes the subject of studying social communications of audience interests, expectations and tastes, content analysis of materials contained in the media, sociology ceases to be a pure science of society. The economy is interested in social communication as a factor in management, the basis of the commercial activity of the media, the economy has ceased to be a pure science of capital.

A modern view of scientific variegatedness suggests a heterogeneous community of scientific approaches to the selection and analysis of particular problems. As for the science of social communication, the variety of problems associated with the functioning of the media allows scholarly scholars to integrate science into policy analysts of politicians, sociologists, psychologists, economists, and others.

All this gives grounds to properly initiate effective criticism of the activities of the media, legitimizing the science of social communication both in its axiological sensitivity and through the demonstrative interaction of elements of other sciences in order to determine the characteristics of the media.

Secondly, the appearance of essentially new phenomena (for example, the so-called new mass media), which, thanks to the media, have a great social resonance. Society seems to be in an imaginary future, modern society in general is extremely inclined to the thirst for the future, to the perception of the future, modern society is exposed to the risk of creating scenarios of the future due to the current uncertainty and unpredictability [5].

The unambiguous and correct answer to the question of whether the society will have an impact on journalism and social communication in general is impossible. The influence of the media is, on the one hand, the stage of development of society, and, on the other hand, it is the masked, through the content in the media, answer to the question of what may happen to society (predicted, in particular, by Marshall McClellan [19]) Consequently, the problem of media influence has encountered the concept of progress. The diversity of semantics of media influences undermines the

simple semantics of progress. In any case, in the opinion of Bruno Latour, it can not be argued that something new is better than the old one, since such statements may be the result of media influence: rapid influence is transmitted from the "matter of thought" to "the matter of facts" - but already in the form of a concrete social form (see: [16, pp. 21]).

This happens not only because of the old anthropocentric perspective, but, above all, because of the lack of reflux - we return to this phenomenon again. Reflux detects the control of media influences. The interaction of various content and their organizational affinity (for example, within a single mass media, or media groups belonging to the same owner, or just in the media of the same technical type) made these content the usual rhetoric, substantially narrowing the way of self-determination of the audience.

The concept of interaction involves the community of plans, the achievement of specific goals, the preparation and selection of appropriate measures to achieve these goals [9]. But the media is a big "Alter", which realizes its plans, achieves its own goals unilaterally, this "Alter" does not respond to the audience's requests, even when the final destination is determined.

The reflux in social communications leads to the fact that the audience can sensitize itself with the content that is provided by the media. But "Alter" of the media remains the same, since the audience "It" exists because the media are at a distance. And in the absence of "Alter", "It" has inexhaustible resources of conduct.

But basically, "Alter" does not require a careful attitude towards the audience and its needs and expectations. "Alter" is not interested in the current understanding of the audience, it is attracted by the indicator of ultimate success. Communication is simply a sociological, quantitative fact of receiving messages or an array of information. If there is no acceptance - the failure of assumptions occurs. Carl Popper believes that the media attributes the mapping of the audience's behavior, and the media themselves mark this audience [22, p. 164].

Of course, the audience is not just "It", but the media is only "Alter", they are deaf and blind, because they do not know who they are communicating with. Transparency of the communicational situation can only arise with the understanding of some assumptions. From the side of "Alter", this can mean uniformity of the environment. It is assumed, for example, that the message is addressed to women, and not to men, adults, or children who are not educated enough. Thanks to the sociological research of the audience, the specification of telemetry, the study of clicks, the use of statistical data, etc., it is possible now to obtain confirmation of assumptions, to correct their content, to adjust it to the taste of this audience.

Media monitoring is often accompanied by its level of self-observation. This is an observational observation. The British sociologist David Holmes recorded (in 2005) the observation of the science of social communications by the observation of sociologists working on the activities of the media. He

noted that the fact that the media mass is uncertain means that the individuals included in this mass are also uncertain. According to the scientist, broadcasting content makes it possible to scale the audience association with what it wants to see in this content (see David Holmes: [2]). In other words, observational observation makes us realize how different people live in different worlds.

The indeterminate stratum of the audience is a significant feature of modern media. Media can treat it with care, sympathize it, turn to it as to a friend, to a wise companion, to a contemporary observer. Journalists may excuse it of its intersection, offering it something spicy, but it will not be able to manifest itself as a personality, since the behavioral attributes and motives of the behavior of this stratum, the processes of content reception and its processing by the media will be unclear. Work on an uncertain stratum of the audience is a well-known way of pointing out the sources of media effects, since it is this audience that manipulates the media, distorting the consciousness and understanding what is actually going on around.

Criticism in the media functions in a relaxed perspective: aware of the process of social planning, the system's recommendations of the audience, having an understanding of what the media offers to an ordinary person, making it *the way it is*. The society of the play is instructive in this respect - in fact it refers to the specifics of the transitional period of homogenization.

Selflessness of the whole spectrum of media (they are called "high-qualitative" (in the point of view of Nonna Varek [7]), however, can not testify in favor of the fact that the audience is growing in a "cognitive" way - that is, being well-informed, strongly competent and responsible. Moving categories of mutual (the media about the audience and vice versa) assumptions are developing toward differentiation of interests. Because the structure of media in the domain of communication relations is increasingly diverse, but the audience can not be easily and seamlessly Co adapted to the specific interests of the media.

This means, on the one hand, partial waiving of the requirements of communication universalization, on the other hand - expansion of the field of relationship between the media and the audience. The media activity does not simply imply a broad consensus, the media transform societies into communities that have lost their internal unity.

Mass media operate with dysfunction. The progressive evolution of media proposals revealed the conviction that reality for each audience corresponds to its own selection rules. But this is a reality with a variety of constructing arguments existing to justify itself.

It is clear that the "constructivist" effect is achieved through media influence. The diversity of the audience as a result of "cultural differences" for some time was a convenient explanation for the differences in the audience. But the Internet, the new media, as discussed above, solved these differences and made such a cognitive "multiplier." It turned out that you can live in the same world, but this life is differently

interpreted. At the same time, the very meaning of life can not be reconciled, because the audience differences, distortions, contradictions, the individuality of the psychic system of everyone who is in this audience, in social communications can be considered as cognitive communication.

The anomaly of the content perception by the audience can be attributed to certain psychic systems as an explanation of the excessive pressure from the media on the audience. But the themes of media and media coverage of some topics are still limited by standards - albeit journalistic standards, editorial standards, owners' requirements for management, management requirements for journalists, etc.

At the very best, the audience can compare content and trends offered by the media, but the audience can not resist these content and trends. The audience may try to justify their own point of view on media outings - for example, because of their mentality or socio-cultural traditions.

The problem, of course, lies not only in the different points of view on the same content, different attitudes or interpretations of one message in the media. There are not even the least effective cases when an audience can influence the competitiveness of the media or force them to perform self-correction of the content. Professor Valery Ivanov believes that in the mass media's sociology, the quantitative arguments may be interesting, except for statistics [12, p. 98].

In the classical media, the process of accepting or rejecting any content can be corrected or controlled, but it will not cover socially complex issues. Negative interactions between the audience and the media can not be interrupted, this negativity can only encourage persuasion, but it will not open the way for further "coordination" of certain views and actions, as generally limited to narrow interactive contexts.

As already mentioned above, within the framework of the "new media", especially in interactive systems, the situation is different. If the audience accepts the content of the message, then counting on the imaginary community, similarly building reality, accepting most of the rules of the specific community. If an audience rejects the message, it rejects the community through another, distinct design, the nature of thinking, mentality and the image of the world.

But that's how it builds its own audience identity. This is how the identity of the audience emerges, as well as the ability to protect that identity. Substantiation and explanation by the audience of the deviation of imposed ideas and values, the identity of the audience, the actual construction of the audience of reality - and criticism in the media can be found in classroom audiences.

People who do not cope with the multipliers of the normalization of identity, claiming differences in the construction of reality, images of the world, have a small choice: some of the world's media can be considered accurate, some are not, some structural content is real, others are not, some messages adequate, others - inadequate, some identities are valuable, others are superfluous, etc. The interested audience can

correct their own vision, it can turn off the imagination, but even such an audience will not be able to assimilate with the ideas of the media.

The media provides only the legitimacy of comparing the content that is transmitted by them, with their own vision of the problem. Audience compares media content with its luggage of knowledge. The media does not introduce psychological systems of influence on the audience on the theoretical plane, and, despite the ontology of their content, rely on confusion in the attitude of the audience to different realities.

One way or another, the individual auditorium "no" to the relevant media is a certain form of refusal to participate in communication. In this case there is no social resonance.

Conclusions. Can media criticism protect the practice of mass media from errors in communicating with the audience? If we take into account the typical Western media practice (and western sociological approaches to the study of the functioning of the media) the epistemological and absolutism of the media, if it is critical to observe how the media function, it is possible to find the appropriate non-relativistic and normative realism of opacity of the Ukrainian mass media.

This realism raises some very specific questions that fit into the discourse of the problem of communication reflux. Can we criticize the media for their protection of the selected elements of reality? Can we assume that they act unconstructively when they oppose the competitive constructions of reality? If so, then very carefully and to a very limited extent.

However, the aforementioned "ontological basis" of media criticism can not respond as ontologically - it responds with the use of moral principles of analysis. Media effects are always or greater, or less visible, when moral principles of content evaluation are applied.

After all, media criticism can not be successful without any discrediting of the opposite point of view. But, on the other hand, media criticism is not a functional equivalent of censorship, an opportunity to resort to actions that would prohibit content distribution, for example, to prohibit the advertisement of alcohol or tobacco products.

Media criticism reveals manipulative techniques inherent in the media, deformation of the media, etc., but in reality it does not protect the audience or the imagination of the audience. The feeling of any criticism - and media criticism as well - is not implied either in immunology or in the environment of communication.

The media criticizes systemic phenomena in society in order to better adapt to future communication conditions. Possibilities of mass management by the media are very limited - in fact, therefore, the phrase "journalism is the fourth power" is considered to be erroneous. The media never really managed the political system of a democratic society.

Similarly, media criticism - it does not control the media, but it can have certain consequences for media activity. Media criticism refers to the impact on already existing similar media structures, other media

structures may appear, but due to a certain correction of existing ones. The fact that the main media are dominant in society means that there may be alternative media (Julia Bondarenko [6]).

The audience does not trust propaganda, while the audience entrusts the mass media, which are the bearers of some particular propaganda. Media holders can not promote their ideas without the use of mass media. All this means that with the growth of mass media, increases its variety, the ability to attract various structures and individuals to the dissemination of specific content. The audience through the media does not receive direct "values", the mass media do not directly improve the society. But due to media and media criticism that analyzes their activities, societies become more transparent, more open, which allows us to hope for more accurate observation by the society itself, by its actions, in terms of its development prospects.

References

1. Appadurai A. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. — Minneapolis, 1996. — 229 p.
2. D. Holmes, *Communication Theory. Media, Technology, Society*, London—Thousand Oaks. — New Delhi 2005, s. 136-139.
3. M. Callon, B. Latour, *Unscrewing the Big Leviathan: How Actors Macro-structure Reality and How Sociologists Help Them to Do So*, 1981.
4. Alyushina N. *Problems of Communication Effectiveness in the Life of a Society / N. Alyushin - NAPA under the President of Ukraine - PDF*.
5. Baudrillard J. *Requiem for the mass media: [per. Fr.] / J. Baudrillard // Poetics and Politics: An Almanac of the Russian-French Center for Sociology and Philosophy and the IAS of the Russian Academy of Sciences*. - M.: ISO; SPb : Alatea, 1999. - P. 193-226.
6. Bondarenko, Julia Stanislavovna. *An alternative press of modern Germany (features of functioning, editorial policy, place in the national media system): author's abstract. Dis ... Cand. Sciences of Social Communications: 27.00.04 / Yuliya Stanislavovna Bondarenko*. - Lviv: Bv., 2017. - 19 p. (Lviv National University named after Ivan Franko, date of defense: 2017)
7. Wareh, Nonna Vyacheslavivna. *Formation of ethno-cultural stereotypes in high-quality British press: structural, functional and informative features: author's abstract. Dis ... Cand. Sciences of Social Communications: 27.00.04 / Nonna Vyacheslavovna Varekh*. - Dnipropetrovsk: Bv., 2014. - 20 s. (Dnipropetrovsk National University named after O. Gonchar, date of defense: 2014).
8. Verbitsky P. *Corporate monopoly on information as a factor of the information strategy of the state / Verbitsky P. // Compilation of works of the Research Institute of Preschool Studies*. - Lviv: LNBU named after V. Stefanyk, 2017. - Vip. 7 (25). - C. 288–298.
9. *Interaction // Wikipedia [Electronic resource]*. - Access mode: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Interaction>

10. Zelinska N. V. The publicistic nature of Ukrainian scientific prose (attempt of a retrospective review) / N.V. Zelinska // Vysn. Kiev. un-th them T. Shevchenko. - 1995. - Vip. 2. Journalism. - P. 230-239.
11. Zolyak V. V. Convergence as a universal discovery of the coincidence of common features / VV Zolyak // Prob. n.p. Center of periodicals Lviv. sciences BKI them. V. Stefanyk - Lviv, 2007. - Vip. 15. - P. 139-145.
12. Ivanov VF Sociology of Mass Communication: Teach. manual / VF Ivanov; Cherkasy state Un-t them. B. Khmelnytsky - Cherkasy, 2003. - 193 p.
13. Kostenko N. Conclusion: To the sociology of mistrust / N. Kostenko, S. Makeev // Society without trust / [ed. Philosophy N. Eugene Golovaki, d. Sociologist. N. Natalya Kostenko, d. Sociologist. N. Sergiy Makeyev]. - Kyiv: IS NANU, 2014. - pp. 319-330.
14. Kostenko N. Media Dynamics: Trends and Deviations // Vectors of Changes in Ukrainian Society / [ed. econ. N. V.M.Vorony, D.Sc. M.O.Shulgi]. - K. : IS NANU, 2014. - P. 326-348.
15. Kuznetsova, Tatiana Vasylyivna. Axiological models of mass media information: communicative-conceptual approach: author's abstract. Dis ... Doctor of Social Sciences: 27.00.01 / Tetyana Vasilyevna Kuznetsova. - Kyiv: Bv., 2010. - 31 p. (KNU named after Taras Shevchenko, date of protection: December 13, 10)
16. Latour B. Reassembly of the social: Introduction to actor-network theory [Text]. -M. : Izd. House of the Higher School of Economics, 2014.-384 p.
17. Luman Niklas. The reality of the media. - Translated from German: A. Y. Antonovsky, edited by O. V. Kiljadyusova, 2005. // Electronic publication: Center for Humanitarian Technologies. - 07/07/2008. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3001>
18. McQueil D. Theory of Mass Communication. - Lviv, Chronicle, 2010, p. 538
19. McLuhan M. Understanding Media: External Extensions of Man = Understanding Media: The Extensions of Man / M. McLuhan. - M.: Kuchkovo field, 2007. - 464 p.
20. Maturana U. Biology of cognition / U. Maturana // Language and Intellect. M. : Progress, 1995. pp. 95-142.
21. Mihailin I. L. Information image as a communicative category / I. L. Mykhailin // Sb. Kharkiv isp-philol. t-va. New series. - 2009 - T. 13 - P. 137-150.
22. Popper Carl. An open society and its enemies. T. I. In the captivity of Plato's charm. - K. : "Fundamentals", 1994. - 444 p.
23. Potejatynk B. Media: Keys to Understanding / B. Potiatynk. - Lviv: PAIS, 2004. - 312 p.
24. Pocheptsov G. G. Communicative Technologies of the Twentieth Century / G. G. Pocheptsov. - M.: Refl-beech; K.: Wackler, 2000. - 352 pp.
25. Reflux // Wikipedia [Electronic resource]. - Access mode: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Reflux>
26. Rizun V.V. Masses: texts of lectures / V.V.Rizun; Kiev. nats Un-t them. T. Shevchenko. - K., 2003. - 116 p.

*Tsulaya Oleg L.,
Abrakov Sergey L.,
MARSTU (MADI), Russia, Moscow,*

ANGLICISMS - THE ELEMENTS OF LANGUAGE COMMUNICATION OF THE RUSSIAN STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES

Abstract

The degree of prevalence of the English borrowings is an indicator of adaptation of the Russian students to many social and economic transformations. It is an indicator of students' reaction to a "cultural trauma" caused both by destructive and constructive changes. That's why, the peculiarities of student's language cultures are able to exert a creative influence on the virtues of the young people, but the content and the form of communication intentionality have a contradictory character. It is being observed, that Anglicisms for students initially have some certain functions, but they try to use every unit for their different communicative forms as well as for the personal interactions. The students themselves choose virtually the language as "a verbal behavior".

Keywords: Borrowings, sociocultural challenges, conformist, escapism, cultural trauma.

INTRODUCTION

This report was conducted in the form of sociolinguistic survey on the results of questionnaire of MADI students (intramural education). It was done in accordance with the tasks of educational and methodological programs and was intended to study the quality of educational process. Firstly, we have to note, that the contemporary higher education in Russia has the following trends: the strengthening of the relationship of the higher school with the vested interests, the life-long

education, diversification and democratization, cross-impact of education and academia, internationalization, humanization and humanitarization of technologies. Besides, the tasks of sociolinguistics as a study of language are shaped by social factors. Therefore, some new sociocultural Russian youths' challenges demand the personality-centered training, individualization of the student's learning and work, as well as the introduction to IT professional foreign-language communica-

tions requirements. In this sense it is actual, for students, that the need of modern engineer, the graduate of MADI, isn't only to communicate in English language, but has to make it the working one for his/her profession. This need is consequently governed above all by the professional (engineering and educational) tasks. Though, "on one hand, the analysis of the current state of foreign language teaching in the technical universities of Russia reveals that the engineering education faces a contradiction between the diversification of engineers demand in foreign language during their professional activity. On the other hand, there is a unified approach to foreign language teaching". [1]. That's why, the task of our sociolinguistic questionnaire, conducted at 10.05.2017, on a random basis of some 150 MADI respondents, implies the need to show both the cultural constituent of the students' Russian language, as well as the degree of prevalence of Anglicisms using at the following faculties of the University - "Logistics", "Management", "Road Construction", "Traffic Movement", "Design-Mechanical", "Motor-Transport" and "Automobile Service".

METHODOLOGY

It is worthwhile saying that the term "socio-linguistics" was first introduced in 1952, by the American sociolinguist H. Curry, who pointed out the inherent relation of sociological and linguistic research categories. There is a well known fact, in the history of Russian Federation, that at 1986 (during the president M. Gorbachov's time), there took place a great Linguistic Turn of the English language learning culture in Russia,

which brought to all nations of the former USSR, a lot of English language learning possibilities. Everybody could train foreign languages at that time, despite their age, professional skills, religious beliefs, general attitudes to languages, mental abilities and so on. In this respect, we've tried to state and explain some sociopolitical, economic, cultural and civil changes of the Russian society, but, at the same time, we've noticed the preservation of some steady, old choices of the students' preferences, left at that time. So, the questionnaire and discussions carried afterwards have showed a great interest of young students' category, especially at the age between 18-20 to the English language learning, and in hardly smaller degrees for the students of 21-23 years age. Besides, the purpose of questionnaire also was to prove not only the student's knowledge of Anglicisms from 2007 sociolinguistic questionnaire, but we expected also the real increasing in the number of new terminology-Anglicisms from 2017. Anyway, the results of questionnaire showed the right way of research chosen by us. It confirmed the importance of sociolinguistic factor in the foreign languages learning process and gave us a possibility to observe a crucial trend of the English language to MADI students, with the support of media spheres of the USA and other countries. But, since we were not only interested in the above results of students' questioning, some attempts also were made to identify what was common in the causes of rooting, spreading, strengthening and the wide use of Anglicisms by students afterwards in Russian language. Here is a list of Anglicisms from 2007.

[a 1]: Table of Anglicisms.

English words	Yes, I know	Now, I don't know	It's difficult to answer
01 Аська - ICQ			
02 Воркать - to work			
03 Геймиться – a game			
04 Даблиться - WC			
05 Денсить - to dance			
06 Драйвера – to drive			
07 Драгзы - the drugs			
08 Дринкать – to drink			
09 Комп. - a computer			
10 Кульно – cool			
11 Лузер - to loose			
12 Митингнуться - to meet			
13 Панковать – Punk			

14 Пиплы - the people			
15 По емейлу – email			
16 По факсу – fax			
17 ПРщик – PR			
18 Рингать - to ring			
19 Рэповать - RAP			
20 Сидюшник – CD			
21 Синговать - to sing			
22 Скины - the skins			
23 Спикать - to speak			
24 СМСить – SMS			
25 Таймсы - the time			
26 Траузера - the trousers			
27 Хайры - the hair			
28 Хардюшник - the hardware			
29 Чатиться - to chat			
30 Юзеры - the users			

Now, for the comparison, we offer you 22 new terms-Anglicisms, identified during the last questionnaire of 2017. These ones, like the words from the previous list, have a distinctive etiology, intended the purpose and use, and belong to:

- professional terms: твитить - tweet - to twit; гуглить - google - to google; постить - post - to post; конектить, соединять - to connect; скринить - screen - to screen; юзить - to use, use; форсить, заставлять - to force, force; чекиться, проверять - check - to check in; вместе, оставаться на ночлег - to camp; фиксить, ремонтировать - to fix; миксить, размешивать - to mix;

- the words of interpersonal discourse: твερкать – to twerk “fifth point” - to twerk; кэмпить - to camp; бездить, отмечать день рождения - a birthday party;

- social dimension categories: траблить, приводить к проблемам - to trouble; лайкать, нравится - like - to like; фаниться, веселиться - to fun; хейтить, ненавидеть - to hate; юзить, использовать - to use;

- leisure activities of the youth: таймить, обозначать время - to time; хайпить, обманывать, вымогать, ширнуться - to hype; мансовать, уворачиваться - to manse; гоу, идти, двигаться - to go;

RESULTS

We've found a serious increasing of number of new Anglicisms in the language of MADI students. The results of questionnaire confirmed our anticipation –

that the use of Anglicisms culture of the young people that are responsible for deviation from the former cultural values and subsequently are correspond to the level of student's socialization, are certain language phenomena of all the positive and negative changes of the youth behavioral models. So, from the sociological point of view, the results have showed the comparative affinity of students' preferences from families with high and low incomes. But, the students from the average incomes' families convinced the stable answers of almost 85%, advancing all the variants, preferred by the rest of them. And, their relations to English borrowings and associations, connected with their distribution, have adequately reflected to student's life psychology and confirmed the correlation of social signs with the language preferences. Actually, they got a positive concern to the English language, which made their answers totally 45%. They use actively (about 40%) the borrowing English words for everyday activities. Despite of all that, the relation to English borrowing words for some students remains ambiguous, because, of a group, which hasn't reflected as it was expected - just 24, 5%. The other group marked, their general culture's decrease, down to 38, 3%, and the third has transformed all borrowings into an analogue of an abuse obscene.

All these changes in the types of MADI student behavior in Russian society showed, that with some already known “conformist” and “innovative” types of

the youth there emerged the new ones: the ritualized type (rejection of the traditional goals and values of young people and the promotion of new ones), isolationist type (escapism - the rejection of previous social purposes and means) and rebellious ones, (opposing to the old and supporting new ideals and norms of behavior of young people). Besides, a questionnaire showed that MADI students are sensitive to various socio-economic transformations, as far as the English language has extended boundaries of the world of new sensations. In reality, they began to perceive some certain verbal structures, synonymous with their certain objects. They deal with them in everyday life and with the same intentionality, but the content and form of Anglicisms very often can have a contradictory (ambivalent) relation to new value orientations. Thus, we've noted the students' reaction to "cultural trauma" under the influence of both destructive and constructive changes of the entire Russian society. In this sense, the attitude towards a foreign language, as well as the various associations, connected with the spread of English borrowings, adequately reflected the psychology of our students' lives and confirmed the correlation of social characteristics with their language preferences. The borrowings used by MADI students in their speech are divided as follows: often - 40%, always - 20%, rarely - 35% and never - from 3% > to 10%.

Besides, we've seen that the percentage of MADI students during the 2017 questionnaire, believe that it's necessary to master different languages - 65%; that it's necessary to have at least a skill to command a language - 53% and those, who try to keep up national traditions - 42%. But, in general, they are convinced that the integrity of their native language must be fought further on and it should be taken more effective measures to preserve the integrity of the Russian language.

Finally, the remaining part of the students answered that the main reason is in borrowings from other languages - 35%. But, there is a belief that the values, on one hand, and the English language, on the other, were considered by MADI students as of the same importance - the value criteria became subject matter and the language, a form of its existence. Then, there were some values of importance and preferences of students presented in the questionnaire in a decreasing order, namely: health, family, communicability, integrity and self-independence - 32%. Well-being - 65%, intellect, kindness, good job, humor and self-confidence, almost - 38%. According to the results of the questionnaire, we also noted that students consider borrowings to be highly important. As it appeared, they discriminate the words of different etiologies and undertake particular attempts to determine the interrelations and the degree of significance of Anglicisms in Russian language. These new characteristics of Anglicisms, Americanisms, dialectics, professionalisms, Argo, etc., are considered by them from the point of view of the formation and development of the linguistic culture of young students of MADI.

Furthermore, we noted that all new linguistic units associated with billingism and diglossia phe-

nomena used in the host country language. We observed that Anglicisms initially have had certain functions and students are trying to use each of them for different communicative and personal interactions. In other words, they virtually choose the language and this process of using of various communication forms, later called as the "verbal behavior". In this respect we believe that another task of the sociolinguistic research should be carried out not only for the analysis of influence of different social developments, but the study of the role of language in the social environment. We think that generally such processes just contribute the functioning of any society, because the dynamics of environmental parameters of educational systems results in changing of values and goals of youth. These factors eventually evolve into social regulation of mutual influence and interdependence. And regardless to the age, gender, religion, occupation, level of education, knowledge of foreign languages and academic status, students react to the transformation of the society in the absolutely different way. Together with that, we can say that the language socialization of Russian students in a group subculture is not just a passive process within the learning, but is the major influence on its environment as a whole. Actually, when people play roles, the role making itself conformed by others' expectations. This social approach is highly active and selective among students, being as evident as the learning of the roles by themselves. So, in this role making, the individuals construct, interpret and uniquely express their roles, especially when the situations are defined as the real ones.

Initially, we were assured that the realities themselves are the social products, which were created by the human being itself. So, consequently, from all this, namely from the self, mind, society and people's culture, it's emerged from and is dependent on the symbolic interactions. We think that being a major sociological perspective, language places the emphasis on the micro-scale social interaction, which is particularly important in subfields, such as the urban sociology and the social psychology. It was also proved, that people themselves create the meaning during their social interaction to present and construct their self or "identity" and finally, to define the situations of co-presence with different people. One of the perspective's central ideas in our opinion is that people act as they do always, because they define these situations, just because they exist in their life. That's why, the material factor for MADI students becomes a stimulating one for the education receiving, as well as the traced pragmatism, convinced us in their aspiration to achieve not only the material success, but a high social status, particularly among 18-23 years old. They also marked the health, as the first factor of their stability (from 62% to 69%); good and interesting work (24, 4%). So, this is the way, students solve the problems caused by a traumatic situation of the transformed society, according to the chosen life priorities and in particular, by money earning.

In this respect, it should be taken into account a new linguistic aspect of globalization, despite the obvious benefits of the ongoing process, the all-round use

of English, which causes a natural wish to “universal” - the mutual understanding, which in its turn leads to the spread of English as a “second native language”. But considering it generally, when we have to study a foreign language in the course of life, in our mind is escalated another problem, as far as the English native speakers will find themselves in a favorable position under the conditions of globalization – i.e. they don’t need to learn any other language in advance. Anyway, for the sake of justice, it should be recalled that during the Cold War, a member of the French Parliament, Mr. Toulon, managed to convince the French leaders and all the French people entirely that they shouldn’t introduce and use Anglicisms, since the French language is richer and much more expressive than the English one. And, this example of the replacement of Anglicisms for the national equivalents was picked up and developed quite successfully in Israel, Hungary and Japan.

CONCLUSIONS

The questionnaire findings confirmed that MADI students tend to minimize the risk of their social environment i.e. they are looking out for fundamental values, but not for the short-term factors. Ultimately, when doing something, they try not to avoid risk as to optimize it depending on the situations at hand. We emphasized that the group identity of our students as a social stratum is a specific socio-psychological process which differs from simple labeling of a social category. This process carries a combination of the community values. These values act as a cultural code, as an indicator, which provides the insight to realize a success of cultural identity of the group in so far; whether there is the strengthening or dissolution of group self-awareness of students. Generally, we should say, that this question was brought up by the present-day linguistic realities of the Russian language culture, characterized by the transition from mono-cultural to polystylistic trend, which means, that a trend has got a fully-pledged character, reflecting the changes of the values of Russian students. In other words, our young persons should be comprehensively learned as a social stratum with their own values, social and cultural dynamism. Therefore, it is believed that a complete pattern of the situation of the youth language could be obtained only by combination of different methodological outlooks, which could make it possible to understand how this process influences (among other things) to develop a new social reality [2]. Obviously, they manage to retain the role of an agent carrier as a unique, inherent culture (subculture). For these reasons a group of self-organized young people wants to resist any forms of mounted linguistic escalation and strengthen their family ties, participate in informal unions and youth movements and various kinds of “get-togethers” is evident. We also found that the general structure of valuable orientations of different age students keep them for a steady orientation to get a prestigious knowledge and the professionalism. Consequently, if we correlate these vital plans of students with their vital strategy, we’d notice an obvious tendency of their orientation to success in life, i.e., the managing of their own business or search for a highly

paid work, becoming the leading strategy of the Russian youth on a labor market. It's also obvious, that quality of education analysis reveals the humanization and humanitarization of education depended upon ability to overcome the “cultural shock”, interpreted as the aggregate of problem of identification, the social integration and “reform and modernization” shock. We think that the study of foreign languages, as well as the analysis of borrowings, is directly connected with these processes [3].

It could be considered also, that the exchange of cultural achievements, the information and area of the youth formation as a subject of public reproduction grows out from individual continuous and of group self-coverage of a society, which makes the communicative basis easier for the youth social integration. But the instability of their social status inherent in the becoming subject, acts as the objective basis of risk, i.e. self-organizing becomes the unique mechanism of social regulation. We point out those serious inconsistencies in the system of market relations in the Russian Federation, becoming now the main factors of aggravating the potential conflict among students. For the above reasons, the students are highly discontented with the challenging problems of employment and vocational adjustment, aggravated by the uncertain labor market and the extremely low status of graduates, since the realization of occupational status positions of the young people is associated with numerous risks [4].

But, the long-term creative linguistic experience of MADI students is the European quality, which brings a tangible effect; the reliability of expertise, which provides the benefits in any socioeconomic transformations of society.

To sum up, we should say, that some efforts must be stepped to forge and defuse the tensions, experienced by the Russian youth while moving towards the spread of foreign language skills, to overcome not just the crisis of Russian system of education in society or “the society of partnership” (by G. Crozier). We would add, that the students’ youth as the social stratum, with their own valuable orientations and sociocultural language dynamics represent the objects, which should be investigated by more sophisticated research means and efforts, namely, with various methodological prospects to give us a full picture of the sociocultural event in a Moscow student’s youth language and to return its positive influence to the construction of social reality.

References

- [1] Polyakova T.Y., “Diversification of continuous professional training in a foreign language in Engineering education”, monograph / M.: MARSTU, 2010. – pp. 316-321.
- [2] Weinreich U., “Empirical foundations of a theory of the linguistic change”, 1968. pp. 32-36.
- [3] Zubok Y.A., “The problem of risk in the sociology of youth”. M.: 2003. pp. 31-36.
- [4] Zubok Y.A., “Social integration of youth in an unstable society”. M.: 2005. pp. 19-20.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Kvashyn V.

*postgraduate student of social and humanitarian disciplines.
Faculty of Tourism, Hotel and Restaurant Business
Kyiv University of Tourism, Economics and Law*

THE ROLE OF THE STATE IN FORMATION OF MODERN INFORMATIONAL POLICY

Квашин Володимир Валерійович,

*аспірант соціально-гуманітарних дисциплін факультету туризму,
готельного та ресторанного бізнесу
Київський університет туризму, економіки і права*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПИТАННЯХ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Summary: The role of the state in the issues of formation of modern information policy is studied, the theoretical and practical aspects of the influence of modern factors on transformation which are taking place in the part of transformations of formation and implementation of effective state information policy are considered. when the assessment of such actions is formed by informational support of the authorities' actions in the development of the national state and raising the level of subjectivity at the international (global) level while integrating into the international (global) information policy. The peculiarity of today is the transition of society to a new stage of civilization development - an information society, which radically differs from the traditional society, consisting of all previous stages present on the map of the world. This is primarily due to a breakthrough in the field of information and communication technologies and digitalization of information, which created the preconditions for providing information features of product and strategic resource. The indicated influenced informational and communicative processes in all spheres of society, as well as in the processes of the relationship between the power-society-man (citizen). Such transformations have primarily affected the changes in the information infrastructure both at the national (state) and international (global) levels that affect the state of information policy. In these conditions, there is a certain contradiction at the national and global levels, since national authorities may not always act as the subject of global information policy.

Анотація. Досліджено роль держави у питаннях формування сучасної інформаційної політики, розглянуто теоретичні та практичні аспекти впливу сучасних факторів на трансформації, які відбуваються в частині трансформацій формування та впровадження ефективної державної інформаційної політики, коли оцінкою таких дій є сформована інформаційна підтримка дій влади в частині розвитку національної держави та підвищення рівня суб'єктності на міжнародному (глобальному) рівні під час інтеграції у міжнародну (глобальну) інформаційну політику. Особливостями сьогодення є перехід суспільства на новий етап цивілізаційного розвитку – інформаційне суспільство, яке корінним чином відрізняється від традиційного суспільства, що складається із усіх попередніх етапів, які присутні на мапі світу. Це, перш за все, пов'язане із проривом у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та цифровізації інформації, що створило передумови надання інформації ознак товару та стратегічного ресурсу. Вказане вплинуло на інформаційні та комунікативні процеси в усіх сферах суспільства, а також у процесах взаємовідносин між владою-суспільством-людиною (громадянином). Такі трансформації вплинули, в першу чергу, на зміни в інформаційній інфраструктурі як на національному (державному), так і на міжнародному (глобальному) рівнях, які впливають на стан інформаційної політики. В цих умовах споглядається певне протиріччя на національному і глобальному рівнях, оскільки не завжди національна влада може виступати одночасно суб'єктом глобальної інформаційної політики.

Key words: information and communication technologies, global Internet, information and communication processes, communications, mass media, information infrastructure, information policy, national authorities and state, international (global) centers of power, information society, civil society.

Ключові слова: Інформаційно-комунікаційні технології, глобальна мережа Інтернет, інформаційні та комунікативні процеси, комунікації, засоби масової комунікації, інформаційна інфраструктура, інформаційна політика, національна влада і держава, міжнародні (глобальні) центри влади, інформаційне суспільство, громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства – інформаційне суспільство завдяки новітнім інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), інформатизації та засобам масових комунікацій, сформованих на базі глобальної мережі Інтернет, електронних засобів масової інформації, телебаченню, соціальним мережам та медіа

виступає каталізатором зміни парадигми самої сутності інформаційної політики. Це стосується появи поряд із державною інформаційною політикою міжнародної або глобально інформаційної політики. Таким чином, ми отримуємо тривірневу модель вироблення політики, яка знаходить відображення у відповідній інформаційній політиці, а

саме: глобально-міжнародна, регіональна та національна (державна). А це починає суттєво впливати на національну (державну) інформаційну політику, яка була домінуючою в традиційному світі. Так, В. Степанов звертає увагу на те, що «економічна, соціальна, політична нестійкість і динамічність розвитку інформаційних технологій привели до принципово нових погроз потенційного використання інформаційно-технічних досягнень у цілях, несумісних з підтримкою безпеки інформаційного простору і стабільності функціонування сучасного суспільства»[11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питаннями інформаційної політики на рівні держави та суспільства у контексті інформаційного суспільства та глобалізації займалися багато філософів і науковців, серед яких можна виділити таких як: А. Акаймова, З. Бауман, В. Бебик, Д. Белл, В. Бех, Ю. Бех, В. Буряк, Е. Гіденс, Головчук, В. Іноземцев, І. Кальной, І. Лопушанський, В. Мельник, А. Мелуччі, Г. Почепцов, Г.Х. фон Райт, В. Степанов, В. Халіпов, І. Хільчевська, І. Юзвішин тощо.

Незважаючи на досить широкий спектр проведених досліджень подальшого **розвитку інформаційного суспільства та впливу глобалізації на всі сфери життя, питання ролі держави у формуванні сучасної інформаційної політики виступає частиною загальної проблеми**, котрим присвячується означена стаття. Це зумовлено постійними змінами та трансформаціями, які відбуваються на рівнях влада-суспільство- громадянин та взаємовідносини між ними, адже «безпрецедентна зміна природи виробничих факторів обумовлює цілу лавину трансформацій, що ставлять людство перед обличчям небачених раніше явищ у суспільному устрої»[10, с.11].

Завданням статті є дослідження ролі держави у питаннях формування сучасної інформаційної політики.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна політика виступає важливим елементом формування та впровадження державної політики на національному рівні. Так, В. Халіпов відзначає інформаційну політику як систему «сучасних заходів, спрямованих на розвиток процесів формування, перетворення, зберігання, передачі й використання всіх видів інформації, ефективне розв'язання проблем створення, впровадження і використання засобів комп'ютерної та інформаційної техніки, засобів зв'язку і технічних носіїв запису, а також комплексного використання інформаційних систем в управлінській діяльності»[12, с.220], а А. Акаймова розуміє під інформаційною політикою особливу сферу «життєдіяльності людей (політиків, учених-аналітиків, журналістів, слухачів, читачів тощо)», що «задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства та спрямована на забезпечення творчого, конструктивного діалогу між ними та їхніми представниками»[1]. Тобто, можна говорити «з масовою свідомістю в історії людства зав-

жди працювали»[6, с.375] на всіх рівнях, починаючи від шаманів, вождів, військових командирів та закінчуючи політиками, політичними рухами, партіями, громадськими діячами тощо. Особливостями сьогоденних змін і трансформацій, які стосуються інформаційної політики є зміни цивілізаційного характеру, викликані техніко-технологічними новаціями відносно ІКТ, а також формуванням нової влади, суспільства, людини та змінах у комунікаціях між ними. Так, В. Бебик звертає увагу на те, що «цілеспрямований вплив інформаційних потоків сприяє здійсненню змін у природі та ресурсах влади, ідеологемах та цінностях, сприйнятті (індивідуумів, соціальних груп, суспільств), національних та міжнародних системах», відзначає такі особливості, які стали характерними для сучасного етапу розвитку суспільства», коли відповідні «цифрові потоки впливають» певним чином на різні рівні, а саме: на індивідуальному рівні – на судження, культуру, освіту, роботу, відпочинок; на інституціональному – на політику, економіку, релігію; на груповому (соціальному, етнічному, професійному, віковому та ін.) – на ідентичність, мобілізацію, участь; на міждержавному – на співробітництво (конфлікт), ресурси, транснаціональні корпорації тощо»[2, с.43]. В таких умовах, за словами В. Бебика, «створюється принципово нова ситуація не тільки в специфіці соціальної комунікації на рівні мас-медіа-індивід, мас-медіа-соціальна група, мас-медіа-суспільство, а й у сфері міжнародних відносин»[2, с.42]. Отже, ми стаємо свідками того, як міжнародна (глобальна) інформаційна політика починає впливати на національну політику і суспільство окремих держав. Наприклад, глобальні засоби ЗМІ та ЗМК практично повністю контролюють інформаційний простір усього світу. І. Хільчевська відзначає, що «Всесвітня інформаційна мережа, знищивши монополію на інформацію, перетворила її користувачів із пасивних об'єктів інформування на активних суб'єктів самостійного відбору та поширення інформації, визначила переваги нового етапу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Інтенсивний доступ до інформації чи знань визначає у сучасному суспільстві моделі навчання, культурного самовираження, соціальної активності тощо. В умовах глобалізації потужні потоки інформації та новітні технології засобів зв'язку ущільнюють інформаційне середовище та сприяють прискореному переміщенню символів, знань, зразків поведінки від одного суспільства до іншого, служать джерелом стандартизації пропозиції, уніфікації потреб споживачів»[13, с.262]. У зв'язку з цим, національні уряди опиняються в ситуації паралельного існування і навіть домінування глобальної інформаційної політики над національною. Як наголошує В. Бебик, «глобальна громадська думка формується насамперед під впливом глобальних мас-медіа, які діють в інтересах глобальних і підконтрольних ним національних правителів, намагаючись переконати більшість населення у правильності своїх дій і доцільності збереження існуючого соціального ста-

тус-кво»[2, с.46]. При цьому виникає слушне запитання: «чию інформацію ми споживаємо», адже «коли ми довго дивимося на світ чужими очима, виникає підозра, чи потрібні нам взагалі власні очі?»[6, с.377]. Ось чому, даючи «можливість стежити за тим, що відбувається в світі», інформація в свою чергу «розподіляє основні політичні питання за мірою важливості» та «формує політичні уподобання людей»[15, с.9]. У зв'язку з цим головною метою держави є проведення такої власної інформаційної політики, щоб громадяни «сприймали» зовнішні та внутрішні події через національні інформаційні ресурси, адже «сьогодні жодна дія в розвинутій державі вважається неможливою без відповідної інформаційної підготовки»[6, с.377]. Як зазначає Головчук, «державні структури, які здійснюють політичні й економічні реформи, аби мати додатковий кредит довіри суспільства, не можуть не використовувати впливовість ЗМІ для пропаганди своїх цілей і завдань курсу, який проводиться, роз'яснюючи послідовність реформ, а часто і пояснюючи причини невиконання економічних планів і політичних гасел»[4], а тому, для здійснення інформаційної підтримки (інформаційної кампанії) заходів, які планує впроваджувати держава, виникає потреба у відповідних ПР-компаніях. Так, І. Юзвішин, досліджуючи питання інформаційної політики приділяє увагу комунікативній складовій цього процесу, адже «слово, як одна з форм інформації, набуло змісту могутнього засобу, за допомогою якого, впливаючи на свідомість, можна позитивно або негативно впливати на стан і здоров'я людей»[14], а враховуючи широко представлені в інформаційному просторі ЗМІ та ЗМК, то за їх допомогою формуються «ідеологічні, політичні, економічні та інші погляди, думки, знання і оцінки, що впливають на побут, дозвілля, культуру, поведінку і на всі сфери життя людей»[14]. Отож, «для пересічних громадян ЗМІ перетворилися на надзвичайно ефективного посередника у відносинах населення і влади», які «завдяки певній відвертості, оперативності у формулюванні оцінок і позицій, широким можливостям відображати інтереси і сподівання найрізноманітніших груп і верств населення» і таким чином можуть «істотно впливати на політичну гру і навіть модифікувати її правила, формувати нові відносини між верхами та низами» в умовах, коли «системні властивості сучасних ЗМІ визначаються шістьма принципами їхнього функціонування» такими, як: «інтерактивність, мобільність, оборотність, взаємна сумісність, повсюдність і глобальність»[1]. При цьому необхідно звертати увагу на те, що «в умовах тотальної інформатизації суспільства закономірно зростає роль науково обґрунтованої, адекватної запитам часу державної інформаційної політики, покликаної збалансовано задовольняти і захищати інформаційні інтереси держави, громадянського суспільства загалом і кожної особи окремо»[1]. З огляду на зазначене, національна інформаційна політика повинна бути ефективною, сучасною, навіть агресивною та конкурентно-

спорможною на глобальному рівні, щоб гідно конкурувати і перемагати, адже «інформаційний статус держави, її представлення у світовому інформаційному просторі є часткою її політичної чи економічної ваги у світі»[7, с.5]. Таким чином, держава, для того, щоб не попасти на периферію сучасних процесів в рамках «інформаційної» революції зобов'язана формувати та впроваджувати державну інформаційну політику, яка б відповідала сучасним викликам, в рамках яких «йдеться вже не про інформаційну цивілізацію, в яку вступили розвинуті держави, а про постінформаційну» цивілізацію. Сьогодні провідні країни під егідою промислової революції 4.0 та глобалізації 2.0 (цифрової глобалізації) починають широко використовувати у повсякденному житті штучний інтелект, Інтернет-речей, робототехніку, генну інженерію тощо. Як зазначає І. Хільчевська, «інформаційна революція стає вирішальним фактором економічного та соціального розвитку сучасного суспільства», адже «в цих умовах те суспільство, яке не стало на шлях інформатизації та радикальної трансформації на її основі господарської та інших сфер життєдіяльності, приречене на відставання та поступову деградацію»[13, с.264]. Тобто, високорозвинені країни переходять до наступного рівня, а саме використання інформаційного простору як інструментарію «для вирішення соціальних, політичних, економічних чи військових завдань»[7, с.5]. Так, «в Рекомендаціях Європейської Ради «Європа та глобальне інформаційне суспільство» говориться про те, що «інформаційне суспільство має більший потенціал для удосконалення якості життя європейських громадян, підвищення ефективності нашої соціальної та економічної організації, а також посилення громадської згуртованості»[7, с.7]. Наприклад, у рамках побудови цифрової економіки «Єврокомісія вирішила забезпечити громадянам доступ до безкоштовного Інтернету на всій території ЄС, а також у Норвегії та Ісландії», передбачивши, що «на першому етапі передавачами wi-fi-сигналу будуть обладнані площі, парки та інші громадські місця в 1000 населених пунктів, кожен з яких зможе отримати на це з бюджету Євросоюзу 15 000 євро» для цього «на здійснення програми «Єдина мережа для Європи» за два роки із загального бюджету буде виділено 120 млн.євро», а головним завданням вказаної програми є «захист інтересів споживачів, заохочення самоосвіти і громадської активності» за умови швидкого подання заявок на фінансування місцевою владою, wi-fi-передавачі можуть вже бути встановлені у 2018 році [3]. При цьому, наша країна, крім декларування бажання щось робити (у вигляді проєктів), практично нічого не реалізує на практиці, стримуючи тим самим свій подальший розвиток в рамках інформаційного суспільства та електронного урядування. Як показали події на Сході України та в Криму, «Україна є одним із основних об'єктів інформаційної дії, яка проводиться через глобальне інформаційне поле і перед абсолютно новими і маловивченими погрозами», при цьому не

зовсім була готова до стрімкого розгортання подій, які там відбувалися з використанням протилежною стороною сучасних технологій: паблік рилейшнз, «гібридних війн», «кібернетичних війн» та можливостей «інформаційного суспільства», глобалізації та інтеграції, не кажучи вже про традиційні заходи – прямий силовий вплив. У таких умовах «для мінімізації негативної дії інформації, інформаційних технологій на суспільство і людину» виникла потреба у створенні «адекватної правової, організаційної, економічної основи, тобто добре продуманої, науково обгрунтованої державної інформаційної політики у сфері інформаційного протистояння»[11]. Зважаючи на сучасні реалії при підготовці відповідної державної інформаційної політики, необхідно використовувати увесь арсенал можливостей, напрацьований у рамках паблік рилейшнз, серед яких можна виділити такі: політичні технології, створення нових образів та симулякрів (символічна дійсність), імпровізовані новини (чутки), фетишизація символічних провідників (установлення культу, образів, слів, форм одягу тощо), масові комунікації (чарівність) і ток-шоу, довіра, успіх (стиль презентації), політична реклама (телевізійний імідж), громадська думка, «неповноліття» мас), адже «паблік рилейшнз є спробою за допомогою інформації, переконання й пристосування інженерувати публічну суспільну підтримку діяльності, мотиву, руху чи інституції»[6, с.442]. Таким чином, можна відзначити, що, незважаючи на певний універсалізм представлених елементів, паблік рилейшнз у різних країнах має національну специфіку, яка залежить від культури, звичаїв, устоїв та «життєвого світу» країни, адже «конструктивна роль громадянського суспільства проявляється також у підвищенні ефективності комунікативних зв'язків для досягнення відповідності між системними цілями і життєвими інтересами»[5, с.118]. Як відзначає В. Степанов, «у вітчизняній науці сучасна теорія безпеки інформаційного простору, інформаційних дій як система знань про природу і характер даних феноменів, їх форми, методи і стратегії здійснення знаходиться на стадії становлення», а тому «формування і реалізація державної інформаційної політики у сфері інформаційного протистояння, раціональне функціонування і ефективне використання здійснюються при дотриманні низки можливостей і вимог, які багато в чому обумовлюють її зміст, спрямованість і характер», при цьому «використання чужого досвіду має певні обмеження, необхідним стає узагальнення накопиченого досвіду, його аналіз і застосування безпосередньо на практиці» в умовах здійснення «зовнішньополітичного впливу за допомогою інформаційних засобів»[11]. Таким чином, «забезпечення повноцінної публічної інформаційної політики органів державної влади щодо всіх політико-владних ініціатив, реформаторських дій і рішень»[9, с.53] є основним завданням держави (національної влади). Так, в рамках проекту Основних засад державної інформаційної політики [8] України представлено перелік проблем на шляху розвитку вітчизняної інформаційної сфери,

серед яких, можна відзначити такі: відсутність довгострокової державної стратегії розвитку країни; недооцінка значення інформаційно-комунікаційного аспекту; втручання в редакційну політику з боку власників засобів масової інформації; спроби концентрації власності і монополізації сегментів вітчизняного інформаційного ринку; наявність значної кількості інформаційної продукції, що негативно впливає на систему суспільних цінностей, фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини, призводить до деградації суспільства; висока інформаційна залежність України від зарубіжних інформаційних ресурсів; низька ефективність виконання рішень органів державної влади, спрямованих на забезпечення захисту стратегічних національних інтересів на міжнародному рівні, зокрема щодо можливості контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод людини, гарантування національної безпеки держави [8]. На жаль, вказані Основні засади на сьогодні залишаються на рівні проекту і поступово застарівають, втрачаючи актуальність. Крім того, на сьогодні також залишається у вигляді проекту Концепція державної інформаційної політики (на сьогодні лише прийнятий за основу проект Закону України, яким вона схвалюється). Разом з цим необхідно звернути увагу, що поряд із концептуальними заходами в країні повинні здійснюватися і практичні заходи щодо формування та реалізаційної інформаційної політики.

Важливою особливістю сучасного становлення національної інформаційної політики є посилення впливу на неї з боку глобальних ЗМІ та ЗМК, що формують глобальну інформаційну політику. Певною двоякістю цього стану є те, що за глобальною інформаційною політикою та глобальними ЗМІ і ЗМК стоять Уряди високорозвинених країн, транснаціональні корпорації, міжнародні інституції, глобальне громадянське суспільство та «тіньова влада» (яка зосереджена в руках кількох десятків найбагатших сімей у світі). Тобто, можна говорити про певний поділ країн на об'єкти та суб'єкти глобальної політики, глобальної економіки тощо. Ось чому ті держави, які виступають суб'єктами глобалізації та формуючи порядок денний всього світу (інформаційну політику) впливають на сфери суспільства (інформаційну політику) країн-об'єктів глобалізації. Тому питання формування сучасної національної інформаційної політики таких країн відбувається під впливом глобальних конкурентоспроможних інформаційних продуктів, зрілого громадянського суспільства і світових осередків влади та економіки. У зв'язку з цим «економічну і науково-технічну політику нашої держави слід розглядати через призму інформаційної безпеки – інформаційне протистояння», яка, «будучи відкритою, орієнтованою на дотримання законних прав громадян на інформацію і інтелектуальну власність, має бути протекціоністською, що підтримує вітчизняних виробників технологій, що захищають

внутрішній ринок від проникнення в нього прихованих елементів інформаційної зброї», адже «це особливо важливо сьогодні, коли інформаційні технології масово купуються за кордоном, а власний науково-технічний і виробничий потенціал має тенденцію до руйнування»[11]. Наразі досить схожі процеси відбуваються в нашій країні, що негативно впливає не тільки на формування сучасної національної інформаційної політики, а й на формування та реалізацію відповідної державної політики щодо подальшого розвитку країни.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи дослідження ролі держави у питанні формування інформаційної політики, можна відзначити таке: технічний прогрес сприяв появі нових видів комунікацій, розширив можливості публік рілешенз, сприявши тим самим розширенню можливостей інформаційних технологій, що стало передумовою сучасних трансформацій в інформаційній політиці на рівні держави та на глобальному рівні. Крім того, глобалізація усіх сфер суспільного життя, соціально-політичних відносин, створення глобального громадського суспільства та міжнародних інституцій змінили підходи та роль національної держави у питанні формування власної національної інформаційної політики. Також було встановлено, що високорозвинені країни, які є суб'єктами глобалізації мають більш високий рівень свободи у формуванні власних політик, що стосується інших країн, які більше відносяться до об'єктів глобальної політики, то їх роль залежить від зовнішніх факторів, які формуються від політики тих країн, у сфері впливу яких відносяться «слабкі» або «квазі» держави.

Враховуючи вищезазначене, пропонуємо такі напрями підвищення ролі держави у формуванні інформаційної політики: нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної інформаційної політики; наявність довгострокової стратегії та програми розвитку країни; створення національної інформаційної інфраструктури; створення умов (на рівні держави) для вироблення національного конкурентоспроможного інформаційного продукту, програм, сучасних засобів масової комунікації та засобів масової інформації; інформаційне наповнення національного сегменту Інтернет-простору; широка інформатизація усіх сфер суспільства.

Дотримання вказаних рекомендацій сприятиме зменшенню рівня зовнішнього впливу на політику, громадянське суспільство, суспільство в цілому.

З огляду на подальший цивілізаційний розвиток суспільства та його моделей питання подальшим розвідок ролі держави у формуванні інформаційної політики залишається відкритим.

Список літератури

1. Акаймова А. Теоретична ідентифікація терміна «інформаційна політика» / А. Акаймова. – Віче // № 4. – 2011. – 65 с. (Акаймова А. Теоретична ідентифікація терміна «інформаційна політика» / Анжеліка Акаймова / Журнал Віче № 4, лютий 2011 \ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/2420/>
2. Бебик В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації \ В.М. Бебик \ Інформація і право, № 1(1) / 2011, С.41-50.
3. Бесплатный интернет будет по всему ЕС \ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.yaplakal.com/forum1/topic1759123.html>.
4. Головчук О.В. Взаємозв'язок та взаємовплив політичної культури населення та політичної культури ЗМІ \ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1935.pdf>.
5. Гражданское общество: истоки и современность / Науч. ред. проф. И.И. Кальной, доц. И.Н. Лопушанский. 2-е изд., доп. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс». 2002. – 296 с.
6. Почепцов Г.Г. Паблік рілешнз: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 506 с.
7. Почепцов Г., Чукут С. Інформаційна політика: Навч. посіб (ч. 1). – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 88 с.
8. Про затвердження Основних засад державної інформаційної політики / проект закону України \ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5LF00V.html
9. Розвиток громадянського суспільства в Україні : аналіт. доп. / В.М. Яблонський, П.Ф. Вознюк, Д.М. Горелов [та ін.]; за ред. О.А. Корнієвського, М.М. Розумного. – К.: НІСД, 2015. – 60 с.
10. Социально-экономические проблемы информационного общества Монография / Под ред. Л.Г. Мельника. – Сумы: ВТД «Университетская книга», 2005. – 429 с.
11. Степанов В.Ю. Державна інформаційна політика у сфері інформаційного протидворства: теоретико-методологічний аспект
12. Халипов В.Ф. Власть. Основы кратологии. – М., 1996. – С.220.
13. Хільчевська І.Г. Інформаційна глобалізація: сучасні тенденції та перспективи \ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/050xilch.pdf>.
14. Юзвизин И.И. Основы информациологии. – М.: Междунар изд. «Информациология»; «Высшая школа», 2000. – 517 с.
15. Norris P., Curtice J., Sanders D., Scammel M., Semetko H. On Message. Communicating the campaign. – London, 1999. – P.9.

*Kolesnichenko S.**postgraduate student of social and humanitarian disciplines.**Faculty of Tourism, Hotel and Restaurant Business**Kyiv University of Tourism, Economics and Law*

THE ROLE OF THE COMMUNICATING AUTHORITIES IN INFORMATION SOCIETY

*Колесніченко С.С.,**аспірант кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету туризму,**готельного та ресторанного бізнесу**Київський університет туризму, економіки і права*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЛАДИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Summary: The role of communicative power in the information society is examined, the theoretical and practical aspects of communications and communicative processes are considered, when the assessment of such actions is the further development of society, namely the transition to a new level of civilization development - information society and even post-informational society. The main difference from the traditional society, first of all, is the digitization of information and information obtain the features of a product and a strategic resource. At the technical and technological level, this created the prerequisites for the development of information infrastructure, information and communication technologies, informatization, etc. Subsequently, the indicated created conditions for the new transformation of information and communication processes, the emergence of modern communications and changes to existing paradigms. As for the social level, the relationship between government and society begins to be built in terms of discussion, the exchange of points of view and the choice of a common position with the use of rational argument in a tolerant attitude to each position. After all, the spread of democracy, freedom, and tolerance requires changes at the level of government, which creates the preconditions for changing its discourse to a level of communicative power and argumentative ethics while involving more people in the development, acceptance and enforcement of decisions on the basis of consensus without coercion.

Анотація. Досліджено роль комунікативної влади в інформаційному суспільстві, розглянуто теоретичні та практичні аспекти комунікацій та комунікативних процесів, коли оцінкою таких дій є подальший розвиток суспільства, а саме перехід на новий рівень цивілізаційного розвитку – інформаційне суспільство і навіть постінформаційне суспільство. Основною відмінністю від традиційного суспільства, перш за все, є цифровізація інформації, отримання інформацією ознак товару та стратегічного ресурсу. На техніко-технологічному рівні це створило передумови розвитку інформаційної інфраструктури, інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизації тощо. У подальшому вказане створило передумови для нових трансформації інформаційних та комунікативних процесів, появу сучасних комунікацій та зміни парадигми вже існуючих. Що стосується суспільного рівня, то взаємовідносини між владою та суспільством починають будуватися в умовах дискусії, обміну точками зору та вибору загальної позиції із використанням раціональної аргументації при толерантному відношенні до позицій кожного. Адже поширення демократії, свободи, толерантності вимагає змін на рівні влади, а це створює передумови зміни її дискурсу до рівня комунікативної влади та аргументативної етики під час залучення більшої кількості суспільства до вироблення, прийняття та виконання рішень на основі консенсусу без примусу.

Key words: communication, informational and communicative processes, democracy, freedom, tolerance, information and communication technologies, consensus, dialogue, rational argument, power, morality, politics, communicative power, argumentative ethics.

Ключові слова: комунікації, інформаційні та комунікативні процеси, демократія, свобода, толерантність, інформаційно-комунікаційні технології, консенсус, діалог, раціональна аргументація, влада, мораль, політика, комунікативна влада, аргументативна етика.

Постановка проблеми. Суспільство за останні сто років зробило суттєвий стрибок в частині науково-технічного прогресу і, найголовніше, впровадженню його результатів у широке використання суспільством, що дало змогу надати рівну можливість доступу до сучасних технологій і техніки широких верств населення. Вказані зміни починалися з інформаційно-комунікаційної сфери і поширилися до рівня цифрової економіки, інформаційного суспільства, інформаційної революції та четвертої промислової революції. Кардинальні зміни, що стають головною причиною змін та

трансформацій на рівні комунікацій та комунікативних процесів, які споглядаються сьогодні, в першу чергу, це стосується взаємовідносин (комунікації) влади і суспільства. Особливістю сказаного вище є те, що «проблема розробки етичних норм та цінностей у їх взаємозв'язку із соціальним світом людини є особливо нагальною сьогодні, коли розвиток науково-технічної цивілізації, загрожуючи існуванню самого життя на землі, потребує внесення коректив у сферу ціннісних орієнтацій суспільства, в мотиваційну сферу особистості, у способи регулювання соціальних конфліктів», а «необхідність пошуків нових морально-ціннісних

орієнтацій та форм соціальної інтеграції зумовлена також руйнацією усталених етичних систем, які ґрунтуються на релігійних світоглядах, звичаях та традиціях, кризою раціоналістичних світоглядних систем». Таким чином, «комунікативна теорія прагне дати відповіді на головні питання сучасності, спрямовуючи свої зусилля на розв'язання як методологічних, так і практичних проблем», адже в умовах постійного підвищення рівня «раціо» в усіх сферах суспільства виникає важливе питання, «що є останньою інстанцією морально-етичного вибору – розум, буття, природна конституція людини чи людська спільнота?»[4, с.7,9,11]. Відповіді на ці та інші питання знаходяться на рівні практичної філософії, у котрій стають затребуваними підходи до етики з боку комунікативної теорії, яка на сьогодні виступає досить поширеною платформою досліджень, особливо в рамках так званої «західної практичної філософії».

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав значну увагу до вказаної проблематики з боку дослідників як зарубіжних, серед яких можна виділити таких: К.-О. Апель, С. Буртак, Г. Васильєв, В. Воднік, О. Волянська, Ю. Габермас, Л. Герасіна, О. Дубас, А. Єрмоленко, А. Карась, М. Лашкіна, Є. Романенко, О. Сахань, Л. Ситніченко, М. Требін, М. Тур, О. Щурко тощо.

Незважаючи на досить широкий спектр проведених досліджень питань комунікативної теорії, етики, влади, політики, комунікацій, взаємодії влада-суспільство (громадянське суспільство) у розрізі впливу на подальший розвиток суспільства, питання ролі комунікативної влади в інформаційному суспільстві **виступає частиною загальної проблеми**, котрим присвячується означена стаття. Це зумовлено створенням нової парадигми інформаційної влади, змінам підходів до комунікативної влади, формуванням нових взаємовідносин (комунікацій) на рівні влада-суспільство.

Метою статті є дослідження ролі комунікативної влади в інформаційному суспільстві в умовах подальшого розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Основною відмінністю демократичної влади (так званої «влади демосу-народу») є приймання (без примусу) політичних рішень на основі консенсусу із суспільством (більшістю) за умови збереження позиції та думки «меншості» (без нав'язування «більшістю» своєї волі). В свою чергу, необхідно звернути увагу на те, що комунікативна теорія побудована на практичній західній філософії, «базовими символами» якої є демократія, свобода, рівність, толерантність, інститути громадянського суспільства. А тому «очевидним стає те, що збільшення свободи людини й становлення демократії здобувається не лише на рівні встановлення належної інституційної сфери – вкрай вагомим чинником є функціонування дискурсивних практик і пов'язаної з ними семіотичної інтенції мислення та суспільних стосунків і взаємин»[5, с.372]. Таким чином, сучасне бачення комунікативної влади полягає у створенні умов,

коли дискусії, обмін точками зору та вибір загальної позиції відбувається в умовах толерантності «до політичних опонентів та прагнення відстояти свою точку зору засобами раціональної аргументації»[8, с.211]. Тобто, «завдяки філософії Ю. Габермаса набуває виразної дискурсивної інтерпретації «теорія громадянського суспільства в ХХ ст.», коли «за основу береться сама аргументативно доказана позиція на основі загального консенсусу для легімітизації влади»[5, с.372], а тому, Ю. Габермас звертає увагу на важливість наявності відповідної політичної культури та морально-етичного рівня суспільства, адже «дискурсивне обґрунтування перетворює тлумачення на інтерпретацію, твердження на пропозицію, пояснення на теоретичне пояснення і виправдання на теоретичне виправдання», а це створює передумови переходу «від мови, яка є комунікативною дією, до мови як дискурсу»[3, с.87]. Так, в своїх теоретичних напрацюваннях Ю. Габермас прагнув «зв'язати разом «розум, моральність і демократію», а для цього «шукав місце, де б вони з'єднувалися, і знайшов його в комунікативних діях, які призначені для того, щоб досягти згоди, взаєморозуміння і визнання, які досягаються в процесі переговорів, обміну думками та їх обґрунтування»[6]. В свою чергу, М. Тур звертає увагу на те, що «сфера відкритості (публічності) постає місцем розв'язання соціальних конфліктів і проблем, джерелом легітиматії усіх соціальних інституцій» таким собі «соціально-політичним репрезентантом вищої інстанції істини – ідеальної комунікативної спільноти», в якій «здійснюється опосередкування моралі, політики і права», тому «у такий спосіб в комунікативній площині реалізується республіканський принцип: народ джерело влади», адже в таких умовах «замість поняття народний суверенітет Габермас говорить про комунікативну владу, яка виходить із автономної громадськості, зберігаючи спонтанний характер», коли «цим уможливаються комунікативні передумови формування волі і громадської думки в процесі політичного дискурсу»[8]. За словами Є. Романенко, «моделі комунікативної політики держави, з одного боку, визначають відповідні форми взаємодії органів державної влади із громадськістю, а з іншого – детерміновано залежні від певної комунікативної традиції у системі державного управління»[7]. При цьому, М. Тур наголошує на тому, що «в сучасних надкомплексних функціонально диференційованих суспільствах народ як макросуб'єкт не може діяти й виявляти свою волю інакше, ніж у плюральності дій, розпорошуючи її у спонтанних потоках комунікації», а «відтак субстанція прав людини з необхідністю зміщується у формальні умови правової інституціоналізації дискурсивного способу формування думок і волі», де «безсуб'єктний і анонімний процес розчинення народного суверенітету у суб'єктивності індивідів призводить до необхідних передумов здійснення комунікативної влади, яка продукується структурами громадянського суспільства», коли «у такий

спосіб влада народного суверенітету перевертіюється в дискурсі громадськості», тому «важливими чинниками цього процесу постають комунікативні передумови формування думок і волі, процедура якого визначається демократичним законодавством»[8]. При цьому необхідно звернути увагу на те, що в сучасних умовах побудови державної та глобальної політичних систем зростає роль і місце несистемних громадських організацій та рухів, які засновані на мультикультуралізмі та глобалізмі.

Наступні фактори впливу на підходи до комунікативної влади спричинені сучасним науково-технічним розвитком суспільства в рамках інформаційного суспільства, коли у повсякденний вжиток увійшли такі терміни, як інформаційна революція, Інтернет речей, штучний інтелект, біогенетика та четверта промислова революція. Вказане створює передумови подальшого збільшення рівня впливу раціональності (технократичності) на усі сфери суспільства, змінюючи парадигму самої сутності комунікації, що впливає на політичну комунікацію та комунікативну владу. Ю. Габермас зазначає, що науково-технічні підходи разом із раціональністю, структурованістю та методологічністю починають змінювати саму політику і тому відбувається процес «онаучування» політики, що звужує процес комунікації до наукового рівня. Зважаючи на такий стан речей, Ю. Габермас спробував сформулювати «проблему щодо референтної системи політичного волеутворення», «під «технікою» надалі ми будемо розуміти науково раціоналізоване розпорядження опредмеченими процесами. Тим самим мається на увазі система, в якій наукові дослідження і техніка взаємно ув'язані з економікою та управлінням. Далі під «демократією» ми будемо розуміти інституційно забезпечені форми загальної та публічної комунікації, орієнтованої на рішення такого практичного питання: яким чином люди в об'єктивних умовах технічних можливостей, які постійно зростають, можуть і бажають жити разом? Тоді нашу проблему можна сформулювати також у вигляді питання про співвідношення техніки і демократії: як влада технічного розпорядження може бути повернута в сферу консенсусу діючих і громадян, що домовляються один з одним.»[10, с.128]. У зв'язку з цим виникає слушне запитання – «яким чином ми можемо знайти спосіб контролювати природні відносини між технічним прогресом і соціальним життєвим світом?»[10, с.133] в умовах, коли «відтворення суспільного життя як процесу виробництва споживчої вартості може стати раціонально планованим: суспільство буде контролювати його технічно». При цьому «це буде відбуватися демократично – у відповідності з волею і поглядами об'єднаних у суспільство індивідів»[10, с.129]. Таким розвитком подій науковці застерігають суспільство про те, що технологічність та раціоналізм в усіх діях поступово витісняють ірраціональність та ірраціональні види комунікації, перетворюючи поступово людину на машину. З огляду на вищевказане, Ю. Габермас на

сторінках своєї «Техніки і науки як «ідеології», досліджуючи проблему «відносин між теорією і практикою в умовах сучасної науково-технічної цивілізації» та подальший вплив раціональності (технократичності) в усі сфери суспільства в рамках, а також «онаучування» політики в умовах, коли «влада технічного розпорядження природою, що стала можливою завдяки науці, поширюється сьогодні безпосередньо на суспільство»[10, с.127] говорив, що «знання – сила, і, мабуть, парадоксальним чином справа дійшла до того, що природні науки і технології за допомогою своїх знань про те, що відбувається в неживому світі абстракцій і наукових висновків, знаходять величезну і постійно зростаючу владу», яка «дозволяє їм управляти і змінювати світ, в якому мають привілей або вимушені жити люди»[10, с.119]. Між тим, як відзначає Ю. Габермас, «головна продуктивна сила – взятий на службу науково-технічний прогрес – сам перетворюється в основу будь-якої легітимації» за умови, що «ця нова форма легітимації втрачає старий вигляд ідеології», а також «сферу застосування поняття «ідеологія» і теорії класів»[10, с.99-100], це стає передумовою втрати традиційного розуміння поняття «ідеологія», а також зникає поділ суспільства на нові класи, що призводить до змін традиційних комунікацій, які існували між класами у традиційному суспільстві. Ю. Габермас розглядає таку раціональність, коли «публічна, необмежена і вільна від панування дискусія про прийнятність і бажаність орієнтують в дії основоположний і норм в світлі соціокультурних зворотних впливів прогресуючих субсистему цілорациональної дії – комунікацію подібного роду на всіх рівнях політичного або стає політичним процесом волеутворення, є єдиним середовищем, в якому власне і можлива «раціоналізація»[10, с.112]. В такому випадку, як відмічає Ю. Габермас, «На протигагу цьому панівна нині програматика відшкодування пов'язана лише з функціонуванням певної керованої системи. Вона виключає практичні питання, а разом з ними і дискусію щодо стандартів, які були б доступні лише для демократичного волеутворення. Рішення технічних завдань не потребує публічного обговорення. Публічні дискусії здатні, скоріше, лише проблематизувати рамкові умови системи, всередині якої задачі державної діяльності представляються як технічні. Тому, нова політика державного інтервенціонізму вимагає деполітизації основної маси населення.»[10, с.87]. В свою чергу, досліджуючи вплив науково-технічного процесу та техніки на суспільство, відносини між владою і суспільством Гельмут Шельски відзначає таке: «на місце політичних норм і законів заступають предметні закономірності науково-технічної цивілізації, які не можуть встановлюватися як політичні рішення і розумітися як норми переконання або світогляду» і «тим самим й ідея демократії втрачає свою, так би мовити, класичну субстанцію: місце політичної волі народу займає предметна закономірність, яку продукує сама людина в якості науки і праці»[1]. В таких умовах виникає потреба

в нових підходах упровадження політичних комунікацій, нового дискурсу між владою і суспільством та в кінці кінців нової комунікативної влади в умовах, коли подальший вплив науки впливає політичний раціоналізм та політичну технократію, коли «при порівняно однаковому рівні кваліфікації управлінців повинно бути в принципі все одно, яка з конкуруючих владних груп отримає владу». Зважаючи на зазначене, можна побачити важливу особливість сьогодення, яка полягає у спробах побудови таких комунікацій у суспільстві, коли управління людиною відбувається як певним елементом виробничого процесу. Таким чином, «технократичне управління індустріальним суспільством робить демократичне волеутворення безпредметним»[10, с.147]. При цьому втрачаються такі важливі елементи, як політична влада, політична система та громадянське суспільство, без яких держава перетворюється на велику корпорацію, а подальший розвиток науки та широке впровадження наукових підходів у політичну систему змінюють саму сутність політики та створюють передумови втрати політиками та політикою ірраціональної складової, коли політичне життя стає раціональним, науковим та прорахованим на багато кроків уперед. На сьогодні розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, засобів масових комунікацій та нових форм, методів і інструментів впливу на людину відкривають перед PR-технологіями та паблік рілейшен нові можливості, завдяки яким ефективність «прямої» ідеології значно поступається і залишається за межами сучасних трендів щодо маніпулювання свідомістю, адже «перевага комунікації над ідеологією полягає в тому, що вона включає в себе процедури рефлексії, що знімає спотворення, і реконструкції, які покликані розкрити реальні, як правило, соціальні причини примусу в діалозі»[6]. Ось чому в сучасних умовах інформаційного суспільства та подальшого розповсюдження науково-технічного прогресу, багато дослідників вбачають у комунікативній філософії вихід із ситуації, у якій опинилося людство та розглядають впровадження певного поділу влади на комунікативну та адміністративну, коли «у контексті процедуралістського розуміння політичної автономії передбачається диференціація поняття влади на владу, що народжується в процесі комунікації – комунікативну, і владу, яка застосовується адміністративно»[8], оскільки є питання на рівні влади, які потребують дискурсу із суспільством, а є такі, що потребують звичайної адміністративної процедури. З цього приводу Ю. Габермас говорить так: «Поділ державної влади - нормативний фундамент правової держави. За аналогією з цим ми можемо говорити про поділ трьох сил суспільної інтеграції, щоб усвідомити для себе питання про нормативний фундамент самоорганізованого суспільства. При цьому не будемо більше робити ставку на побляклі утопії суспільства праці, тобто, в першу чергу на ідею робочого самоврядування. Кругообіг грошей і влади в еко-

номії і громадському управлінні повинні бути обмежені, стримані, і в той же час відокремлені від комунікативно структурованих сфер дій у приватному житті і вільної громадськості: інакше вони будуть ще більше перекривати життєвий світ своїми вносом дисонанс формами економічної та бюрократичної раціональності. Політична комунікація, що бере початок в «розуміючих» ресурсів (Verständigungsressourcen) життєвого світу, а не створена партіями, залученими в державні справи, повинна захищати кордони життєвого світу і його імперативи, тобто завзято домагатися вираження вимог, орієнтованих на споживчу вартість.»[9, с.93-94]., адже «тільки в відкритих дискусіях вільної громадськості можуть бути знайдені зважені рішення про межі раціональності, яка поки ще однією стороною звернена до технічної, а іншої до соціальної організації». Тому Ю. Габермас, ставлячи питання так, «що це таке «права людини», «закони вільного ринку», як не абсолютні «загальнолюдські» цінності?» наголошує на тому, що «насправді це велика помилка змішувати цінності з істинами», бо «цінним є таке «добро», яке є корисним мені і моєму колективу, моїй країні, якщо я маю досить сильний державний інстинкт», тому, «якщо істина пов'язана з дистанціюванням від інтересів, то цінність пов'язана з інтересами», і «в такому випадку буде неможливо досягти взаємного визнання один одного»[6]. Таким чином, головним завданням сьогодення є вироблення таких рішень для подальшого збільшення рівня відкритих дискусій в рамках політичної комунікації в умовах подальшого зростання ролі прав людини, свободи слова, вільного ринку у таких філософських смислових конструкціях, як «істина» та «цінність». Сучасним майданчиком відкритих дискусій виступає кібернетична реальність (віртуальний простір), а комунікативними інструментами – неформальне (неінституціоналізоване) глобальне громадянське суспільство.

Так, сьогодні споглядається значна трансформація «саморозуміння людини у сучасному соціальному середовищі, а також про формування нової філософської парадигми щодо тлумачення змісту колективних акцій і природи суспільних, національних і державних спільнот» за умови набуття більшого значення неполітичних та недержавних форм «організації суспільного життя, які виникають не з примусу, а добровільно, і стають вагомими чинниками примноження соціального капіталу»[2, с.17,18]. Ось чому потрібно звернути увагу на те, що в сучасних умовах розвитку суспільства зростає роль неформальних, неофіційних та неінституціоналізованих об'єднань громадян на глобальному рівні, а об'єднуючим фактором виступають глобальні проблеми усього суспільства. Хоча і тут не можна стовідсотково стверджувати, що на відкритий діалог не здійснюється вплив зацікавлених сторін, які за допомогою сучасного інструментів, форм і методів маніпулюють свідомістю окремих громадян, суспільством і найголовніше – громадянським суспільством. І це не зважаючи на

те, що сучасні проблеми, які постають перед людством несуть загрозу фізичному існуванню самого людства на планеті Земля. Як відзначають у своїх працях Д. Бьйолер, Г. Йонас, А. Єрмоленко, П. Рікер та інші сучасні дослідники, визначальним елементом поширення рівня загальносуспільної комунікації виступають питання, які стосуються кожного, а саме: засоби масового ураження, екологія, навколишнє середовище, природні ресурси, генетичні дослідження та взаємовідносини на рівні людини-машини, що виводить на провідні ролі такі питання, як колективне прийняття рішень та колективна відповідальність усього суспільства. В таких умовах налагодження ефективної комунікації як на горизонтальному, так і вертикальному рівнях є вкрай важливим та необхідним не тільки для подальшого розвитку суспільства, а і просто для його фізичного виживання на планеті Земля. Ось чому сучасне громадянське суспільство стає передумовою не тільки комунікативної етики, а і екологічної етики та етики відповідальності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи дослідження ролі комунікативної влади в інформаційному суспільстві, слід відзначити, що зміни форм, методів та інструментів комунікативної влади відбуваються разом із трансформаціями у суспільстві під впливом багатьох факторів. Так, сучасна комунікативна влада зумовлена тими можливостями, які відкрилися перед владою і суспільством в рамках побудови інформаційного суспільства і навіть постінформаційного. Каталізатором сучасних трансформацій комунікацій виступає подальша цифровізація інформації, інформаційних та комунікативних процесів, а формування інформаційного суспільства відбувається за умови інформаційної та промислової революцій. Але, не зважаючи на раціоналізм та технократизм, які виступають основними драйверами сучасного розвитку суспільства, людина залишається останнім та основним елементом усіх перетворень та трансформацій, що відбуваються сьогодні. Слід відзначити, що важливою особливістю та відмінністю є боротьба всередині самої людини. З одного боку, раціональність та технократизм, а з іншого боку – ірраціональність, духовність та «поклик душі». І тому, доки відбувається така боротьба, людина разом із суспільством не перетворилися на велику фабрику із одним виробничим процесом, де працюють роботи та машини. Такий стан речей пов'язаний мультикультуралізмом,

різноманітністю національностей, вірувань, звичаїв, устоїв, людського буття та життєвого світу.

Зважаючи на подальший розвиток суспільства, науки і техніки та поширення інтеграції і глобалізації, питання шляхів вдосконалення комунікативної влади в суспільстві потребуватимуть подальших розвідок.

Список літератури

1. Schelsky H. Der Mensch in der technischen Zivilisation. 1961; J. Ellul. The Technological Society. New York, 1964; A. Gehlen. Über kulturelle Kristallisationen // Studien zur Anthropologie. 1963; A. Gehlen. Über kulturelle Evolution // Die Philosophie und die Frage nach dem Fortschritt. 1964.
2. Бойчук М.А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: Монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 211 с.
3. Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації // Ситніченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С.87.
4. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
5. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях: Монографія. – Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 520 с.
6. Марков Б.В. Мораль и сознание \ Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. перевод С.В. Шачина, послесловие Б.В. Маркова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://libelli.ru/works/coinsc.htm>.
7. Романенко Є. Моделі комунікативної політики держави та інструментальне забезпечення взаємодії органів державної влади та громадськості \ Науковий вісник. – 2014. – Вип. 14 «Демократичне врядування».
8. Тур М.Г. Комунікативна влада: утопія чи реальність? // Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід. – К.: Етна – 1, 2006. (268 с.) – С.211–220.
9. Хабермас Ю. Демократія. Разум. Нравственность: лекции и интервью. Москва, апр. 1989 г.. – М.: Наука, 1992. – 176 с.
10. Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология» / Пер. с нем. М.Л. Хорькова. – М.: Праксис, 2007. – 208 с.

Krotenko I.A.*Doctor of Science in Philology, Full Professor Department of Slavic Studies
Akaki Tsereteli State University***CAUCASUS SEMIOSPHERE (ACCORDING TO THE STORY OF L. TOLSTOY "FOREST FELLING")****Кротенко Ираида Абесаломовна**
*доктор филологических наук,**профессор департамента славянской филологии
Кутаисский государственный университет Акакия Церетели***КАВКАЗСКАЯ СЕМИОСФЕРА (ПО РАССКАЗУ Л.ТОЛСТОГО «РУБКА ЛЕСА»)**

Summary: It is clear that the genre of the passage is included in the subtitle. So, it is much easier to understand the code of the theme. Fore-shortening of the view field has been done..We are trying to discuss the concept "Caucasus" as a semisphere. It is viewed as a sign system which consists of the whole range of meanings. From this point of view, we don't observe the text as the special analysis object. The author described the concepts of Caucasian World perception by different social groups. According to the geopolitics the story is included in the context of the great theme of "Caucasus" known as "Caucasian Text" in the Russian literature history. The "Caucasian Text" is actual today. It needs to be discussed without any ideology .It has also become the research object for many science fields. It should be mentioned that L. Tolstoy had polycentral view of the Caucasian World in his military stories.

Аннотация: Подзаголовок «Записки юнкера» указывают на принадлежность этого произведения к жанру очерка, свободная изложения способствует декодировке основной темы. Целью данного рассказа является рассмотрение концепта «Кавказ» как семиосферы, как знаковой системы, в которой заложены целый спектр значений. С этой точки зрения данный рассказ еще не стал предметом специального анализа. Автор показал восприятие кавказского мира представителями разных социальных групп в контексте истории, культуры и geopolitics. С такой точки зрения этот рассказ входит в общую тему, известную в истории русской литературы как «Кавказский текст», который сегодня приобретает особую актуальность и требует деидеологизированного исследования. Делается вывод: Л.Толстой попытался показать в этом военном рассказе кавказский мир с точки зрения полицентризма.

Key words: Caucasian Text, concept "Caucasus", military story

Ключевые слова: Кавказский текст, концепт «Кавказ», военный рассказ

Рассказ Толстого "Рубка леса" (**РЛ**) отразил события Кавказской войны, с которой писатель соприкоснулся во время службы в армии. Три года, проведенные на Кавказе, открыли ему совершенно новый, неведомый доселе мир. Н.Некрасов писал: "Это очерки разнообразных солдатских типов (и отчасти офицерских), то есть вещь донныне небывалая в русской литературе..." [2, 236]. Так анализируется этот рассказ до сих пор в истории русской литературы. Зарисовка типов военных солдат и офицеров, однако, не удовлетворила автора. В 1854 году он записал в Дневнике: "Окончил "Рубку леса". Schwach" [3, 569]. Он продолжает работать над рассказом и в Севастополе, взгляд на события обогащается опытом Крымской войны. Военная хроника обернулась художественным открытием подлинной правды войны и не только войны. Бытийный план заглавия как будто бы не претендует на особую художественную глубину. Очерковость задана и в подзаголовке. Подзаголовок придает тон декодировке основной темы, формирует как бы объект писательского интереса. Первоначально это "Записки кавказского офицера", "Дневник кавказского офицера", далее "Рубка леса", "Записки фейерверкера", последний вариант – "Записки юнкера". Это название сохранилось в подзаголовке. Тем самым выбран ракурс обзора, непредвзятый

взгляд на кавказский мир молодого человека, открывающего для себя Кавказ в первый раз, взгляд, не отягощенный уже укоренившимся в русской действительности восприятием кавказских событий.

Заглавие текста принято называть именем произведения (В.Кожин, А.Фатеева). В отношении к подзаголовку оно обладает свойством пространственной смежности. Однако автор предпочитает в заглавии обозначить событие, а в подзаголовке дает субъективный план описания этого события. Мы считаем, что по закону структурно-семиотической обратной связи сильной позицией текста является не заглавие, а подзаголовок, т.е. как воспринимает и передает рубку леса юнкер. Он передает разные точки зрения на события фактически отстраненно; согласно жанру, очерковость произведения как бы направлена лишь на констатацию факта. Разноплановые пласты-ассоциации не расположены в одной линейной плоскости текста, они скорее напоминают геометрическую модель, в которой автор экспериментирует с семантическим пространством текста. Скрещивает и отталкивает два мира: русский и кавказский, показывает всю непредсказуемость их столкновения, затянувшийся и неразрешимый конфликт этого противостояния.

С этой точки зрения и в таких составных проблемы постараемся рассмотреть концепт Кавказ

как семиосферу в исследуемом рассказе. Семиосфера мыслится как знаковая система, как мир, вбирающий в себя целый спектр значений. Мир этот подвижен, динамичен и неоднозначен. С такой точки зрения данный рассказ до сих пор не был предметом специального анализа. Известна высокая оценка рассказа Н.А Некрасовым, который увидел в нем типы русских солдат, их классификацию. Толстой открыл психологию русского солдата на войне. Критика признавала, что до Толстого никто этого не делал в русской литературе. Эта точка зрения на рассказ сохранилась до сих пор, между тем в тексте дается противостояние двух миров: русского и кавказского, раскрытие модального кода, конструирующего разные уровни восприятия, а существование в этих мирах требует определения референциального статуса миров в произведении, отношение к признаку реальность/ирреальность, свой/чужой, жизнь/смерть. Тем самым рассказ предстает как многоуровневая смысловая и семиотическая система. Несмотря на небольшой объем произведения, в пределах данной статьи даже обозначить ключевые концепты этой системы не представляется возможным. Мы ограничиваем наш интерес лишь некоторыми из них. Толстой не только показал противостояние этих миров, но и обозначил уровни восприятия кавказского мира разными социальными группами в контексте истории, культуры, архетипах мышления, с точки зрения геополитических интересов. Оба эти мира неравнозначны. Русский мир представлен людской массой, кавказский – природой, но настолько очеловеченной, что многосмысловым становится само безмолвное противостояние. В таком понимании рассказ входит в общий контекст обширной темы, известной в истории русской литературы как **Кавказский текст** (Пушкин, Лермонтов, Марлинский). Сам по себе Кавказский текст приобретает сегодня особую актуальность, требует современного деидеологизированного подхода, являясь объектом исследования для целого ряда ученых. Одним из первых в истории русской литературы Л.Толстой предпринял попытку полицентрического взгляда на кавказский мир в военных рассказах. Он пошел нетрадиционным путем, преодолел мифическое представление о Кавказе, которое сложилось в истории русской литературы. Н.Гордин в своей оценке кавказского мифа отмечает: "Нас, однако, в данном случае интересует второй слой кавказской утопии — кавказский миф русского дворянина, фундаментом которого также была идея завоевания края, но представление о смысле этого завоевания и о роли Кавказа в индивидуальной судьбе конкистадора оказывается совершенно иным, куда более сложным" [1, 5]. Под первым слоем кавказской утопии Гордин подразумевает восприятие петербургскими стратегами Кавказа как "творческого пространства", где не действуют обычные жизненные законы, как поле для любых экспериментов, такими экспериментаторами выступают Ермолов, Пассек, Слепцов, рассматривав-

шие Кавказ как трамплин для рывка в Азию, включив, таким образом, завоевание края в контекст общеимперской военной политики. Покорители Кавказа, близкие декабристским кругам, отличались жестокостью по отношению к населению. По приказу Ермолова появились на Кавказе широкие просеки, началась рубка леса для того, чтобы могла двигаться полевая артиллерия. Таким образом, заглавие в подтекстовом плане, по нашему мнению, соотносится с личностью Ермолова. В тексте он упоминается как человек, который непосредственно повлиял на целостность кавказского мира, с точки зрения же структуры Ермолов – завоеватель Кавказа, сильная позиция текста. Для русского мира Кавказ воспринимался как вполне заурядный театр военных действий, с непривычной, чуждой для русского человека природой. Никакой особенности Кавказ как пространство, несущее новую культурно-психологическую нагрузку, не представлял. Это был путь в Азию, однако, как оказалось, труднопроходимый путь, совершенно чуждое русскому человеку пространство, не привольное русское. Казань или Калуга далеко не просто географическое пространство, которое можно четко обозначить: "Кавказ разделяется на губернии: Ставропольскую, Тифлисскую и т.д. ..." [3,416], хотя заглавие локализует тему и ограничивает пространство, локальный эпизод, не имеющий первоначально конкретного отношения к военным событиям. Толстой понимал всю сложность поставленной перед собой проблемы, изначально отказался от утопического взгляда на Кавказ, постарался показать отношение к нему разных групп людей: солдат, офицеров, показать свой и чужой Кавказ, прикоснуться к пониманию мифа о Кавказе, противостоять ему. Исследовать этот миф он будет и в дальнейшем. Кавказ – живая семиосфера, принимающая и отвергающая человека на Кавказе. Отношение к ней дало возможность автору создать целую классификацию типов солдат и офицеров, за пределами которой остался сам Кавказ. Кавказская семиосфера образует вертикальные и горизонтальные связи. Толстой писал после приезда с Кавказа, что полюбил этот дикий край. Это и текст, линейная знаковая система, понять которую – то же, что и "... читать стихи на языке, который плохо знаешь: воображаешь себе гораздо лучше, чем есть..." [3, 416]. Кавказ – стихи и одновременно стихия. Стихия подразумевает наличие в тексте как романтического, так и линейного, пространственно-семиотического аспекта. В то же время кавказская сфера – это единство, в котором трудно адаптироваться пришлому человеку, но в котором он принужден быть. Старый кавказец Тросенко был человеком, для которого "все, что не было Кавказ, было достойно презрения, да и почти недостойно вероятия; все же, что было Кавказ, разделялось на две половины: нашу и не нашу; первую он любил, вторую ненавидел..." [3,426]. Он прикоснулся к этой чужой системе: "... я и ходить и говорить-то по-русскому отвык ... Сказано, Азия" [3,428]. Однако это не спасет от вероятности быть убитым в Азии, а сама

Азия предстает как часть военной имперской политики, Кавказ – ворота в Азию. Знание языка, системы смыслов не делает Тросенко принадлежностью кавказской семиосферы. Он по другую сторону, в Россию пути нет, на Кавказе в конце концов может быть убит. Кавказ или принимает, или отвергает человека, а миф о возможности безболезненного покорения Кавказа становится мифологемой, побасенкой, отвергнутой временем и обстоятельствами. Только ложную суть этого мифа старый кавказец Тросенко поймет не сразу, а после многолетней службы на Кавказе. Для многих же бедных русских дворян, выбравших военную карьеру, этот миф был притягателен своей романтической стороной, противостоящей российской безысходности. Так в рассказ вводится лирический подтекст, определяется подход к уже существующему в литературе мифу. Кавказский миф как культурно-психологическое явление для русского общественного сознания был открыт романтизмом. Однако юнкер узнает, что миф о Кавказе, “престранное предание” о том, что это будто бы какая-то обетованная земля для всякого рода несчастных людей [3,416], не имеет ничего общего с действительностью. Проверить истинный смысл этого предания можно только, определив свое отношение к опорному понятию, оси семиосферы. Автор определяет ее как “молчаливый вопрос, который задает себе каждый, приехавший на Кавказ: ”зачем вы здесь!” [3,415]. Наступившая в России реакция после восстания декабристов, отказ от малейших уступок либеральным устремлениям дворянства, разгром польского восстания, подавление венгерского, ужесточение цензуры, преследование университетов – все это способствует желанию молодых офицеров искать обетованную землю, делать военную карьеру. Таков культурно-исторический фон рассказа «Рубка леса». Это желание подогревается и внешнеполитическими амбициями Николая, которые привели страну к Крымской войне. Кавказ и представляется таким трамплином восхождения по служебной лестнице. Кавказ как вариант иного мира, иное пространство – горы, иные люди – свободные от европейских условностей, был воплощением принципа, который можно определить как принцип психологической компенсации. Тем более что этот миф апробирован в русской классической литературе, прочно вошел в сознание, что Кавказ лекарство от всех бед. Неудовлетворенному дворянскому сознанию Кавказ представлялся не просто как географическое и этнографическое пространство, но и как метафизическое явление, давал возможность ощутить бытийную полноту. Миф четко ставит офицеров перед фактом принимать или не принимать Кавказ, делит их в зависимости от этого решения на своих и чужих. “Чужой” Кавказ, воспринимаемый русским миром, обозначен набором привычных метафор: девственные льды, бурные потоки, бурки, черкешенки. Эти литературные штампы вызывают ассоциации с произведениями Пушкина, Лермонтова, Марлинского. «Все это приехало со мною

сюда» – пассивная форма фразы лишь подчеркивает желание “лечиться” Кавказом, сделать карьеру. ”Он обманул меня “,- заявляет офицер[3,416]. Вылечиться Кавказом можно лишь в том случае, если принять его. В противном же случае дикий край, ведение военных действий, просто рубка леса, а гористый ландшафт опасен, непредсказуем, вызывает чувство панического страха. О таком восприятии Кавказского мира писали многие (Бенкендорф, Марлинский). Этот край страшен, дик, но притягателен какой-то мистической красотой. Он никого не обманывает, он сам по себе, ему нет дела до офицерских амбиций, дворянской чести, позолоченных эполет, Анн и Владимиров. И если русский пришлый мир населен людьми разных взглядов и социальной принадлежности, то в рассказе совершенно отсутствует местное население, если не считать татарского кладбища. И все-таки этот мир существует и живет по своим законам. Беспокойному, подвижному миру человеческих страстей Толстой противопоставляет величественный мир природы Кавказа: “... непаханные ... поля ... низкие кусты ... неглубокий, но чрезвычайно быстрый ручей ... светлый круг солнца, просвечивающий сквозь молочно-белый туман ... серо-лиловый горизонт ... тысячи различных теней и цветов...”. Он увлекает и подавляет своим величием: “... горизонт суживался, и вся окрестность принимала мрачные тени”. Таково восприятие природной сферы юнкером после тяжелых физических испытаний и моральной усталости. Привычные условия ведения военных действий на равнине требовали новой сноровки войны в горах. Горы сами по себе были вызовом, противостоянием. Горизонтальный ландшафт принимал сферическую форму, вершиной которой был Казбек. Символом вечности, обетованности предстает Казбек в солдатской побасенке. Этот мир настолько далек, что реальное описание Казбека “Видано ли дело: большая гора, да на ней снег не будет таять ” [3,412] предстает как ирреальный мир.

В период пребывания на Кавказе Толстой был увлечен идеей человеческого единения, которая столкнулась с одним из самых трагических моментов истории. Осмысление противоречий войны приводит Толстого к необходимости постановки вопроса о совести и нравственной чистоте. Кавказский мир вынуждает офицера с раздражительностью признать, что этот мир хорош, но и то, что “... я не хорош на Кавказе” [3,416]. Так Толстой нарушает традиционное описание войны, противопоставляя офицерскую и солдатскую точки зрения. Рассказ закончен уже в Севастополе, как бы предваряет трагический финал обороны Севастополя, изображая карьеристов, приехавших на Кавказ за наградами и острыми ощущениями, автор подчеркивает разложение в русской армии, то состояние, при котором “...я с каждым днем морально падаю ниже и ниже” [3, 416], неспособность покорить чужой мир, следовательно, защитить и свой. В финале рассказа рубка леса оборачивается рубкой сознания, пониманием бессмысленности насилия, войны.

Толстой тяготеет военной службой, но прошение об отставке будет удовлетворено еще не сразу. Обыденный наряд на рубку леса, которая фактически прошла без потерь, омрачен “печальной погодой”, обгоревшим пнем и печальной мглой, которая сыпалась сверху. Сферические концепты словно обрамляют этот так и непокоренный мир, оберегаемый “сверху”.

Список литературы

1. Гордин Я. Русский человек на Кавказе // Звезда, 2002, № 7. <http://magazines.russ.ru/zvezda/2002/7/gord.html>
2. Некрасов Н.П. Полн. собр. соч. и писем в 12 т. Т. 10.- М.,- 1951.
3. Толстой Л.Н. Собр. соч. в 12-ти т. Т.1. М.,- 1987.

Ёркин Зухриддинович Нуриддинов,

Кандидат философских наук, доцент

Ташкентский архитектурно-строительный институт

г.Ташкент, Узбекистан

ДИАЛЕКТИКА НАУЧНОГО И РЕЛИГИОЗНОГО В ПОЗНАНИИ МИРА

Аннотация: В статье «Диалектика научного и религиозного в познании мира», автор делает попытку показать, как в условиях современной планетарной глобализации происходит сближение и взаимовлияние научного и религиозного знания. Диалектика научного и религиозного знания, как двух форм общественного сознания, жизненно, несомненно, прогрессивно, и вполне отвечает современной картине мира. Подобная позиция даст возможность более полнее, глубже заглянуть в современный мир познания и углубиться в область еще непознанного.

Summary: In the article “Dialectics of scientific and religious in the knowledge of the world”, the author makes an attempt to show how in the conditions of modern planetary globalization there is a rapprochement and mutual influence of scientific and religious knowledge. The dialectic of scientific and religious knowledge as two forms of social consciousness is vital, undoubtedly, progressive, and fully corresponds to the modern picture of the world. Such a position will give an opportunity to look more fully, deeper into the modern world of knowledge and delve into the field of the unknown.

Ключевые слова: Диалектика, религия, цивилизация, история, теология.

Keywords: Dialectics, religion, civilization, history, theology.

Развитие человеческой цивилизации в начале XXI в., ведет к тенденции единения всех сфер жизнедеятельности людей. Это вызвано мировой глобализацией, интегрирующей не только экономические процессы, но и область общественного сознания.

Отсюда, возникает актуальность рассмотрения проблемы диалектики научного и религиозного в гносеологии на современном этапе их развития. Здесь встает вопрос:

Во-первых, являются ли наука и религия антиподами, вечно враждующими формами общественного сознания людей;

Во-вторых, являются ли исторической необходимостью процесс сближения религиозного и научного знания в современных условиях развития научно-технического прогресса.

Раскрыв первый вопрос, важно отметить, что данная проблема должна четко противопоставить эти две кажущимися прямо противоположными точки зрения. Но это только на первый взгляд. Здесь необходимо выяснить одну деталь – идет ли речь о соотношении веры и знания, в том числе и научного. Или же вопрос здесь постулируется как соотношение знания религиозного и знания научного? В первом случае, искренняя вера в Бога не мешала, к примеру, немецкому ученому Йогану Кеплеру (1571-1630) сделать целый ряд ценнейших научных открытий в области астрономии, многие из которых прямо не соответствовали богословским учениям о строении мира: «О, как счастлив

тот, кому дано через науку возвышаться до небес. Там видит он превыше всего творчество Божие!...» Немало лестных слов можно сказать о халифе Харуне ал-Рашиде (763-809), который будучи «прямым наместником Аллаха на Земле», тем не менее, высоко ценил, всячески поощрял ученых, создавал величайшие библиотеки. Благодаря ему в Арабском Халифате наука получила большое развитие, выдвинув таких выдающихся ученых как ал-Кинди, ал-Фараби, Ибн Сина и др.

Во втором варианте следует строго придерживаться другого подхода: соответствуют ли друг другу теологические (религиозные) и естественнонаучные позиции в понимании проблем мироздания, возникновения или вечного существования и развития объективной действительности.

В этом плане современная философская мысль рассматривает данную проблему с различных подчас противоположных позиций. Здесь следует выяснить еще одну деталь. Речь идет о том, что в некоторых философских рассуждениях проскальзывает желание подкрепить свое философское видение сущности той или иной проблемы якобы уже доказанными научными данными, хотя на самом деле они являются правдолюбивыми гипотезами, коими они могут остаться навечно или быть фальсифицируемыми в будущем. К примеру, раскрывая онтологическую сущность мироздания, один из современных российских философов М.О. Шахов пишет: «...поскольку небытие Бога нельзя

научно доказать, содержащаяся в религиозном знании гипотеза о бытии Бога может оказаться истинной».

Богословие ставит своей задачей доказательство бытия Бога, истинности религиозной веры, приведение в определенную систему весь религиозный комплекс. В своем сочинении «Сумма теологии» один из столпов христианства Фома Аквинский (1225-1274) доказывал бытие Бога на основании пяти постулатов, в которых мир, все его многообразие обусловлены первопричиной, т.е. Богом.

Как видим, и наука, и религиозное знание исходят из познания одного и того же объекта: наука – реальный мир, религия – тот же мир, но сотворенный Богом. Объектом познания у теологии становится и сам Создатель. Наука познает физическую сущность природы, мироздания, тогда как религия через познания человека её нравственную сторону.

Иными словами: наука берет мир как замкнутую в себе систему явлений и изучает соотношение между этими явлениями, оставаясь при этом вне отношения мира как целого к его высшему основанию к его первопричине, к абсолютному началу, из которого он произошел и на котором покоится. Религиозная вера обращает свой взор именно на отношение мира, и прежде всего человека к этой абсолютной первооснове бытия – к богу, и из такого познания черпает то осмысление бытия, которое остается вне поле зрения науки. Наука как бы изучает середину, промежуточный слой или отрезок бытия в его внутренней структуре; религия же позволяет эту же середину в её отношении к началу и к концу, к целому бытию и к его первооснове.

Для примера возьмем религиозное учение о происхождении человека и сопоставим его с научным учением. Если понимать их как два разных ответа на один и тот же, одинаково сформулированный вопрос – это две разные теории одной и той же сферы явлений между ними, конечно безвыходное противоречие. Однако это не так; оба учения говорят не об одном и том же, но о разном: наука об «относительном происхождении» человека, о его творении богом. Религия утверждает, что человек – существо высшее и особое, оно отлично от всего животного мира и представляет собой образ и подобие Божие. Можно сказать, что религия раскрывает нам не столько историческую, сколько неизменчивую сущность происхождения человека. Научные же взгляды могут, и неизбежно будут меняться и развиваться и то, что сегодня нам кажется неопровержимым и доказанным, через сто лет может вызвать снисходительную улыбку над сегодняшней нашей наивностью.

Современная картина мира являет собой целостную систему представлений и учений о природе, обществе и мышлении в рамках обыденного, религиозного и научного видения мира. Однако, сквозь мозаичную пестроту этих явлений вырисовывается одна общая линия движения человека к глобализации, двумя сторонами которых выступает

рациональное начало (научно-технический прогресс) и духовно-нравственное. Объединяющим, связующим звеном этих противоположностей выступает философия. Ни в коем случае не претендуя на центральное место в общей картине мира, философия, как видим лишь определяется мировоззренческую и методологическую основу этих двух видений мира: разума и веры, являясь ядром мировоззрения человека.

Современное состояние научных и религиозных знаний о мире все больше отражает сближение, в результате многовекового взаимопроникновения.

Оставляя основными доминантными религии такие понятия, как Бог, Библия (Коран) Священное Писание (Калам), религиозная философия вместе с тем начинает склоняться к идее гармонизации веры и знания, религии и науки.

В продолжении ранее поднятого вопроса о необходимости возрождения интереса к религии в современный период обратим своё внимание к более близкой нам религии – Исламу.

Многочисленные политики, ученые, публицисты дают этому феномену самые различные названия – «исламский ренессанс», «реисламизация», «исламский бум» и другие.

Сам факт устойчивого, на протяжении тысячелетия религии, в том числе и Ислама, свидетельствуют о том, что она имеет глубокие корни в человеческой природе. Являясь сферой духовной жизни общества, она впитала в себя и отразила общечеловеческие нормы нравственности, способствовала преодолению изолированности человека, его отчуждения от других людей.

В этой связи встает другой вопрос: способен ли Ислам, как это происходит с Христианской (преимущественно католической) религией к обновлению, модернизации к наукам и научному знанию?

Из истории развития Ислама известно, что религия собственно за редким исключением, как это делалось на Западе, не противостояла науке. Было время, когда наука входила в состав восточной теологической мысли (фалсафа, тасаввуф). Но в дальнейшем в силу ряда исторических причин исламская научная мысль замедлила темп своего развития. Даже сегодня в собственно мусульманских странах не делается фундаментальных научных открытий, не изобретаются высокие технологии и практически мало производится современной техники.

Однако жизнь не останавливается и в исламском мире. Вопрос о том, способен ли Ислам к обновлению, давно перешёл из категории теологических споров в плоскость практической политики. Новый взгляд на Ислам – это залог прогресса, пишет группа видных арабских учёных в докладе о человеческом развитии в арабском мире, вышедшем под эгидой программ развития ООН. Новый взгляд на Ислам, модернизация самой исламской религии становится сегодня главным условием демократизации мусульманского мира, важнейшим фактором борьбы с международным терроризмом.

Здесь у месту вспомнить критерий соотношения Ислама и знания в котором приобретение знания является обязанностью каждого мусульманина. Пророк Мухаммед сказал: «Для всего есть свой путь. Путь же в рай открывает знание». Стремление познать себя, окружающий мир, Вселенную и есть познания истины, то есть самого Аллаха. Любая наука, любое знание есть шаг к Господу: «Кто научится сколько-нибудь наукам с целью научить других тому Бог даст спасение семидесяти святых».

Итак, взгляды современных богословов можно в целом свести к следующему:

во-первых, они согласны, что природа, Вселенная имеет свою историю, которая насчитывает миллиарды лет и что жизнь на Земле появилась около 3 млрд. лет назад, что прямо противоречит библейскому летоисчислению.

во-вторых, они признают основные научные характеристики и закономерности эволюционного процесса;

в-третьих, допускают идею о естественной эволюции человека от животных предков в телесном отношении.

Отсюда, как мы видим, представление об универсуме как обусловленном изначальной божественной целью - создать человека, у многих теологов и богословов начинают встречать серьезные возражения. Более того, ряд теологов считают возможным даже принять точку зрения современной науки о существовании многих миров, низвергая тем самым учение о единстве нашей Вселенной.

Только диалектичность научного и религиозного знания, накопленного за всю историю человечества, переосмыслив и усовершенствовав современную картину мира, углубляясь в познаваемость «непознаваемого», объясняя необъяснимые «чуждеса» современности, может достичь объективной истины.

Литература

1. Пирен А. Империя Карла Великого и Арабский халифат. Конец античного мира. (перевод С. Меркулова), М., 2011 г.
2. Мир философии, М., 1991 г., т. 1.
3. Шахов М. О. Философские аспекты староверия, - М., из-во «Третий Рим», 1997 г.
4. Коран - перевод Крачковского И. Ю., М., «Дом Беруни» 1991 г.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Богданевич Т. С.

провідний науковий співробітник Національної школи суддів України

ВИДИ ОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Bohdanevich T. S.

leading researcher National school of judges of Ukraine

TYPES OF OFFICIAL INTERPRETATION OF THE CONSTITUTION OF UKRAINE

Анотація. У статті проаналізовано види офіційного тлумачення Основного Закону в контексті конституційно-правової реформи. Охарактеризовано види офіційного тлумачення, які застосовуються в діяльності Конституційного Суду України. Систематизовано поняття «офіційного тлумачення Конституції України» в контексті внесення змін до Основного Закону після 30.09.2016 року.

Abstract. The article analyzes the types of official interpretation of the Basic Law in the context of constitutional and legal reform. The types of official interpretations used in the work of the Constitutional Court of Ukraine are described. The concept of "official interpretation of the Constitution of Ukraine" is systematized in the context of amending the Basic Law after 30.09.2016.

Ключові слова: Конституція України, судова реформа, конституціоналізм, інтерпретація, буквальне тлумачення.

Key words: the constitution of Ukraine, judicial reform, constitutionalism, interpretation, literary interpretation.

Постановка проблеми. Тлумачення як процес має місце у різних сферах людської діяльності. Адже правильне розуміння змісту норм права, у тому числі і положень Конституції України, є запорукою їх правильного застосування.

У загальній теорії права тлумачення поділяється на види на підставі різних класифікаційних критеріїв. Найбільш розповсюдженим є їх видова характеристика за суб'єктами та об'єктом. Такий поділ здебільшого застосовується і у конституційно-правовій доктрині.

Мета статті. Дослідити види офіційної інтерпретації Основного Закону та їх вплив на практичну діяльність Конституційного Суду України.

Виклад основного матеріалу. Важливе значення для процесу тлумачення нормативно-правових актів, особливо положень Конституції України, має суб'єкт, який здійснює їх тлумачення, та юридичні наслідки, які настають в результаті такої діяльності. Таке тлумачення передбачає роз'яснення змісту норм права для інших. За цими критеріями в теорії права прийнято виділяти офіційне та не офіційне тлумачення норм права [1, с. 182]. При цьому, необхідно погодитись з П. Е. Недбайлом, який наголошує на тому, що офіційне або неофіційне тлумачення відповідно має формально обов'язкове чи необов'язкове значення [2, с. 345]. Саме обов'язковість застосування тлумачення конституції законодавчо уповноваженим органом, і є основою відмінності офіційного і неофіційного тлумачення.

Необхідно зазначити, що поняття «офіційне тлумачення правових норм» фактично не використовується. Його немає в теорії та практиці країн як англосаксонської так і романо-германської правових систем. У країнах англосаксонської правової системи зазвичай сутність права сприймається че-

рез застосування норм законів і тлумачення їх судами [3, с. 61]. В таких країнах загальною визначеною як джерело права є судовий прецедент. Відповідно до судової практики щодо тлумачення норм права, у тому числі і конституційних норм, має прецедентний характер. У свою чергу, у країнах романо-германської правової системи судові рішення є найвищою апробацією правових норм і мають обов'язковий характер у конкретній справі. Незважаючи на різний характер даних правових систем в останні роки спостерігається їх зближення в питаннях обов'язковості виконання офіційних рішень міжнародних судів (наприклад, ЄСПЛ), у тому числі і тих у яких здійснюється тлумачення положень міжнародно-правових актів.

В енциклопедичній літературі поняття «офіційне» здебільшого визначається, як такий, що запроваджується, регулюється, видається урядом, урядовою установою або службовою особою; витриманий відповідно до встановлених правил, формальностей, а поняття «тлумачення», як текст, який містить пояснення, трактування чого-небудь. Поєднуючи наведені енциклопедичні трактування даних понять, можна сказати, що офіційне тлумачення являє собою роз'яснення, яке надається уповноваженим суб'єктом.

Питанням сутності та видам офіційного тлумачення приділено увагу і у науковій літературі. Так, на думку Л. М. Шестопалової офіційне тлумачення норм права являє собою сформульоване у спеціальному акті роз'яснення, яке здійснюється уповноваженим органом і має обов'язкове значення; є своєрідною обов'язковою до виконання директивою щодо правильного розуміння і застосування певної правової норми. Дане визначення фактично акцентує увагу на тому, що офіційне тлумачення передбачає надання роз'яснення у спеціальному

акти застосування уповноваженим суб'єктом і має обов'язковий характер.

Обов'язковість рішень КСУ щодо офіційного тлумачення проявляється в тому, що вони містять офіційну, сформульовану чи визнану державою позицію щодо розуміння дійсного змісту правових норм і зобов'язують суб'єктів адекватно сприймати норми, що роз'яснюються [4, с. 437].

З позиції Б. С. Ебзеева офіційний характер тлумаченню надається спеціально уповноваженим Конституцією органом, яке міститься у спеціальному акті суду і є обов'язковим для усіх суб'єктів права. Такої ж точки зору притримується і В. Ф. Погорілко. Науковець також наголошує на тому, що офіційне тлумачення являє собою роз'яснення змісту і мети правових норм, яке сформульовано в спеціальному акті уповноваженим органом у рамках його компетенції і має юридично обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, що роз'яснюються. При цьому, науковець звертає увагу на те, що в Україні офіційне тлумачення надається виключно Конституційним Судом України та реалізується шляхом ухвалення рішення після відповідного судового розгляду про тлумачення тієї чи іншої конституційної норми на звернення зазначених у Конституції суб'єктів. Таке тлумачення завжди є загальнообов'язковим [5, с. 409–410]. Таке розуміння офіційного тлумачення акцентує увагу на тому, що воно здійснюється не будь-яким, а спеціально уповноваженим органом і є обов'язковим не для окремої групи суб'єктів, а для усіх без винятку суб'єктів права. Таким органом в Україні, як ми уже зазначали, є єдиний орган конституційної юрисдикції – Конституційний Суд України. При цьому, спеціальним актом у якому надаються роз'яснення положень Конституції, які підлягали тлумаченню, містяться, згідно Закону України «Про Конституційний Суд України» [6], у рішеннях КСУ (ст. 84). Такі акти мають важливе значення для правозастосовної практики і є обов'язковими для виконання.

Заслугує на увагу і точка зору Ю. М. Тодики. З позиції науковця офіційне тлумачення є діяльністю в рамках законодавчо встановлених процедур за допомогою апробованих наукою та практикою прийомів і способів подолання невизначеності розуміння Конституції і законів України у формі нормативної або казуальної інтерпретації з метою забезпечення конституційної законності і конституційного правопорядку [7, с. 66]. В даному випадку автор наголошує на тому, що офіційне тлумачення здійснюється за законодавчо встановленою процедурою. Аналіз Закону України «Про Конституційний Суд України» дає підстави стверджувати, що право тлумачна діяльність КСУ здійснюється дійсно не на розсуд суддів, а за законодавчо визначеною процедурою (глави 8–10).

Фактично такої ж точки зору притримується і М. Тесленко. При цьому, науковець наголошує, що офіційне тлумачення пов'язане із з'ясуванням або роз'ясненням, офіційною інтерпретацією, з метою забезпечення верховенства Основного Закону та

підтримання належного конституційного правопорядку [8, с. 141]. В даному випадку науковець звертає увагу на те, що право тлумачна діяльність має особливий характер та мету. Перш за все полягає у з'ясуванні та роз'ясненні положень законодавства, зокрема і Конституції України, і має важливе значення для правозастосовної практики.

В цілому, на сьогодні право тлумачити свою конституцію стало невід'ємним атрибутом юрисдикції органів конституційної юстиції багатьох країн світу. Зокрема, офіційне тлумачення Конституції здійснюють конституційні суди у 23 країнах світу, а ще у 13 країнах ними ж здійснюється тлумачення законів та інших нормативних актів. На пострадянському просторі тлумачення Основного закону спеціально уповноваженими органами конституційної юрисдикції здійснюється тільки у Азербайджані, Казахстані, Молдові й Узбекистані. В Україні це правило також законодавчо закріплено в якості самостійного повноваження КСУ, що реалізується шляхом прийняття в особливому порядку рішення про тлумачення конституційної норми за запитом уповноважених суб'єктів.

Необхідно погодитись з Ю. М. Тодикою, який наголошує на тому, що закріплення за Конституційним Судом права офіційного тлумачення Конституції України виправдане, йде в руслі реалізації принципу розподілу влади і світової практики конституціоналізму [9, с. 189–190]. Відповідно, КСУ уповноважений здійснювати офіційне тлумачення Конституції України. Це впливає і із положень ст. 147 Конституції України [10].

Говорячи про мету офіційного тлумачення КСУ положень Конституції України слушною, на наш погляд, є позиція В. Л. Федоренко. Науковець підкреслює, що такою метою є встановлення однозначного і правильного розуміння та застосування на всій території держави Конституції України, надання роз'яснень щодо цього. При цьому, як наголошує В. Л. Федоренко, КСУ уповноважений з'ясовувати і здійснювати роз'яснення, інтерпретувати та встановлювати зміст відповідних нормативних положень, але не може вносити до Конституції та законів України зміни чи доповнення [11, с. 493]. Адже КСУ не є законодавчим органом і його інтерпретаційний акт не є нормативно-правовим актом, яким може бути внесено зміни до Конституції України чи інших законів держави.

Необхідно погодитись з В. М. Цвік, який наголошує на тому, що здійснюючи свої повноваження суб'єкти офіційної інтерпретації не підміняють законодавця шляхом створення правових норм у процесі тлумачення, зокрема через заповнення прогалін у законодавстві. Відповідно, можна сказати, що здійснюючи інтерпретаційну діяльність КСУ намагається надати роз'яснення дійсного змісту положень Конституції України, заповнити прогаліни та усунути існуючі протиріччя між положеннями Основного закону держави та інших законів.

Підтвердженням цього є і Рішення Конституційного Суду України у справі № 13/1071-98, № 1-

22/98 про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 1998 р., де чітко зазначено, що заповнення прогалін у законах не належить до повноважень Конституційного Суду України. Вирішення цих питань відповідно до Конституції України є прерогативою органу законодавчої влади – Верховної Ради України.

Безперечно, прогаліни у законодавстві, внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів, у тому числі і до Конституції України, вимагають подеколи їх тлумачення. З цього приводу слушною є точка зору О. Майстренко, який наголошує на тому, що законодавчі колізії створюють незручності у правозастосовній практиці, заважають застосуванню законодавства громадянами. Ефективним способом розв'язання проблем юридичних суперечностей, на думку автора, є тлумачення, що дає можливість виявити колізійні норми в законодавстві [12, с. 110]. Однак, необхідно підкреслити, що здійснюючи тлумачення КСУ не створює нових норм права, а лише встановлює виражену у Основному законі державної волі.

Вищенаведені позиції науковців та їх аналіз дозволяє наголосити на тому, що офіційному тлумаченню Конституції, як різновиду правотлумачної діяльності характерними є, наведені нами у підрозділі 1.1 цього дисертаційного дослідження, загальні ознаки тлумачення Конституції:

1) являє собою діяльність, яка здійснюється тільки уповноваженими органами держави. Говорячи про офіційне тлумачення Конституції України то таким органом, як ми уже зазначали, є КСУ;

2) має загальнообов'язковий характер. Відповідно тлумачення Конституції України здійснюване КСУ є обов'язковим для всіх без винятку суб'єктів права;

3) здійснюючи офіційне КСУ не створює нових норм права, не здійснює правотворчість, а тільки з'ясує та роз'яснює зміст вираженої у Основному законі волі законодавця;

4) здійснюється КСУ за законодавчо встановленою процедурою;

5) передбачає заповнення прогалін та усунення існуючих протиріччя між положеннями Основного закону держави та інших законів;

6) наслідком тлумачення Конституції України є прийняття КСУ відповідного акта – рішення.

Наведені ознаки офіційного тлумачення Конституції України дозволяють стверджувати, що **офіційне тлумачення Конституції України** являє собою процес в рамках якого конституційно уповноважений орган державної влади за законодавчо встановленою процедурою здійснює з'ясування та офіційне роз'яснення дійсного змісту Конституції України та її положень, що закріплюється в офіційному загальнообов'язковому інтерпретаційному акті Конституційного Суду України.

Аналіз наукової літератури вказує на те, що більшість вчених-правознавців наголошують на тому, що офіційне тлумачення за характером і юридичними наслідками доцільно поділяти на два види: нормативне і казуальне (Л. В. Лазарєв,

В. А. Кряжков, М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома Є. В. Білозьоров, Є. Щ. Гіда, А. М. Завальний, А. О. Осауленко та ін.) [86]. Так, нормативне тлумачення, з позиції О. С. Піголкіна, являє собою роз'яснення, що дається компетентним органом, яке є обов'язковим для всіх осіб та органів і розповсюджується на всі випадки, які передбачені правовою нормою, що тлумачиться. Таке розуміння нормативного тлумачення вказує на його загальнообов'язковий характер. Відповідно, даний різновид офіційного тлумачення поширює свою дію на неперсоніфіковане коло суб'єктів: громадян, громадські організації, органи державної влади та місцевого самоврядування тощо.

На обов'язковості як характерної ознаки нормативного тлумачення наголошує і Н. М. Пархоменко. Науковець зазначає, що рішення Конституційного Суду України, які містять офіційне тлумачення, мають загальнообов'язковий і абсолютно автономний характер щодо норм, які ними тлумачаться, оскільки такі рішення містять певні обов'язкові правила, дія яких поширена на невизначене коло осіб [13, с. 312–313].

Підтвердженням вищенаведених точок зору науковців є положення статей 2 та 98 Закону України «Про Конституційний Суд України», якими встановлено, що рішення Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання. Невиконання рішень Конституційного Суду України тягне за собою відповідальність згідно з законом

Для з'ясування сутності нормативного тлумачення заслуговує на увагу позиція авторського колективу підручника теорії держави та права (Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, А. М. Завальний та ін.). На їх погляд нормативне тлумачення норм права являє собою офіційне роз'яснення, що поширюється на необмежену кількість випадків, передбачених нормою права, що тлумачиться [14, с. 186]. Вданому випадку автори акцентують особливу увагу на тому, що нормативне тлумачення передбачає неодноразове його застосування.

На загальному характері нормативного тлумачення наголошують А. Ф. Черданцев та Л. А. Луць. Так, О. Ф. Черданцев наголошує на тому, що тлумачення є нормативним у силу того, що воно носить загальний характер, є формально обов'язковим при розгляді усіх справ, які вирішуються на основі розтлумаченої норми. Також воно є нормативним тому, що його результат є обов'язковим для інших суб'єктів, які будуть використовувати таку норму. Такої ж точки зору фактично притримується і Л. А. Луць. Науковець досліджуючи особливості тлумачення нормативно-правових приписів розглядає нормативне тлумачення як роз'яснення змісту норми права, що має загальний характер і є обов'язковим при розгляді інших справ [15, с. 317]. Наведені позиції науковців також відзначають обов'язковий характер такого тлумачення для усіх суб'єктів права і поширюється на невизначене число випадків, тобто передбачає можливість його застосування при розгляді різних справ.

Цікавою для з'ясування сутності нормативного тлумачення є позиція О. Ф. Черданцева, який вважає, що конкретизація є складовим елементом процесу тлумачення, тому нормативне тлумачення без конкретизації не може здійснюватись. Водночас, на наш погляд, ототожнювати поняття «тлумачення» і «конкретизація» неможна.

З цього приводу необхідно погодитись з тими науковцями, які наголошують на тому, що конкретизація передбачає можливість внесення змін та доповнень до існуючих норм. Так, М. В. Залоіло визначає конкретизацію правових норм як інтелектуальний процес, що полягає у перетворенні абстрактних правових норм у більш визначені правила шляхом їх уточнення, деталізації, доповнення, зміни, розвитку, у створенні процедурних і процесуальних норм, їх індивідуалізації стосовно конкретного суб'єкта правовідносин, його прав та обов'язків. У даному випадку автор акцентує увагу на тому, що конкретизація, як і тлумачення, є певним інтелектуальним процесом. Однак, такий конкретизаційний процес передбачає не тільки деталізацію правових норм, але й можливість їх зміни. Здійснюючи співвідношення конкретизації та тлумачення юридичних норм, М. В. Залоіло підкреслює, що за результатами конкретизації в правове регулювання вносяться певні елементи новизни, а нормативне тлумачення не виходить за межі змісту норми, що тлумачиться. Відповідно, нормативне тлумачення відрізняється від конкретизації перш за все тим, що не передбачає створення нових правових норм, не вносить зміни та доповнення до діючих положень законів, а спрямоване тільки на роз'яснення існуючих норм права.

На цьому ж наголошує і В. В. Гончаров. Науковець звертає увагу на те, що конкретизація (як логічна операція зі змістом та обсягом понять) можлива лише щодо вже наперед витлумаченої норми, зміст якої зрозумілий реципієнтові. Отож тлумачення норми завжди передує її можливій подальшій конкретизації [16, с. 8].

Висновки. Вищенаведені позиції науковців дозволяють стверджувати, що більшість Рішень КСУ щодо тлумачення положень Конституції України мають загальний характер, можуть поширюватись на невизначене коло випадків і є обов'язковими для усіх. Так, наприклад, нормативними можна вважати роз'яснення подані у Рішеннях: у справі про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї» від 03 червня 1999 р. № 5-рп/99, де КСУ тлумачить поняття «член сім'ї»; у справі про безоплатну медичну допомогу від 29 травня 2002 р. № 10-рп/2002, де КСУ тлумачить поняття «медична допомога», «безоплатна медична допомога»; у справі про доступність і безоплатність освіти від 04 березня 2004 р. № 5-рп/2004, де КСУ тлумачить поняття «доступність освіти» та «безоплатність освіти» та ін.

Отже, враховуючи вищевикладене, можна сказати, що КСУ з огляду юридичних наслідків здійснює нормативне офіційне тлумачення Конституції України. В свою чергу за обсягом КСУ може

здійснювати буквально, розширене та обмежувальне тлумачення.

Список літератури:

1. Актуальні проблеми теорії держави та права: навч. посібник / Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2010. 260 с.
2. Пілюк С. В. Офіційне тлумачення Конституції та законів як елемент юрисдикції органів конституційної юстиції. *Право і безпека*. 2012. № 3 (45). С. 60–65.
3. Загальна теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищ. навч. закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
4. Погорілко В. Ф. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика (Нормативні документи та коментарі): монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. 652 с.
5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
6. Конституційне право України: підручник для студ. вищ. навч. закладів / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с.
7. Тесленко М. В. Судебний конституційний контроль в Україні: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 344 с.
8. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: монографія. Харків: Факт, 2003. 328 с.
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник (До 20-ї річниці Конституції України та 25-ї річниці незалежності України). Київ: Вид-во «Ліра-К», 2016. 616 с.
11. Майстренко О. О. Роль тлумачень та роз'яснень законодавства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 2. С. 108–111.
12. Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави та права: підручник. 3-тє вид., стереотип. Львів: Новий Світ-2000, 2007. 584 с.
13. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 336 с.
14. Теорія держави та права: навч. посібник / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

15. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навч.-метод. посібник (за кредитно-модульною системою). Київ: Атіка, 2007. 412 с.

16. Гончаров В. В. Офіційне тлумачення юридичних норм як засіб встановлення і трансформації їх змісту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 16 с.

Nykyforchuk D. J.

doctor of law, professor,

Head of the Department for Operational-Search Activity

National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Chemerys D. D.

PHD student,

National Academy of Internal Affairs, Kyiv

USE OF MASS MEDIA TO SEARCH FOR MISSING PERSONS

Никифорчук Дмитро Йосипович

доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри оперативної-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ,

м. Київ

Чемерис Дмитро Дмитрович

ад'юнкт

Національної академії внутрішніх справ,

м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ РОЗШУКУ БЕЗВІСНО ЗНИКЛИХ ОСІБ

Summary: The article speaks about theoretical and practical aspects using of mass media to search for missing persons. Authors describe existing kinds of media in Ukraine and explain the possibility of their use. Some features of the interaction of the police and the population with the detection criminal circumstances of missing persons are considered. Researchers stress the need for a legislative regulation of the relationship between the media and the National police in this area. The ways of optimization of work in this direction are offered.

Анотація: Досліджено теоретичні і практичні аспекти використання засобів масової інформації для розшуку безвісно зниклих осіб. Авторами описані існуючі засоби масової інформації в Україні та можливості їх використання. Розглянуто деякі особливості взаємодії Національної поліції з населенням при виявленні кримінальних обставин безвісного зникнення. Наголошено на необхідності більш чіткого законодавчого врегулювання відносин між мас-медіа і Національною поліцією. Запропоновано шляхи оптимізації роботи в даному напрямку.

Key words: mass media, missing person, police, internet, social networks, statistic.

Ключові слова: мас-медіа, безвісно зникла особа, поліція, інтернет, соціальні мережі, статистика.

Постановка проблеми: в умовах стрімкого розвитку засобів масової інформації, прослідковується недостатній рівень співпраці поліції з мас-медіа, що негативно впливає на стан розшуку безвісно зниклих осіб та потребує додаткового законодавчого врегулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні проблеми взаємодії Національної поліції із засобами масової інформації, висвітлювалися в роботах таких учених: О.М. Бандурки, С.Г. Брателя, Л.А. Лебедевої, С.Л. Недова, І.Д. Казанчука, О.Ф. Кобзаря, Я.Ю. Кондрат'єва, В.А. Комарова, Н.С. Малушкіної, В.Т. Томіна та ін.

Однак, питання використання поліцією засобів масової інформації в інтересах розшуку безвісно зниклих осіб, потребує додаткового наукового розроблення. Однак, питання використання поліцією засобів масової інформації в інтересах розшуку безвісно зниклих осіб, потребує додаткового наукового розроблення.

Виділення невирішеної раніше частини загальної проблеми. Інформаційну взаємодію Національної поліції з населенням, на думку авторів, можна розглядати двоюко. З одного боку, це інформування населення про її діяльність, створення позитивного іміджу та формування публічної думки, а з іншого, це необхідність отримання допомоги від громадян, а саме інформації про місцезнаходження безвісно зниклих осіб.

Мета статті. Відобразити сучасний стан використання засобів масової інформації задля розшуку безвісно зниклих осіб на прикладі діяльності конкретного підрозділу Національної поліції України та запропонувати дієві шляхи покращення роботи в даному напрямку.

Викладення основного матеріалу. Розшук безвісно зниклих осіб є однією із головних засад щодо забезпечення безпеки людей, центральне місце серед яких належить органам Національної по-

ліції України. Діяльність поліції здійснюється у тісній співпраці та взаємодії з населенням [4]. Особлива роль у встановленні місцезнаходження безвісно зниклої особи належить засобам масової інформації (далі ЗМІ), які здатні донести необхідну інформацію до широкого загалу. Це обумовлено перш за все тим, що мас-медіа мають високу авторитетність у населення. В свою чергу, направлення офіційної інформації щодо розшуку безвісно зниклої особи є одним з методів взаємодії поліції зі ЗМІ [1, 198]. Підприємства, установи, організації, незалежно від форм власності зобов'язані сприяти оперативним підрозділам поліції у вирішенні покладених завдань [5]. Розповсюдження серед населення інформації щодо діяльності поліції, використовуються різні форми її підготовки: випуск і поширення інформаційних бюлетенів, прес-оглядів, фото, відеоматеріалів, інформаційних збірників, експрес-інформації; проведення прес-конференцій, брифінгів, круглих столів, телевізійних дебатів, прес-клубів, організація інтерв'ю з керівниками поліції; підготовка і проведення радіопередач і телепередач, забезпечення публікацій (виступів) у ЗМІ керівників або інших відповідальних працівників поліції, розміщення web-сторінок в інтернеті; інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать чинному законодавству [2, 385].

До засобів масової інформації, які з успіхом використовуються з метою розшуку безвісно зниклих осіб, можна віднести наступні :

- друковані ЗМІ;
- радіомовлення;
- телебачення;
- інтернет.

швидкістю розповсюдження інформації, властивості і характерні комунікативні форми радіо витікають з його технічної природи, основними рисами якого є високий ступінь оперативності; виникнення у слухачів ефекту співучасті, присутності на місці події, більша в порівнянні з газетою сила емоційного впливу на людину; можливість прийому передач будь-де і за будь-яких умов необмеженою кількістю осіб. Недоліком радіо є неможливість передачі фотозображення безвісно зниклої особи. Найчастіше для озвучування інформації про безвісне зникнення людини використовуються приватні FM-радіостанції місцевого значення. Завдяки простоті створення і розповсюдження інформаційних повідомлень, радіо випереджає всі інші засоби масової комунікації.

Після радіомовлення, по швидкості розповсюдження інформації, слідує телебачення, адже підготовка репортажу потребує певного проміжку часу, це також залежить від рівня суб'єкту інформаційної діяльності, який здійснює трансляцію: місцеве телебачення, регіональне або державне. На практиці, зазвичай, відеосюжет створюється місцевими ЗМІ разом з органом поліції–ініціатором і потім передається загальнодержавними каналами (залежно від того, чи має справа суспільний резонанс). Головна перевага телебачення полягає в тому, що воно ди-

намічно поєднує в собі зорові та слухові образи, роблячи глядача «свідком» певної події. З огляду на поширеність, доступність та популярність телебачення, воно є найефективнішим засобом доведення інформації до широких верств населення у справах про безвісне зникнення людини.

Статтею 49 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», передбачено обов'язок телерадіокомпаній розповсюджувати офіційні повідомлення на підвідомчу їм територію [6]. Підрозділами Національної поліції, які здійснюють розшук безвісно зниклих осіб, до телерадіокомпанії направляється запит про розміщення (озвучення, оприлюднення) інформації із посиланням на номер кримінального провадження та (або) номер розшукової справи.

Під друкованими засобами масової інформації (пресою), звичайно розуміють газети та журнали, які виходять періодично [3]. Аналітичність – основна перевага преси. До друкованого тексту можна «повернутися», можна передати газету іншим, обговорити написане, газетою тиражуються фотографії безвісно зниклої особи. За типами газети бувають загальнодержавні, обласні (регіональні), міські, районні, приватні, рекламно-інформаційні та інші. До матеріалів справи долучаються газетні виписки із зазначанням назви видання, номеру та дати випуску.

Як свідчить позитивний практичний досвід авторів даної статті, можна говорити про те, що найчастіше виникає необхідність опублікування повідомлень в місцевих газетах за місцем зникнення особи. Це обумовлено тим, що переважна більшість розшуканих безвісно зниклих, не виходили за межі населеного пункту або району проживання, про що стало відомо згодом [7].

Наразі загальноукраїнської статистики використання ЗМІ під кутом зору предмету дослідження не існує. Але, застосувавши досвід Портсмундського університету вивчення безвісно зниклих у Великобританії [7], на прикладі вивчення роботи конкретного територіального підрозділу Національної поліції України (де отримував практичний досвід один з авторів статті), можна зробити певні висновки. Так за один з років, було зареєстровано 271 повідомлення про безвісне зникнення. З них 270 осіб було розшукано у 10-денний термін, з яких 57 неповнолітні. У 120 випадках давалися запити у місцеві ЗМІ, що становить 44% від загальної кількості розшуканих. Задля розшуку неповнолітніх, було направлено 12 запитів до загальнодержавних ЗМІ, що становить 21% від загальної кількості розшуканих цієї категорії. Зважаючи на вказану інформацію, можна дійти висновку, що використання ЗМІ в цілях розшуку є досить ефективним заходом, який створює передумови для встановлення місцезнаходження безвісно зниклих осіб.

Окремо звертають на себе увагу інтернет-ЗМІ (інтернет-видання, інтернет-газети). На фоні скорочення кількості друкованих видань, все більшу популярність у світі набувають медіа-ЗМІ. Загальна

кількість видавництв і журналів мають свої представництва в інтернеті і інформація про безвісно зниклу особу паралельно із друкованим виданням надходить до мереж. Однак, на наш погляд, поряд із розміщенням інформації на офіційному веб-сайті поліції та використання традиційних ЗМІ, доцільно направити запит до інформаційного сайту, наприклад який публікує новини, а також розмістити інформацію в соціальних мережах: Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram, В Контакте, які теж доцільно використовувати задля розшуку безвісно зниклих.

У запиті про розміщення інформації у ЗМІ, необхідно зазначити фабулу і дату зникнення, дані розшукуваної особи, в чому була одягнена та особливі

прикмети. У пресу та на телебачення для публікації, передаються також якісні фотографії безвісно зниклого.

Для досягнення кінцевої мети розшуку, слушним є задіяння родичами безвісно зниклого, як правило на добровільній платній основі, додаткових засобів ЗМІ.

Необхідно зазначити, що встановленню безвісно зниклих осіб сприяє розміщення в ЗМІ інформації про невпізнані трупи. На практиці, більшість мас-медіа з різних причин не друкують фотозображення трупів, а голосову інформацію оголошують швидко і незрозуміло, тому у запиті дані слід вказувати лаконічно і чітко.

В цілому, взаємодія в розрізі масивів масової інформації щодо розшуку безвісно зниклих, викладена авторами у наступній таблиці:

№ з\п	Вид засобу масової інформації	Рівень ЗМІ	Використання задля розшуку безвісно зниклої особи	Примітка
1.	Радіомовлення	Державні сателітні (супутникові) радіостанції	При резонансному зникненні, особа пропала на автотранспорті	Можливість швидкого озвучування інформації
		Регіональні комерційні станції діапазону FM	В усіх випадках, в ході виконання плану заходів	
2.	Телебачення	Загальнонаціональні канали (в т.ч. цифрові та супутникові)	При кримінальному або резонансному зникненні особи	Користуються найбільшим авторитетом серед населення
		Регіональні канали	Якщо створення репортажу викликано необхідністю	Відносно невелика аудиторія
		Місцеві канали		
3.	Друковані ЗМІ (преса)	Загальнодержавні	Особа виїхала в інший регіон, суспільний резонанс, кримінальні обставини	Розповсюдження фотографій і прикмет в інтернеті. Можливість долучити випуску з газети до матеріалів справи
		Регіональні	Особа виїхала в інше місто області, зникла при невідомих обставинах	
		Місцеві	В усіх випадках, в ході виконання плану заходів	

Оприлюднення інформації про безвісно зниклу особу через засоби ЗМІ, окрім вищевказаного, налаштовує родичів та знайомих безвісно зниклої особи до співпраці з поліцією, позитивно відображає роботу правоохоронних органів в цілому. Адже рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності її органів і підрозділів щодо встановлення місцезнаходження розшукуваної особи [4]. Обов'язковими умовами плідності залучення населення через засоби ЗМІ, є його систематичність та постійний характер – жителі певного населеного пункту повинні звикнути до такого співробітництва та бути оповіщені про результати розшуку. Це може мати місце і у випадках, коли треба «розвантажити» канали зв'язку та позбавити поліцейських необхідності обробки вже не актуальних сигналів, коли допомога населення стала не потрібна [9, 65].

Подання скарги родичами безвісно зниклої особи на дії поліції, негативно відображається на розшуковій роботі. Наприклад, однією з підстав припинення активного розшуку, є визнання в суді

особи зниклою безвісти або померлою. Вказана процедура здійснюється у тісній співпраці з родичами розшукуваного, які повинні володіти інформацією про роботу поліції. Також на момент подання заяви до суду, зацікавлені в розшуку особи повинні бути впевнені у тому, що задля встановлення її місця знаходження вичерпано всі можливості.

Згідно статистичних даних кримінальної поліції України, за 8 місяців 2018 року в Україні мали місце 8,1 тисяча фактів безвісних зникнень [8, 39]. На наш погляд, усі такі факти, задля зручності аналізу, доцільно поділити на дві групи. Першу групу становлять зникнення осіб без видимих ознак вчинення щодо них кримінального правопорушення. У цьому разі орієнтування громадян через ЗМІ буде доцільним в більшості випадків. До другої групи слід віднести безвісні зникнення з явними ознаками вчинення кримінального правопорушення. Адже при кримінальному зникненні, може мати місце протидія не зацікавленої в розшуці сторони. В аспекті проблематики нашого дослідження, цікавими

є роботи Томіна В.Т., який вважає за доцільне вжити поняття тактики використання ЗМІ. Як негативну сторону залучення населення до розкриття злочинів, він визначає можливість розповсюдження інформації про вчинений злочин і хід розслідування. Інформація, що стала відомою злочинцю, може допомогти йому зорієнтуватися та вдатися до контрзаходів, недопитаний свідок може змінити показання тощо. І взагалі, можливий вплив на інших учасників кримінального процесу [9, 60]. На погляд авторів статті, використання ЗМІ є суттєвим заходом допомоги у розслідуванні, якщо інформацію подавати в обумовлений необхідністю час, у необхідних обсягах і таким чином, щоб не завдати встановленню об'єктивної істини по справі.

Висновки і пропозиції. Незважаючи на позитивні тенденції щодо використання засобів масової інформації задля розшуку безвісно зниклих осіб, які прослідковуються в окремих підрозділах Національної поліції України, в цілому наявні можливості мас-медіа використовуються не повною мірою, інколи випадки взаємодії мають безсистемний характер і потребують подальшого вдосконалення. Авторами пропонуються такі можливі шляхи оптимізації розшукової роботи за даним напрямком:

внесення змін до законів і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ЗМІ та органів Національної поліції, з урахуванням реалій сьогодення : сучасного стану інформаційних технологій та специфіки роботи, а також перспектив подальшого розвитку;

розроблення дієвих механізмів розв'язання проблем, що виникають на місцях (проведення зустрічей керівників поліції безпосередньо з представниками авторитетних ЗМІ);

впровадження передового іноземного досвіду (наприклад, лондонська міська поліція, окрім створення багаторівневих web-сайтів із широкими можливостями друку плакатів з прикметами безвісно зниклого в декількох мовних режимах, має можливість одночасно розміщувати інформації на будь-яких сайтах, у тому числі і рекламних, та постійно її оновлювати [10, 149]);

удосконалення системи швидкого інформування громадськості про безвісні зникнення людей, у тому числі через центри зв'язків із громадськістю Національної поліції України;

посилення публічного контролю за діяльністю поліції, у тому числі налагодження «зворотнього зв'язку» населення – поліція (наприклад, забезпечення диспетчерів «гарячої лінії» та оперативних

чергових оновленою інформацією про розшукуваних;

розвиток друкованої продукції та теле-радіо передач.

Список літератури:

1. Братейль С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Братейль Сергій Григорович. К., 2007. 269 с.

2. Зеленецький О.С. Взаємодія органів внутрішніх справ та засобів масової інформації у сфері профілактики та розкриття злочинів / О.С. Зеленецький // Форум права. 2012. № 4. с. 385-388.

3. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782 –VII / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/ed19921116>

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135 - XII / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

6. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759 –XII / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/>

7. K. S. Greene, C. Hayden. Repeat reports to the police of missing people: locations and characteristics: The Centre for the Study of Missing Persons at the University of Portsmouth / URL: https://researchportal.port.ac.uk/portal/files/1548257/Repeat_reports_to_the_police_of_missing_people.pdf

8. Аброськін В.В. Роль органів національної поліції щодо забезпечення правопорядку в зоні проведення операції об'єднаних сил // Всеукраїнський науково-практичний семінар «Забезпечення правопорядку на території проведення Операції Об'єднаних сил»: Зб. тез доповідей. Маріуполь. 2018. 243 с.

9. Томін В.Т. Деякі питання тактики використання засобів масової інформації для залучення населення до розслідування злочинів. У кн. Праці Омської вищої школи міліції. Вип. 16. Омськ, 1973. с. 57-667.

10. Казанчук І.Д. Паблік рілейшнз в діяльності органів внутрішніх справ: Монографія. Харків: Державне спеціалізоване видавництво «Основа», 2003. 198 с.

*Siuiva I.S.**PhD., assistant of the Department of Land and Agricultural Law
of the Faculty of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv**Сюйва Ірина Сергіївна**кандидат юридичних наук,
асистент кафедри земельного та аграрного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

GENESIS OF LEGAL RESEARCH ON THE USE OF FOREST RESOURCES IN AGRICULTURE ГЕНЕЗА ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Summary: The article covers the genesis of legal research on the use of forest resources in agriculture. An overview of the scientific works of Soviet scientists and Ukrainian scientists on the issues of the use of forest resources in agriculture was carried out. The basic directions of scientific researches in the field of use of forest resources in agriculture are formulated. The analysis of scientific works taking into account the current state of development of agrarian relations is carried out. The prospects of development of scientific developments in the field of legal regulation of the use of forest resources in agriculture are determined.

Анотація: В статті висвітлено генезу правових досліджень використання лісових ресурсів у сільському господарстві. Здійснено огляд наукових праць радянських вчених та українських вчених з досліджуваної проблематики. Сформульовано основні напрямки наукових досліджень в сфері використання лісових ресурсів у сільському господарстві. Проведено аналіз наукових праць з урахуванням сучасного стану розвитку аграрних відносин. Визначено перспективи розвитку наукових розробок в сфері правового регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві.

Key words: agrarian law, science of agrarian law, forestry, agriculture, agricultural production.

Ключові слова: аграрне право, наука аграрного права, лісові ресурси, сільське господарство, сільсько-господарське виробництво.

Постановка проблеми. Аграрно-правові дослідження є складовою частиною науки аграрного права України та невід'ємною частиною юридичної науки. Їх розвиток безпосередньо впливає на формування та вдосконалення системи правового регулювання аграрних відносин. Одним із правових інститутів аграрного права, який останнім часом набуває особливого значення, з огляду на необхідність забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки держави, вирішення проблеми зайнятості населення, диверсифікації сільськогосподарського виробництва тощо, є інститут правового регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві. Для сучасного розуміння юридичної природи використання лісових ресурсів у сільському господарстві, виявлення існуючих проблем в зазначеній сфері та пошуку шляхів їх вирішення велику наукову цінність мають праці вчених, які досліджували методологічні, теоретичні та практичні питання правового регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві.

Як справедливо зазначає В. М. Єрмоленко [12, с. 10], застосування у будь-якому правовому дослідженні історико-правових методів дозволяє досягти кількох важливих з методологічного боку цілей. Серед яких: розширення кругозору дослідника, шляхом запровадження ширшого наукового інструментарію для дослідження відповідних теоретичних проблем; можливість з'ясування витоків виникнення і подальшого генезису певних суспільних відносин, які є об'єктом дослідження, та

оцінки правильності чи хибності механізму правового регулювання реальних суспільних відносин з огляду на певну часову відстань та відомі історичні наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичну базу дослідження склали праці як вчених радянської доби, так і українських вчених: В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, О. В. Гафурової, А. П. Гетьмана, В. М. Єрмоленка, І. І. Каракаша, В. В. Костицького, М. В. Краснові, В. В. Носіка, Н. Р. Малишевої, В. Л. Мунтяна, В. П. Непійводи, Е. В. Позняк, Г. М. Полянської, С. В. Разметаєва, В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги, Ю. С. Шемшученка, В. З. Янчука та інших вчених.

В 2017 р. автором цієї статті під керівництвом проф. В. М. Єрмоленка була захищена кандидатська дисертація на тему «Правове регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві України» [44], проте наука аграрного права не стоїть на місці, вона збагачується новими здобутками, на окремі правові явища змінюються наукові погляди, в тому числі і автора. Саме тому **метою статті** є висвітлення сучасного стану наукових досліджень в сфері правового регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві та виявлення проблемних питань, які потребують подальших розробок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В теорії аграрного права генеза правових досліджень в сфері використання лісових ресурсів у сільському господарстві не висвітлювалась. Незважаючи на те, що на належність відносин

в сфері лісорозведення та ведення лісового господарства до сільськогосподарської діяльності та предмету аграрного права вказував ще Л. І. Дембо у 1962 р., досліджуючи аграрне законодавство країн США, Англії, Франції, Італії та Німеччини [9, с. 176]. Як стверджував вчений, з точки зору предмета, що регулюється аграрним законодавством, до сільськогосподарської діяльності може бути віднесена та діяльність (в сфері лісорозведення та ведення лісового господарства – І. С.), яка безпосередньо пов'язана з обробіткою землі, виробництвом сільськогосподарської продукції [9, с. 177].

Виклад основного матеріалу. Пріоритетним в межах нашого дослідження буде розвиток правової думки щодо використання лісових ресурсів у сільському господарстві в радянський період та з часу проголошення незалежності України до наших днів.

Загалом можна виокремити два основні напрямки розвитку наукових досліджень, в межах яких розкрито правові питання використання лісових ресурсів у сільському господарстві. Вони є характерними як для наукових досліджень радянської доби, так і для сучасних. Перший напрямок охоплює наукові доробки в сфері правового регулювання охорони та раціонального використання природних ресурсів, зокрема лісових, в тому числі і у сфері сільського господарства.

Другий напрямок досліджень – це висвітлення правових питань виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників та аналіз однієї з ознак виробничо-господарської діяльності – використання природних ресурсів в якості основних предметів праці та засобів виробництва.

Аналізуючи розвиток аграрно-правових наук та еколого-правових досліджень в СРСР, В. В. Петров, зазначає, що внаслідок реалізації проголошеної аграрної політики, спрямованої на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на базі науково-технічного прогресу, «в еколого-правовій науці практично сформувався новий напрямок, який вивчає проблеми охорони навколишнього природного середовища в органічній єдності і взаємодії з розвитком виробничо-господарської та рекреаційної діяльності» [31, с. 52]. Серед інших, проводяться дослідження щодо можливості більш широкої та цілеспрямованої екологізації норм законодавства, що регламентує виробничо-господарську діяльність у всіх сферах суспільного виробництва [31, с. 53]. Проте, як стверджував В. Л. Мунтян, такі дослідження проводились, в основному, представниками науки земельного, водного, лісового, гірничого права та правової охорони природи, а також державного та адміністративного права. В інших галузях правової науки екологічний напрямок не отримав розвитку, хоча необхідність екологізації норм, зокрема, сільськогосподарського права не викликає сумнівів [31, с. 76-77].

При цьому, основною тенденцією розвитку наукових досліджень була розробка спочатку питань

диференційованої охорони та використання природних об'єктів і пізніше на цій основі утвердження тенденції до інтегрованої еколого-правової оцінки природоохоронних відносин та раціонального використання природних ресурсів.

Окремі правові аспекти з означеної проблематики висвітлювались в межах визначення правового режиму колгоспних лісів, а питання виробництва сільськогосподарської продукції в лісовому господарстві – через призму правового регулювання побічних лісокористувань.

На дисертаційному та монографічному рівнях дослідження правовідносин, що виникають в сфері ведення лісового господарства, правового режиму колгоспних лісів, права лісокористування були проведені такими вченими як Л. І. Дембо [10], Д. М. Ісупов [15], О. І. Крассов [17], Г. М. Полянська [33], В. Л. Мунтян [28], Л. А. Заславська [14] та інші.

Великий вклад у розвиток правових досліджень в сфері використання лісових ресурсів зробила Г. М. Полянська. Досліджуючи місце та роль лісів у суспільному виробництві, Г. М. Полянська приходять до слушного висновку, що на кожному історичному етапі розвитку суспільних відносин «використання корисних властивостей лісу залежить від рівня розвитку виробничих сил та характеру виробничих відносин» [33, с. 19]. Так, на першому етапі в розвитку людства найбільше значення мали природні (естественные – рос.) багатства засобів існування. В лісі найбільшу цінність мали дикі звірі, бджоли тощо, а основними промислами були – полювання та бджільництво. Пізніше, з розвитком суспільства, величезного значення набули природні багатства засобів виробництва (деревина та інші види лісової продукції набули ознак товару), оскільки розвиток виробничих сил дав можливість їх використання у виробництві. Внаслідок проведення неконтрольованих рубок були виявлені захисні властивості лісу як природного фактору. Саме через виснаження і зникнення незайманих лісів виникла необхідність у лісовідновленні та проведенні інших засобів, які полягають у веденні лісового господарства [33, с. 23-25].

Значну увагу у своїх роботах питанням використання лісових ресурсів у сільському господарстві приділяв В. Л. Мунтян. Зокрема, в монографії «Правова охорона лісів Української РСР» досліджуються окремі проблеми ведення господарства у колгоспних лісах. Вчений звертав увагу на невизначеність правового режиму колгоспних лісів, необхідність вдосконалення класифікації колгоспних лісів та приведення її у відповідність до загальної класифікації лісів [28, с. 26], посилення юридичної відповідальності за лісопорушення в колгоспних лісах, вдосконалення законодавства, яке регулює ведення господарства у колгоспних лісах адже «у правилах ведення господарства в колгоспних лісах взагалі нічого немає про охорону лісових культур» [28, с. 64].

Правовому режиму колгоспних лісів приділялась значна увага в юридичній літературі радянської доби. Зокрема, Г. М. Полянська відзначаючи роль колгоспних лісів, звертала увагу на важливе значення побічних лісокористувань в них, а також їх значення в якості природного захисного фактору як для колгоспів, в яких вони ростуть, так і далеко за їх межами. [33, с. 371]. Правові питання ведення колгоспних лісів були предметом дослідження дисертаційних робіт [14] та частково висвітлювались в монографічних роботах того періоду.

Актуальними були питання юридичної відповідальності за порушення в сфері використання лісових ресурсів. На підставі аналізу практики притягнення до юридичної відповідальності за лісопорушення В. Л. Мунтян приходять до висновку про необхідність «встановлення єдиної цивільної, кримінальної й адміністративної відповідальності за шкоду лісовим культурам, незалежно від їх призначення, відомчої підпорядкованості і навіть способів знищення чи пошкодження» [28, с. 64]. Про необхідність підвищення юридичної відповідальності в сфері використання лісових ресурсів, в тому числі і в сільському господарстві, наголошує Б. М. Цветков[45], який досліджуючи правові питання лісокористування у СРСР, зазначав, що «практично не існує правових норм, що встановлюють відповідальність за порушення порядку та правил побічних лісових користувань. Діюча інструкція з експлуатації побічних користувань містить лише загальні положення про відповідальність користувачів і в окремих випадках відсылні норми, що вказують на правове джерело, яким регламентована відповідальність користувача за конкретне порушення. Відсутні положення про відповідальність користувачів в квитках і договорах на побічне користування». Таким чином, підсумовує автор, існує сама нагальна необхідність у створенні чіткої системи правових норм, що встановлюють відповідальність за порушення правил експлуатації побічних лісових користувань по кожному їх виду.

На недостатність уваги з боку законодавця до побічних лісокористувань вказувала і Г. М. Полянська [33; с. 361].

В свої роботах В. Л. Мунтян акцентував увагу на важливу значенні захисних лісосмуг як у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва так і в охороні земель сільськогосподарського призначення. Аналізуючи причини зменшення обсягу лісопосадок та практики припинення робіт колгоспами і радгоспами по створенню системи полезахисного лісорозведення, В. Л. Мунтян наголошує, що «колгоспи не зацікавлені у вирощуванні лісосмуг, бо ці смуги не виключаються з сільськогосподарських угідь і площі під ними враховуються при доведенні планів закупок продуктів сільського господарства. Лісгоспзаги вирощують садивний матеріал, але колгоспи і даром не беруть його, бо ніякої відповідальності за невиконання плану лісонасаджень не несуть»[28, с. 22].

Питання правового режиму полезахисних лісових смуг в частині визнання їх лісами завжди було дискусійним. Г. М. Полянська наголошувала, що вони мають правовий режим лісу з наступних підстав: по-перше, вони насаджуються заради використання полезахисних властивостей, що характерно для лісів. По-друге, полезахисні лісові смуги в своїй сукупності становлять величезну лісову територію, в сотні разів більшу, ніж загальна площа великих державних лісових смуг. Разом з великими державними захисними лісосмугами полезахисні лісонасадження на землях колгоспів і радгоспів утворюють найбільший кліматологічний, водоохоронні, протиерозійний фактор, яким можуть служити тільки ліси, а не будь-які інші деревні насадження. По-третє, ліси, які природно виростають в степових районах, відрізняються малими розмірами і острівним розташуванням, але цього цілком достатньо для здійснення полезахисних функцій. У ролі захисних лісів виступають і дрібні захисні лісонасадження на ярах, балках, пісках і т.п. [33, с. 211].

Правові питання використання лісових ресурсів у сільському господарстві досліджувались через призму побічних лісокористувань. Зокрема, Б. М. Цветков, досліджуючи правові питання лісокористування у СРСР, зазначав, що головною, вирішальною умовою для правової характеристики відносин лісокористування є те, що врегульовані нормами права, вони являють собою самостійну групу правовідносин – лісових правовідносин, в яких своєрідно поєднуються і взаємопов'язані елементи адміністративно-правові, цивільно-правові, земельно-правові та т. ін.[45]

Серед наукових джерел інтегрованого характеру в сфері охорони та використання природних ресурсів у сільському господарстві варто виділити роботи В. Л. Мунтяна[26; 27], Ю. А. Вовка[6], Ю. С. Шемшученка[46], В. І. Андрейцева[4] та інших вчених.

Зі здобуттям Україною незалежності вектор наукових досліджень в сфері правового регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві дещо змінився, проте питання, які досліджувались за радянських часів, не втратили своєї актуальності і сьогодні.

В перші роки незалежності активізуються наукові розробки правового статусу сільськогосподарських товаровиробників, проте питання стосовно прав та обов'язків в сфері використання лісових ресурсів у сільськогосподарському виробництві майже не розглядаються. Наявні окремі публікації в збірниках статей, підручниках, навчальних посібниках в яких розкрито загальні питання природокористування у сільському господарстві. Вперше в аграрно-правовій навчальній літературі це питання було розкрито в підручнику «Аграрне право» за редакцією В. З. Янчука (1996 р.) [1], автором цього розділу був В. І. Андрейцев, який пізніше, зокрема, в навчально-практичному посібнику «Правові засади земельної реформи і привати-

зації земель в Україні»[5] досліджував організаційно-правове забезпечення ефективного використання земель та інших природних ресурсів у сільському господарстві. Під організаційно-правовим механізмом забезпечення ефективного природокористування у сільському господарстві автор пропонує розуміти сукупність організаційно-правових заходів, що забезпечують продуктивне, ощадливе, економне, екологічно-безпечне використання земель та інших природних ресурсів, їх постійне відтворення захист від погіршення якості у процесі сільськогосподарського виробництва[5, с. 73].

В підручнику «Аграрне право України» за редакцією О. О. Погрібного, в параграфі, присвяченому правовому регулюванню лісокористування у сільському господарстві, Л. О. Бондар[3, с. 244] доречно звертає увагу на те, що ліс є особливим природним комплексом, порівняно з іншими природними комплексами, які мають природоохоронний характер і їх правовий режим передбачає обмеження сільськогосподарської діяльності, лісове законодавство регулює сільськогосподарську діяльність у лісах.

Окремо варто звернути увагу на позитивну тенденцію щодо включення до навчальних програм вищих навчальних закладів питань, пов'язаних з особливостями використання лісових ресурсів у сільському господарстві. Так, в Робочій програмі з аграрного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка[2] передбачено вивчення теми «Правові форми використання земель та інших природних ресурсів у сільському, лісовому та рибному господарстві України», а також в темі «Юридична природа господарської діяльності у сільському господарстві та особливості зовнішніх аграрних правовідносин» окремо винесено питання «Правове регулювання відносин у сфері виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції у лісовому господарстві» [2, с. 97]. У навчальному посібнику «Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції»[34], підготовленим колективом авторів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, за редакцією А. М. Статівки, окремий розділ присвячено правовим питанням використання лікарських рослин як виду виробничо-господарської діяльності у сільському господарстві.

Серед аграрно-правових досліджень, присвячених правовим питанням ведення сільськогосподарського виробництва можна виділити два основні напрямки: а) щодо вивчення загальних питань сільськогосподарського виробництва; б) щодо вивчення питань окремих галузей сільськогосподарського виробництва. На жаль, жоден з цих напрямків наукових досліджень не відображає повною мірою особливостей використання лісових ресурсів і сільському господарстві. В наукових працях, присвячених загальним питанням ведення сільськогосподарського виробництва, як правило, лише вказується на законодавчо закріплену можливість використання лісових ресурсів у

сільськогосподарському виробництві, не розкриваючи при цьому механізмів реалізації зазначеного права.

Одним з перших в Україні комплексним дослідженням теоретичних проблем правового забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств була дисертація Т. В. Лямцевої «Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств»[23]. Дисертація присвячена дослідженню проблем правового забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств в умовах становлення ринкових аграрних відносин, виявленню особливостей її регулювання. В роботі розроблено поняття виробничо-господарської діяльності вказаних суб'єктів, проведено її розмежування з діяльністю підприємницькою і комерційною, визначено специфіку зазначених видів діяльності, зумовлену особливостями аграрного виробництва. Використання лісових ресурсів у сільському господарстві вченою визначено як одну із особливостей господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств[20, с. 42].

Вагомий внесок у розвиток доктринальної розробки питань правового забезпечення сільськогосподарського товарного виробництва було здійснено С. І. Марченко. Автор досліджувала використання земельних ділянок лісогосподарського призначення для виробництва сільськогосподарської продукції в межах здійснення побічних лісових користувань (таких як заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин та ін.) та заготівлі другорядних лісових матеріалів (деревних соків) на підставі застосування положень ст. 72 та 73 Лісового кодексу [24, с. 71] та обґрунтувала належність окремих видів продукції лісового господарства до сільськогосподарської продукції[24, с. 81-82].

Серед наукових розробок, присвячених правовому регулюванню окремих галузей сільськогосподарського виробництва, необхідно відзначити роботи Ю. В. Суперсон, яка досліджувала особливості виробництва і реалізації продукції бджільництва та визначила особливості бджільництва як субінституту аграрного права [43], та М. Є. Кривко, яка дослідила особливості правового регулювання відносин з вирощування та реалізації лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками [18].

Велику кількість сучасних досліджень присвячено різним аспектам правової охорони та використання лісів. Так, В. П. Непійвода досліджував на дисертаційному[30] та монографічному рівнях[29] питання трансформації правового регулювання суспільних відносин щодо лісів для утвердження в цій галузі сталого розвитку. Основну увагу автор звертає на становлення та теоретичні питання лісо-

вого права; роль держави в забезпеченні сталого розвитку щодо лісів; втілення ідей сталого розвитку в нормах лісового права; інститут права власності на ліси в контексті сталого розвитку та міжнародно-правові аспекти утвердження принципів сталого розвитку щодо лісів.

В монографії «Правове регулювання в галузі лісів: доба утвердження підтримного розвитку» автор досліджує питання агролісівництва, як «своєрідного симбіозу лісового і сільського господарства» [29, с. 87]. Агролісівництво полягає в застосуванні щодо дерев та чагарників сільськогосподарських методів вирощування з метою отримати ділову та дров'яну деревину, корм для тварин тощо. Це поняття також охоплює лісомеліорацію сільськогосподарських угідь (аби покращити температурний та водний режим, збагатити ґрунти, подолати ерозію) [29, с. 87].

В сучасних дослідженнях, присвячених предмету аграрного права, справедливо зазначається та наводяться аргументи про належність відносин в сфері агролісівництва до сфери регулювання аграрного права України [37, с. 44-45]. Як зазначає О.М. Савельєва, «одним з найперспективніших напрямів сталого розвитку аграрної сфери виступає впровадження агролісівництва як одного з видів диверсифікації сільськогосподарського виробництва, ведення якого передбачає збільшення біологічної продуктивності природних ресурсів» [38, с. 135].

Ряд наукових праць присвячено питанням використання лісових ресурсів для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Зокрема, питанням агролісомеліорації, залісенню сільських територій як сучасним напрямкам розвитку аграрного законодавства присвячено роботи О. В. Гафурової [8, с. 44-53; 7, с. 70-74]. Окремі питання визначення правового режиму полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень з точки зору ведення органічного сільськогосподарського виробництва досліджувала Д. Піддубна [32, с. 85-91].

На сучасному етапі розвитку аграрних та земельних відносин в Україні залишаються актуальними питання визначення правового режиму колгоспних лісів. Окремі аспекти цієї проблематики висвітлено в роботах В. М. Єрмоленка [11, с. 124-127] та Р. Ф. Смолярчука [39; 40; 41; 42].

Істотне значення для розуміння юридичної природи використання лісових ресурсів у сільському господарстві мають дослідження, зроблені вченими-юристами в сфері аналізу особливостей правового режиму земель лісогосподарського призначення та правового режиму їх використання, серед яких роботи С. М. Шершуна [47], І. Р. Юхновського [21], П. В. Мельника [25], М. М. Заверюхи [13] та ін.

Використання лісових ресурсів у сільському господарстві безпосередньо стосується питань диверсифікації сільськогосподарського виробництва, яка в юридичній літературі розглядається як «урізноманітнення і розширення діяльності сільсь-

когосподарських товаровиробників шляхом розвитку нових галузей або випуск нової продукції чи сировини для промисловості» [19, с. 5]. В колективній монографії «Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення» за редакцією А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича [35, с. 165] урізноманітнення несільськогосподарської діяльності пропонується шляхом створення у сільській місцевості різних альтернативних видів діяльності, серед яких: а) зберігання, перероблення та збування сільськогосподарської продукції; б) зелений туризм; в) народні промисли та ремесла; г) заготівля і перероблення дикорослих плодів, ягід, лікарських трав; д) заготівля і оброблення деревини та ін. Ми погоджуємось з думкою авторів про те, що заготівля і оброблення деревини є одним з ефективних способів диверсифікації сільськогосподарського виробництва. Проте, на нашу думку, дискусійним є твердження, що заготівля і перероблення дикорослих плодів, ягід, лікарських трав не є сільськогосподарською діяльністю. Адже відповідно до КВЕД та УКТ ЗЕД зазначені види діяльності належать до сільськогосподарської діяльності, а продукція, що збирається та переробляється, віднесена до сільськогосподарської продукції.

Також окреслені вище питання використання лісових ресурсів у сільському господарстві привертають увагу і науковців інших галузевих наук. Зокрема, розвиток лісового законодавства в УРСР на дисертаційному рівні досліджував В. І. Лозо [22]. Автором особлива увага приділялась питанням націоналізації лісів, визначенню правового режиму лісовідновлення, вдосконалення системи органів державного управління лісовим фондом, юридичній відповідальності за лісопорушення. Заслужують на підтримку положення щодо невиснажливого та сталого (созидательного – рос.) лісокористування [22, с. 92-110, с. 152-166]. Історико-правові проблеми використання, відтворення та охорони лісів розробляв Б. В. Кіндюк: історія українського лісового законодавства [16], радянське законодавство про колгоспні ліси [36] та ін.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити узагальнюючий висновок, що в науці аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права висвітлення окремих питань правового регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві здійснювалось за наступними напрямками: 1) щодо правового регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств та організацій, який характеризується тим, що питанням використання лісових ресурсів у сільському господарстві, не приділяється належної уваги; 2) щодо правового регулювання охорони та раціонального використання лісів в сільському госпо-

дарстві, характеризується дослідженнями правового статусу колгоспних лісів та правового регулювання побічних лісокористувань.

Сьогодні надзвичайно актуальним та перспективним залишається дослідження питань правової охорони та використання позахисних лісових смуг та інших захисних насаджень, агролісо-меліорації, заліснення сільських територій, юридичної долі колишніх колгоспних лісів, вдосконалення правового регулювання виробництва сільськогосподарської продукції з використанням лісових ресурсів.

Список використаних джерел.

1. Аграрне право України: підручник. За ред. В. З. Янчука. К.: Юрінком, 1996. 599 с.
2. Аграрне право України. Робоча навчальна програма. Носік В. В., Коваленко Т. О., Марченко С. І. Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, юрид. ф-т. К., 2010. 149 с.
3. Аграрне право України: підручник. За ред. О. О. Погрібного. К.: Істина, 2004. 448 с.
4. Андрейцев В. И. Правовое обеспечение рационального природопользования предприятий и объединений АПК. К.: Урожай, 1989. 180 с.
5. Андрейцев В. И. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні : навч.-практ. посіб. К.: Істина, 1999. С. 73–94.
6. Вовк Ю. А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды. Учебн. пособие. Общая часть. X. : Вища школа, 1986. 160 с.
7. Гафурова О. В. Деякі питання правового регулювання лісорозведення на землях сільськогосподарського призначення. Досвід і проблеми вдосконалення екологічного законодавства: матеріали Міжнар. круглого столу, 14 груд. 2012 р., м. Дніпропетровськ. 2012. С. 70–74.
8. Гафурова О. В. Сучасні тенденції розвитку аграрного законодавства. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. 2016. Вип. 243. С. 44–53.
9. Дембо Л. И. Очерки современного аграрного законодательства капиталистических стран. М.: Юридическая литература, 1962. 249 с.
10. Дембо Л. И. Правовой режим лесов. Из-во ЛГУ им. Жданова, 1951. 152 с.
11. Єрмоленко В. М. До питання колишніх «колгоспних лісів». Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі. Харків: Оберіг, 2014. С. 17–19
12. Єрмоленко В. М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин : монографія. К.: Магістр-XXI сторіччя, 2008. 188 с.
13. Заверюха М. М. Правове регулювання використання та охорони лісів за лісовим та земельним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. НУБіП України, Київ, 2017. 21 с.
14. Заславская Л. А. Законодательство о колхозных лесах. М.: Юрид. лит., 1974. 357 с.
15. Исупов Д. Н. Правовой режим лесов СССР. Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1960. 313с.
16. Кіндюк Б. В. Історія українського лісового законодавства : Часи тоталітаризму та незалежної України 1929 – 2011 рр. Маріуполь; О.: Фенікс, 2011. 345 с.
17. Крассов О. И. Право лесопользования в СССР. М.: Наука, 1990. 238 с.
18. Кривко М. Є. Правове регулювання відносин з вирощування та реалізації лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20с.
19. Кульчій, І. М. Організаційно-правове забезпечення диверсифікації сільських територій за участю сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. НЮУ ім. Я. Мудрого. Харків : [б. в.], 2014. 20 с.
20. Курман Т. В. Правовое обеспечение хозяйственной деятельности государственных специализированных сельскохозяйственных предприятий: монография. X. : СПД-ФЛ Чальцев А. В., 2006. 208с.
21. Лісове господарство України: проблеми та перспективи. За ред. І. Р. Юхновського. К., 2003. 31с.
22. Лозо В. И. Основные этапы развития лесного законодательства Украинской ССР. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харьков, 1983. 237 с.
23. Лямцева Т. В. Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств: дис. канд. юрид. наук. 12.00.06; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2001. 190 с.
24. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні : монографія. К.: Обрії, 2010. 200 с.
25. Мельник П. В. Правова охорона лісів Карпатського регіону України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Івано-Франківськ, 2002. 173 с.
26. Мунтян В. Л. Правові проблеми раціонального природокористування: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ: Рад. шк., 1975. 390.
27. Мунтян В. Л. Правовые проблемы рационального природопользования: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук, X., 1975. 49 с.
28. Мунтян В. Л. Правова охорона лісів Української РСР: монографія. Київ : Вид-во АН УРСР, 1964. 84 с.
29. Непийвода В. П. Правове регулювання в галузі лісів: доба утвердження підтримного розвитку. К.: Академія правових наук України; К.: НДІ приватного права і підприємництва, 2004. 339с.
30. Непийвода В. П. Правове регулювання суспільних відносин щодо лісів у контексті сталого розвитку: дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2006. 223 с.

31. Становление и развитие эколого-правовых исследований. Развитие аграрно-правовых наук. Ред. кол.: З. С. Беляева, М. И. Козырь (отв. ред.), М. М. Славин, Л. П. Фомина. М. : АН СССР: Ин-т государственного права, 1980. 175 с.
32. Піддубна Д. Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження – невід’ємні складові органічного виробництва. Підприємство, господарство і право. №1. 2016. С. 85-91.
33. Полянская Г.Н. Право государственной собственности на леса в СССР. М., 1959. 408 с.
34. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посібник. За ред. А.М. Статівки. Х.: Юрайт, 2015. 272 с.
35. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія. Ред.: А. П. Гетьман, В. Ю. Уркевич; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х. : Право, 2012. 446 с.
36. Радянське законодавство про колгоспні ліси. Кіндюк Б.В. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 58. С. 154-162.
37. Савельева О. М. До питання про правову природу відносин в сфері агролісівництва. Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук. конф. “Чотирнадцять осінніх юридичних читань” (м. Хмельницький, 23-24 жовт. 2015 р.): [у 2 ч.]. Хмельницький, 2015. Ч. 2. С. 44–45.
38. Савельева О.М. Правове регулювання відносин в агросфері. Монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2017. 208 с.
39. Смолярчук Р. Ф. Исторический развитие правового режима «селянських лісів» на території України. Актуальні проблеми держави і права. 2016. Вип. 77. С. 179-186.
40. Смолярчук Р. Ф. Правове поняття лісу як об’єкта охорони й використання в юридичній доктрині та законодавстві. Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове видання. № 4, 2018. С. 219-223. Код доступу: http://pap.in.ua/4_2018/63.pdf
41. Смолярчук Р. Ф. Правовий режим селянських лісів на території України за часів Російської імперії (XVIII – початок XX століття). Историко-правовий часопис. 2017. № 1 (9). С. 192-197.
42. Смолярчук Р. Ф. Розвиток правового режиму колишніх колгоспних лісів під час проведення аграрної реформи в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. Вип. 5. 2016. С. 124–129.
43. Суперсон Ю.В. Правове регулювання бджільництва в Україні : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ : НУБіП України, 2013 . 214 с.
44. Сюйва І. С. Правове регулювання використання лісових ресурсів у сільському господарстві України: дис. ... канд. юрид. наук.12.00.06. Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2017. 187 с.
45. Цветков, Б. Н. Правовое регулирование лесопользования в СССР : автореф. дис. канд. юрид. наук. Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. Юридический факультет. Ленинград,1966. 14 с.
46. Шемшученко Ю. С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. К.: Наук. думка, 1976. 275 с.
47. Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2005. 20 с.

#2 (42), 2019 część 5
Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe
(Warszawa, Polska)
Czasopismo jest zarejestrowane i publikowane w Polsce. W czasopiśmie publikowane są artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Czasopismo publikowane jest w języku polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim.

Artykuły przyjmowane są do dnia 30 każdego miesiąca.

Częstotliwość: 12 wydań rocznie.

Format - A4, kolorowy druk

Wszystkie artykuły są recenzowane

Każdy autor otrzymuje jeden bezpłatny egzemplarz czasopisma.

Bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej czasopisma.

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Peter Clarkwood (University College London)

#2 (42), 2019 part 5
East European Scientific Journal
(Warsaw, Poland)
The journal is registered and published in Poland. The journal is registered and published in Poland. Articles in all spheres of sciences are published in the journal. Journal is published in **English, German, Polish and Russian.**

Articles are accepted till the 30th day of each month.

Periodicity: 12 issues per year.

Format - A4, color printing

All articles are reviewed

Each author receives one free printed copy of the journal

Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Peter Clarkwood (University College London)

Igor Dzedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
Alexander Rogowski (Uniwersytet Jagielloński)
Kehan Schreiner(Hebrew University)
Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków Międzynarodowych)
Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 kopii.

Wydrukowano w «Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warszawa, Polska»

Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe

Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001
Warszawa, Polska

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com/>

Igor Dzedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
Alexander Rogowski (Uniwersytet Jagielloński)
Kehan Schreiner(Hebrew University)
Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków Międzynarodowych)
Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.

Printed in the "Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw, Poland»

East European Scientific Journal

Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw, Poland

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com>